

CATECHIS-

mus, siue prima Institutio.

Disciplinaque Pietatis Chri-
stianæ, Latine explicata.

*(900)

* Expus

olim 907.

Qui simul eloquio linguam formare Latino,

Et vera mentem Religionis cupis:

Hic liber, atque labor vobum dabit unus utruq;

Commoda sic vno bina labore feres.

LONDINI

Apud Iohannem Dayum,

Anno. 1580.

Cum Privilegio Regia Maiestatis.

J. Polson

CATECHIS

mus, hoc prima institutio
Disciplinæ pietatis Chris-
tiane, Latine explicata.

Quædam scholæ hanc formam Latine
et Germanice habent. Cuius
liber, quod labor est, hic est, ut
Catechismus, hoc est, prima institutio

LONDINI
Apud Johannem Dyerum
Anno 1730.

Prolegomena & Regulae

1730

REVERENDISSIMIS
in christo Patribus, ac Dominis, D.
Archiepiscopis, Cantuariensi & Eboracensi, alijsq; reuerendis patribus, Episcopis Ecclesiae Anglicanae, vigilantissimis, fidelissimisq; pastoribus.

Quam mente tota in hanc
curam incumberem, om-
nemque adeo operam in pri-
mis adhibendam esse existi-
mem, ut pietas doctrina,
quanta fieri potest syn-
ceritate, pueris, qui sunt
Reipub. quasi seminaria,
tradatur, ne vel teneri ip-
sorum animi prauis opi-
nionibus imbuantur, vel
ab ijs, quae recta sunt, di-

Deut. 6. b. 7.
& 11. c. 19. &
11. b. 12.
Psal. 132. b. 12.
Mar. 10. b. 13.
Luk. 18. d. 15.

scendis eorum mentes obscuritate nimia auerantur, aut
retardentur: pro ea quae patriam inuentus em beneuolen-
tia prosequor, statui omni ope atque opera mihi emittendam
esse, ut illius pia studia promouerem. Et Christiana reli-
gionis summam ratione atque compendio ad puerilem cap-
tiam non incommodo, dilucide atque explicite propone-
rem. In quo Catechismo (sic enim nostri vocant) non pu-
tavi minutis interrogationibus, breuibusque responsis,
quasi punctis quibusdam, quod proposui, efficiendum
esse: neque satis esse, nudis tantum assertionibus, assene-
rationibusque vniuersa breuiter simpliciterque affirma-
re: miscui etiam aliquas, rationesque rerum asser-

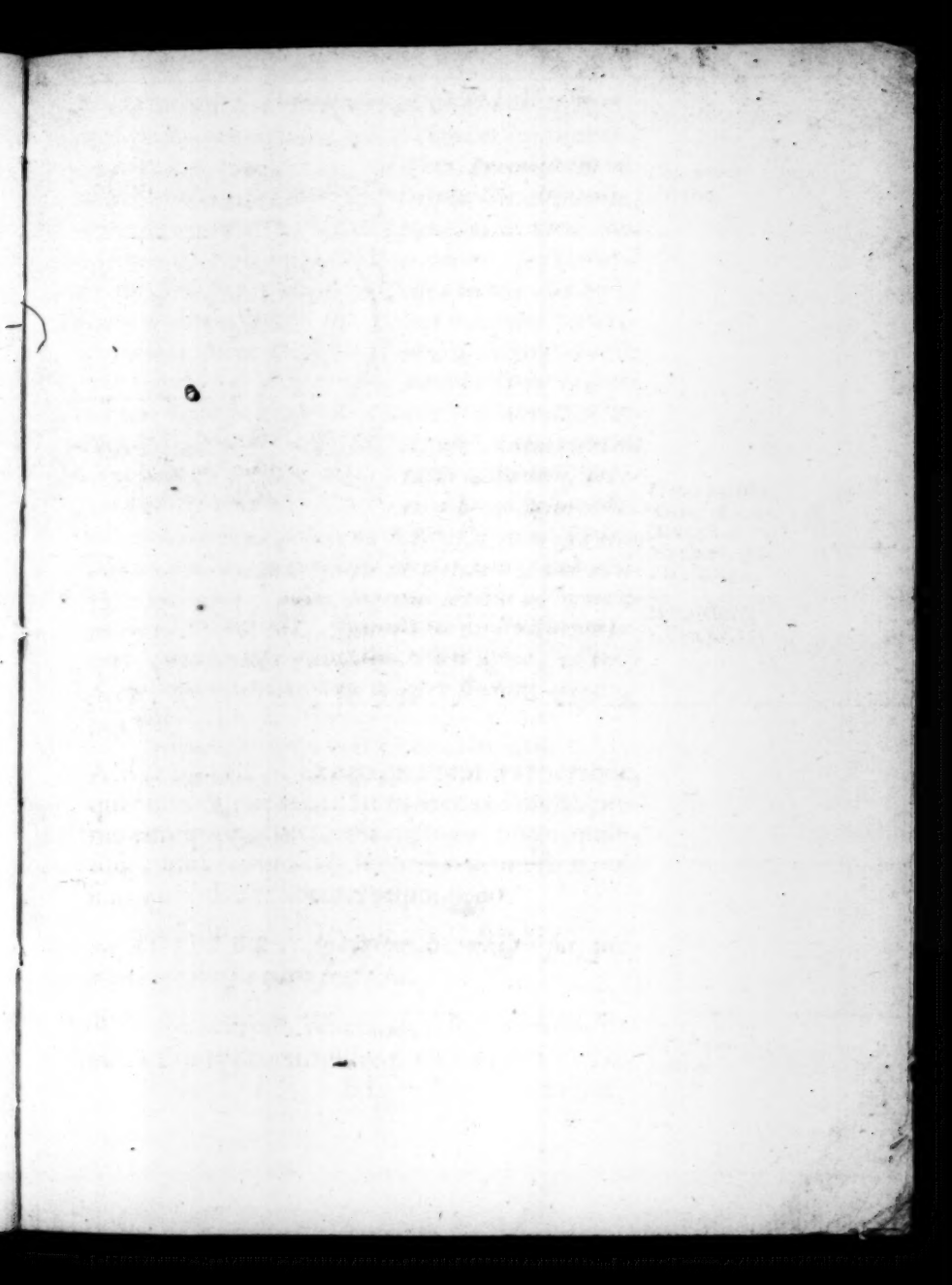
Mat. 12. 3. 5.
& 19. 3. 4. &
21. b. 16. d. 42.
& 22. c. 31.
Ioh. 5. f. 39. &
7. g. 52.
Act. 17. c. 11.

rem, atque subiectionem. Et quod maior fides atque auctoritas rebus adiungeretur, testimonia Divina ex sacris litteris in margine libri passim notavi, quibus sibi quisque, vel alijs, cum haberent, satisfacere possit. In hoc etiam Catechismo curam & diligentiam adhibui, ut incorrupta Latini sermonis integritas, quoad eius fieri posset, ubique servaretur: ut Latinitatem pariter atque pietatem uno eodem labore pueri nostri addiscere possent. In paucis tantum quibusdam, vel singulis, vel continuatis atque coniunctis verbis, quae nostra sunt propria, & Christianae religionis peculiaria, tametsi Ciceronis & proxima illi aetate Latinis hominibus inaudita, sincera nostra potius pietatis, quam emendatae loquutionis rationem habendam esse existimaui: itaque in contextu quidem orationis ea non mutavi. Verum ut qui Latine & pure loqui volunt, quicquam vel hac in parte desiderarent, ubi a communi more verborum Latinorum discessum fuerit, & quibus ea vocabulis, atque loquendi formis posse explicari putem, in fine libri commonstravi. Quod autem orationis genere fuso, atque profuente potius, quam exili atque ietuno utar in hoc Catechismo, doctissimorum ex veteribus iudicium, consiliumque in eo sum sequutus, qui quum libertatem quidem orationis, aetate, styloque facile deprecipi posse putent, siccitatem eius puerilibus ingenijs, non minus quam teneris plantis soli sterilitatem, noxiam esse arbitrantur. Quam etiam ob causam lectissimos verborum, sententiarumque, floculos undique decerptos, maxime ex Ciceronis hortulis, transtuli atque inserui in hunc Catechismum, illis aequam stellis quibusdam orationem notans atque illuminans. Nam ut de tota religione pariter & emendate, ita de quibusdam etiam capitibus copiose splendideque putavi dicendum esse: ut permagnae momenti atque ponderis, verborum, sententiarumque floribus

bna conspersa, puerilibus sensibus blandiētes, & quasi odororum suauitates afflantes, illorum animos illaberentur iucundius, facilius perciperentur, ac semel memorijs perfloribusque iuuentutis insidentes, harentēsq; penitus, & quasi infixa perpetuò retinerentur, atque custodirentur. Non aefuturos ergò arbitror, qui lenitatem & equalitatem orationis alicubi requirent, & desiderabunt: ut quibus vnus orationis sonus, idemque perpetuò stylus placebit. Quod si queremur etiam libellū, dum ea quae paucis cognoscere possent, pluribus sunt verbis amplificata, iustum modum magnitudinemq; excessisse: cogitent omnia pueris quam aperitissime planissimeque esse explicanda: qui quum in scholis tam multos annos sedere soliti sint, ferè & Eximè tantum loqui discrent, id eos consequi ex pietatis Christianae libris ne inuideant, quod ex Poetarum profanis, fictisque, & interdum impijs, atque impuris fabulis doceri antea solebant. Sed & ipsis breuitatis amato-ribus status morem gerere, eundēque huius Catechismi eadē exiguo libello, quam potest fieri breuissime, ita arctatum, ut arctius ferè astringi nō poterit, in quo magna paruis, longa breuib; lata angustis, multa paucis permixta reperient: ut quibus hic liber, ut productione longior, non placebit, libellus ille, ut contractione breuior, non displiceat. Verum cum in Catechismis ferè omnibus ea Christianae religionis capita explicantur, quae Symbolo Apostolorum, Decalogo, & Oratione Dominica continentur, nō est in illis, ut sanè nec esse potest, vsq; adeo magna in tradendae ratione varietas. Quia enim pie & utiliter de principis nostrae religionis capitulis excogitari potest, quod ab aliquibus, ac saepe quidem à multis illorum, qui eadē antea tractarūt, dictum iam non fuerit? Et qui Decalogū, Symbolum Apostolorum, & Orationem Dominicam interpretadam sumpserit, eundē, quem in ipsis rebus inue-

nerit ordinem nisi perturbare permiscere q. omnia velit,
necesse sequi oportet. Alij quidem primo loco de Lege,
secundo de Fide tractarunt: alij ne similes per omnia vi-
derentur, contrarium in his ordinem, quod sane pertenuē
discrimen est, sunt sequuti. Nam de Oratione & Sacra-
mentis post legem atque fidem omnes ferè tractarunt: A-
lium ergo ordinem instituere, qui non sit iam ab aliquo
præoccupatus, nemo certè, nisi omnem omnino ordinem
velit inuicere, vltimo modo potest. Hac mihi hoc loco puta-
ui esse commemoranda, quod existimem non defuturas,
qui & eadem me, & eodem etiam ordine multa, quæ sunt
ab alijs quibusdam antea perscripta, tradidisse in hoc Ca-
techismo, consequerentur. In quo sane iniuriæ a quibus omni-
bus videri possunt, quum quod iniuriæ rectè nō queat,
non esse mutatiū causabuntur. Hunc Catechismum Reue-
rendiss. patres, viri omni doctrina, & virtute ornatissi-
mi, qui summum dignitatis gradum in Ecclesia Angli-
cana tenentes, sacris præstis, & rebus præsidetis Ec-
clesiasticis, vestro iudicio permitto: quem si an-
plissimi ordinis vestri autoritate cōprobatum,
inuentus nostra in manus suaspserit, summo
id Reipub. Christianæ commodo futurum
esse, in spem maximam, & quemad-
modum confido, certissimam,
verissimamq. adducemur:

Vestri studiosissimus, obseruan-
tissimusq. AN

MAGISTER. AUDITOR.

1017 28 011070 11111111 1101 11111111 1101 11111111

Vum Præceptorem di-
scipulis suis alterutrum pa-
officium.

trem, parentemq, non
corporum, sed animorū
esse oporteat: ad officij
mei rationem pertine-
re video; charissime fili;
non tam liberis te atque
moribus liberaliter in-
struere, quam mentem
tuam animamq, tene-
rum bonis opinionibus

Pietas puerilis.
Gen. 18. c. 19.
Deut. 4. b. 9. 10.
& 31. b. 12. 13.
Psal. 78. a. 3. 4.
&c
Mat. 19. b. 13.
2. Tim. 3. d. 15.

& vera religione imbuerē. * Puerilis enim ista aetas
non minus præceptis sanctis ad pietatem, imò mul-
tò etiam magis, quam ingenuis artibus ad humani-
tatem est informanda. Quamobrem consentaneum pu-
tavi, quaestiuiculus quibusdam tecum agere, ut cer-
sciam, num rectè an secus in eare studium operamq,
posueris.

AUDITOR. Et ego, præceptor venerande,
quantum ea, quæ me ex sacris literis edocuisti, ani-
mo percipere, & memoria custodire potui, quan-
tūq; audita reminisci & recordari in præsentī pos-
sum, quaesitis à te libenter respondebo.

MAGISTER. Agè igitur, dic mihi, mi fili, quæ-
nam ea sit religio quam proferis.

A. Eam præceptor venerande religionem profite-
or, cuius auctor magisterq; est **CHRISTVS DO-**
B. i. minus,

Christiana
Religio.

Nomen ab
auctore.
† Act. 18. 26.

minus, quæq; ob eam ipsâ causam proprio & vero nomine, CHRISTIANA appellata est: vt & qui eam profitentur, CHRISTIANI nuncupati sunt.

M. Agnosce igitur se Christianæ pietatis & religionis cultorem ac CHRISTI Domini nostri atque præceptoris discipulum?

* Rom. 10. b. 9.
10.
† Psal. 1. & 33.
c. 12.
Ioan. 3. c. 18.
c. 36.

A. Id equidem agnosco, atque ingenuè & libere profiteor: quin & vniuersæ * felicitatis mee summam in eo pono, tanquam in summo hominis bono, vt sine quo conditio nostra, quam quorumuis brutorum multò esset infelicior futura.

Definitio.

M. Religio ergo atque pietas Christiana, cuius est grauissimum sanctissimumq; nomen, vni & naturam mihi definitione aliqua breuiter explicari velim.

* Deut. 4. 2. 1. 2.
& 10. b. 11.
Psal. 119. 2. 4.
Mat. 4. b. 10.
Ioan. 4. c. 24.
† Psal. 1. a. 2.
& 78. a. 1. & 119.
toto.
Ioan. 5. g. 39.
2. Tim. 3. d. 15.

A. Religio Christiana, est * verus piusq; Dei cultus, & observatio præceptorum illius.

M. unde eam discendam esse putas?

A. Non aliunde profectò, quàm ex cœlesti Dei ipsius * verbo, quod nobis sacris literis discriptum tradidit.

* Exod. 32. d. 15.
16.
Deut. 4. a. 1.
Psal. 103. a. 7.
Luk. 16. g. 29.
31. & 24. c. 27.
d. 44.
2. Pet. 1. d. 10.
† Ioan. 1. a. 5. 9.
& 8. b. 12.
Heb. 1. a. 1. 2.
* Mat. 28. d. 20.
Ioan. 20. f. 22.
Act. 2. 4.
Ephes. 3. a. 5.

M. Quanam sunt ea scripta, quæ verbum Dei, & Sacras literas nuncupas?

A. Non alia, quàm quæ per * Moſen & prophetas sanctos, Dei optimi maximi amicos, Diuini spiritus instinctu, in Veteri testamento primum, deinde clariùs in Nouo testamento, per † Dominum nostrum Iesum Christum Dei filium, atque sanctos eius * Apostolos numine Dei afflatos diuulgata

uulgata sunt, & ad nostram usque ætatem integra
† conseruata atque illesa.

† Esay. 40. b. 8.
Mar. 5. c. 18.
Luk. 16. d. 17.

M. Cur verbum suum Deus ita nobis Scripturis ma-
nifestare voluit?

A. Quoniam Dei opumi maximi voluntatem, in
cuius* cognitione atque erga eum obedientia vera
pietas sita est, ipsi ex nobis, quæ cordium nostror-
um sunt, † tenebræ, intelligere non possumus:
misertus nostri Deus eam nobis* patefecit, atque
illustrauit, illustratamq; in vtriusque † testamenti
volumine, quæ sacræ* Scripturæ dicuntur, reli-
quit: ne† incerti huc illuc ferremur, sed per coele-
stem eius doctrinā veluti aditus quidam nobis in
coelum daretur.

*Mat. 7. c. 21.
& 12. d. 50.
Heb. 10. g. 36.
1. Ioan. 1. c. 17.
† Ioan. 1. c. 25.
1. Cor. 1. c. 21.
Ephc. 4. c. 17. 18.
*Sapient. 9. d. 16.
17.
Act. 16. d. 18.
1. Pet. 2. b. 9.
† Gal. 4. c. 14.
Heb. 3. b. 6 & 9.
d. 15.
*Mar. 16. f. 56.
2. Tim. 3. d. 16.
† Mar. 12. c. 19.
Mar. 12. c. 24.

M. Cur Dei verbum Testamenti appellatione nun-
cupas?

A. Quia in Religione suscipienda, caput esse cō-
stat, intelligere quæ sit* voluntas Dei immortalis,
testamenti verò nomine non voluntas solum, sed
&† suprema etiam, atque immutabilis voluntas si-
gnificatur: monemur ne aliud in* religione seque-
mur aut queramus amplius, quam a Deo ibi doce-
mur: sed vt vnus est verus Deus, ita vnus sit vnus
Dei pius cultus puraq; religio. Alioqui nouas no-
bis quotidie † cōmentitias religionis fingeremus,
& sua cuiq; genti, sua cuiq; ciuitati, sua cuiq; homi-
ni esset religio. Imò non religionem & veram pie-
tatem, virtutum omniū initium atque fundamen-
tum, sed superstitionem, mendacem pietatis ym-
bram, ducem ad res gerendas haberemus: id quod

*Mat. 7. c. 21.
& 12. d. 50.
† Galat. 3. c. 15.
17.
*Deut. 4. a. 2.
5. d. 31. & 28.
b. 14.
† Mat. 15. a. 3.
4. 5. 6. 9.

Dent. 12. c. 31.
31. & 13. 2. 3. 4.
Rom. 1. c. 23.

ex priscarum * gentium in rebus aliis quæ humanis
sapientium varijs innumerisq; non religionibus,
sed superstitionib; plusquam anilibus ip'a est luce
clarius.

M. Omnia ergò ad pietatem salutemq; necessaria in
verbo Dei scripto continere affirmas?

* Dent. 13. 2. 4.
c. 18.
Psal. 12. b. 6. &
18. d. 29. & 19.
b. 6. & c.
Ios. 4. d. 19.
1. Cor. 1. c. 19.
& 2. b. 6.
Galath. 1. a. 8. 9.
Colos. 1. d. 23.
† Dent. 4. 2. 2.
E. 40.
Pro. 30. 2. 6. M.
Esay. 30. d. 2. 1.
E. 40. 1. 1. M.

A. * Certè: esset enim intollerabilis impietatis atq;
dementiæ existimare, vel Deum imperfectam do-
ctrinam reliquissè: vel homines, quod ille non per-
fecerit, absoluerè potuisse: Itaque Dominus seue-
rissimè interdixit, † ne verbo suo quicquam adde-
rent vel subtraherent: nèc ab eo ad dextram vel
sinistram deflecterent.

E. 40.
Pro. 30. 2. 6. M.
Esay. 30. d. 2. 1.
E. 40. 1. 1. M.

M. Si hoc verum sit quod asseris, quorsum t. om mul-
ta in Concilijs & conuentibus Ecclesiasticis sapienter decer-
nuntur, & à doctis hominibus in concionibus docentur,
vel scriptis traduntur?

* Dent. 32. 2. 4.
19. 2. 6. 7. & c.
Psal. 119. toto.
2. Tim. 3. d. 15.
16. 17.

A. Hæc omnia, vel ad obscuros verbi Dei locos
interpretandos, & ad emergentes controuersias
tollendas: vel ad externam Ecclesiæ gubernatio-
nem constituendam pertinent, non vt noua de re-
ligione dogmata prodantur. * Omnia enim ad sa-
lutem necessaria: quomodo videlicet pietas, san-
ctitas, religio purè & castè Dei numini tribuendæ
sint: quæ præstanda sit Deo obedientia, ad quam
solam piæ vitæ ratio instituenda est: quæ collo-
canda in Deo fiducia: quomodo item inuocandus
sit Deus, illiq; accepta referenda bona omnia, quæ
in mysterijs Diuinis peragendis obseruanda ra-
tio: huiusmodi inquam, ex verbo Dei discenda
sunt,

sunt, sine cuius cognitione ista vel ignorantur
prorsus, vel absurdissime fiunt, ita vt infecta esse
præstiterit. Sicut & Dominus ipse alicubi testatur,
† Scripturarum ignorantiam, errorum omnium
esse matrem: ipseq; etiam docens, verbum Dei
* scriptum ferè allegat, & nos ad discendum ex
illo relegat. Ob hanc igitur causam, & antiquitus
in templis verbum † Dei publicè legebatur, adhi-
bitis etiam, si quando illorum copia erat, interpre-
tibus, sicuti ex sacris historijs liquet: & Dominus
ipse in coelum mox ascensurus, Apostolis, quos
selegerat, in mandatis præcipuè dedit, * vt uni-
uersos orbis terrarum mortales verbo suo insti-
tuerent: & eius exemplum insequutus Paulus,
† in Ecclesijs constituendos esse decreuit, qui po-
pulum docerent, quòd intellegirer, fidem, & quæ
ad pietatem pertinent omnia, ex lectione * & audi-
tione verbi Dei pendere. Itaq; † Apostolos, do-
ctores, prophetas & interpretes, in Ecclesia Dei
maximè esse necessarios.

† Mat. 22. c. 12.
Ioh. 20. b. 9.
Act. 13. d. 27.
* Mat. 19. a. 4.
& 21. b. 13.
Mark. 7. a. 6.
Luk. 10. c. 26.
Ioh. 5. g. 39.
† Act. 13. c. 15.
d. 27. & 15.
d. 11.
* Mat. 28. d. 10.
Mark. 16. c. 15.
Ioh. 21. c. 15.

† Act. 14. d. 13.

* Rom. 10. c. 14.
d. 17.
11. Cor. 11.
d. 28.
Eph. 4. c. 11. 12.

M. Hos ergò doctores atque interpretes audiendos esse
censes?

A. Non minùs quàm ipsum Dominum si præsens
adesset, quoad ea tantùm tradant, quæ à Domino
acceperunt. Quod & ipse testatur dicens: * Qui vos
audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Imò &
his verbi sui Præconibus † ligandi atq; solvendi
potestatem dedit, vt quorum peccata in terris illi
per Dei verbum condonarint, vel detenuerint, ea
vel condonata, vel detenta essent in coelo.

* Mat. 10. c. 20.
d. 40. & 19. d. 19
20.
Luk. 10. c. 16.
Ioh. 13. c. 20.
† Mat. 16. c. 19.
& 18. c. 18.
Ioh. 20. c. 22.

M. An istos satis est semel de religione differen-

tes audiuisset?

*Mat. 10. c. 22.

& 24. b. 13.

Luk. 9. g. 62.

Rom. 11. c. 12.

1. Cor. 9. d. 24.

2. Tim. 3. d. 14.

† Iudic. 3. d. 7.

Psalm. 106. a. 7.

b. 14.

Hierc. 2. g. 33.

Luk. 24. d. 15.

*Act. 13. c. 15.

d. 25. & 15.

d. 21.

A. *Christi nos discipulos vsq; ad finem, vel potius sine fine esse oportet. Parū est ergo incœpisse, nisi perseveres. Et quę nostra est † tarditas atque obliuio, s; p̄ docendi, atq; admonendi sumus, extimulādi sep̄, & quasi aurib⁹ vellicādi. Semel enim, aut raro audita, facile excidere solent. Et eam ob causam (vt antea dictum est) *singulis Sabbatis (sicut ex historijs sacris apparet) cōfluēt: & simul multitudine, legebatur publicē verbum Dei, & eius interpretes, si qui adessent, audiebantur. Quę cōsuetudo, & in nostris hodie Ecclesijs ex apostolica adeoq; diuina ordinatione est recepta.

M. *An ergo verbum Dei peregrina lingua, & populo ignota legendum esse censes?*

† Deut. 4. b. 10.

Deut. 17. 11.

12. 13.

Iosue. 8. g. 35.

1. Par. 34. g. 30.

A. Id verò esset Deum pariter, atque eius populū crasse irridere, atq; vtroq; impudētē abuti. Nam cum Deus verbum suum omni ætati † atque sexui clarē legi mandet, vt omnes videlicet intelligāt, & discant timere Dominum Deum suum, sicuti ipse in verbo suo diserte testatur: ridiculum cum primis esset, verbum Dei ad eius populū docendum, ab ipso Deo destinatum, populo lingua ipsi incognita, vnde nihil discere possint, prælegere. Sed & diuus Paulus de eare clarē disserit: *itaq; concludit, indoctum populū non posse respondere AMEN, ad eam gratiarum actionem, quam non intelligat: sed legentem, audientesq; mutuo sibi † barbaros futuros, si quid in cœtu sit dictū, quod non ab his qui intersunt, percipiatur: *seq; adēd malle

† 1. Cor. 14. c. 11.

*d. 19.

malle in Ecclesia Dei quinque verba intellecta lo-
qui, quam decem millia non intellecta.

M. Satisne ergo munere nostro defuncti erimus, si
operam dederimus, ut audiamus, intelligamusq; ver-
bum Dei?

A. Minimè: verbum siquidem Dei nō audire mō-
dò & intelligere, sed † firma animi assensione, ut
veritatem Dei de cœlo delapsam, amplecti, & ex
animo amare, * dociles item nos eidem præbere,
mētēq; nostras in eius obsequium formare oportet:
ut cordibus semel infixum, altas illic radices a-
gat fructumq; piæ vitæ, ad eius regulam institutæ
proferat: ut ita in salutem nobis, sicuti destinatum
est, cedat. † Constat ergo omni studio eritendum
esse, ut in eo legendo, audiendo, meditando, tum
priuatim, tum publicè proficiamus: proficere au-
tem nullo modo possumus, si ignota nobis lingua
proponatur.

M. Verum an legendo tantum Dei verbum, illudq; &
eius doctores sœculo audiendo, ad eam, quam dicis, per-
fectionem perueniemus?

A. Quia Dei sapientia est, frustra in ea, vel docēda,
vel discenda, homines operam ponerent, nisi * De-
us magisterio spiritus sui corda nostra instituere
dignaretur: sicuti Paulus docet, † frustra vel plan-
tari, vel irrigari, uisi Deus incrementum dederit.
Itaq; ut sapientiam Dei, in eius verbo absconditam,
intelligamus, * ardenti precatione à Deo petendū
est, ut spiritu suo mentes nostras, tenebris † plūsq;
Cimmerijs offusas, illustret, hūc enim cœlitus de-

B.iiij.

missum

† Psal. 1. a. 2. &
19. b. 8. 9. 10.
Mar. 16. d. 16.
Ioan. 10. g. 27.
29. 31.
Act. 13. g. 48.
* Deut. 31. c. 12.
1. Par. 34. g. 31.
Luk. 11. d. 28.
Ioan. 5. d. 14.
Iacob. 1. d. 21. 22.
23.
† Deut. 17. d. 19.
Ios. 5. b. 5.
Psal. 124.

* Deut. 29. 2. 4.
Luk. 24. c. 25.
27. g. 45. 46.
Act. 16. c. 14.
1. Cor. 4. b. 6.
11. Cor. 3. b. 7.
* Psal. 86. c. 11. &
119. c. 33. 34. 35. |
† Mar. 6. g. 52.
Ioan. 1. a. 9.
1. Cor. 3. d. 14.

Ican. 16. b. 13.

missum? Doctorem in omnem nos veritatem per-
ducturum Dominus ante promisit;

M. *Univerſum illud Dei verbum in quas partes par-
tes distribuis?*

*Partitio Verbi
Dei.*

A. In Legem, & Euangelium.

M. *Hæc duo quomodo distinguuntur?*

Mar. 12. d. 36.

Mar. 12. c. 30.

1. Ioh. 3. d. 23.

† Levit. 16. toto.

Deut. 5. d. 32.

& 28. toto.

Ioh. 14. b. 154.

c. 11. 23.

* Mar. 1. b. 15.

& 16. d. 16.

Luk. 5. f. 32 & c.

24. g. 47.

Ioh. 1. b. 17.

Act. 1. f. 38.

Rom. 1. b. 16.

Gal. 3. b. 13.

† Rerum dista-

rum summa.

A. Lex, officia tum pietatis erga Deum, id est, ve-
rum Deicultum, tum *charitatis erga proximum,
describit exactamq; nostram obedientiam seve-
re requirit, atq; exigit, & obsequentibus vitam æ-
ternam pollicetur: minus vero obsequentibus mi-
nas proponit, & poenas, adeoq; mortem perpetuam
denuntiat. Euangelium *Dei promissiones conti-
net, & violatoribus Legis, modo eos admissi pœ-
niteat, propitium fore Deum, per fidem in Chri-
stum, pollicetur.

M. † Verbum ergo Dei, voluntatem nos eius do-
cere, & omnia ad salutem necessaria continere, in
eoque meditandum esse diligenter, cuiusq; Doctores
que interpretes sedulo audiendos, super omnia verò
doctorem nobis cælis præcatione esse impetrandum,
quid item sit illud, & ex quibus constet partibus hæte-
nus à te est explicatum.

A. Ita est.

M. Quoniam igitur ex verbo Dei, tanquam ex
fonte quodam dimanat religio Christiana, ut an-
teà verbum Dei, ita nunc & religionem ipsam, qua
ex verbo Dei haurienda est, mihi in suas partes, &
veluti membra, distribue: ut quod referenda sint sin-
gula, & ad certas quasi metas dirigenda, liquido
statuamus,

statuamus.

A. Ut verbi Dei, ita & religionis duæ præcipuæ sunt partes: * Obedientia, quam Lex, perfecta iustitiæ regula, exigit: & fides, † quam Euangelium, quod promissiones de Dei misericordia cõplectitur, postulat.

Religionis
partes.

* Levi. 26. 2. 3.

b. r. 4.

Deut. 11. d. 26.

Ioan. 1. 4. b. 15.

c. 21. 23. 24.

* Mar. 1. b. 15.

& 15. d. 15. 16.

Rom. 1. 25. b.

16. & 3. c. 22.

& 4. toto.

M. Videntur t. men aut plures, aut non eadem esse religioni partes: alijs enim interdum nominibus in partiendo utuntur Sacra litera

A. Verum id quidem est: nam alicubi in fidem

* & charitatem, alicubi in † poenitentiam & fidem, religionem totam partiuntur: pro Obedientia enim aliquando † charitatem, quæ per legem in Deum atque homines perfecta requiritur: aliquando verò, quia neq; obedientiam, † neq; charitatem, quam debemus, præstamus: * poenitentiam, peccatoribus ad Dei misericordiam consequendam maximè necessariam, substituit. Quibusdam, qui plures partes volunt, prima est, Cognitio debiti officij ex Lege, & damnatio per Legem ob desertum, repudiatumq; officium, secunda, * Cognitio fidutiæq; liberationis ex Evangelio:

Gal. 5. 2. 6.

1. Ioh. 3. d. 25.

† Mar. 1. b. 15.

† Math. 22. d.

37. 39.

Marc. 12. c. 30.

31. 33.

† Psal. 14. 2. 2.

Rom. 3. b. 9.

* Math. 4. c. 17.

Marc. 1. b. 15.

A& 2. f. 8.

† Rom. 3. c. 20

& 7. b. 7.

tertia, † Precatio imploratioq; Diuinæ clementiæ atq; auxilij, quarta, * Gratiarum actio pro liberatione cæterisque beneficijs Diuinis. Sed utrunq; nominibus varient, res eadem sunt, & ad duas illas præcipuas partes, Obedientiam & Fidem, in quibus omnis religionis nostræ vis & natura continetur, cætera omnia referuntur. Quum enim invocationem & gratiarum actionem, & istis con-

* Rom. 3. c. 21.

Galat. 3. c. 16.

† Psal. 32. 2. 5. 6.

Rom. 10. c. 12.

3. Cor. 1. 3. 17.

& 2. 1. 1. 1. 1. 1.

Ep. 4. 2. 4. e. 10.

Phil. 4. 2. 6.

Col. 3. c. 17.

iunctissima mysteria Diuina, quæ Sacramenta dicuntur, pleriq; vt partes adiungant, hæc quidem prioribus illis duabus continentur. Nemo enim vell fiducia vel obedientiæ officio erga Deum defungi rectè potest, qui non premente eum aliqua necessitate, ad ipsum confugere, & omnia illi bona accepta referre, cumq; vsus & tēpus postulat, mysteriis eius sacris ritè vti velit.

M, Assentior quidem tibi, quòd omnia ad has duas partes referri possint, si quis accuratius ista, & paulò subtilius pertractare cupiat. Verum quoniam accuratissima partiendi ratio à pueris non est exigenda, malim vt in plures partes, pingui quadam Minerva, religionem distribuas, quò dilucidior res tota sit. Crassiùs ergò modo aperimus ista tractemus.

A. Quando ita visum est, pingui (vt dicis) Minerva mecum agere, possem non incommode, ex duabus, quatuor partes efficere, religionemq; totam in Obedientiam, fidem, inuocationem, & sacramenta distribuere.

M. Agè ergò, quam nostram hanc religionis tractationem, quam explicatissimam esse cupiam, huic ordini insistamus: vt primò loco de Obedientia, quam Lex requirit: secundo, de fide, quæ Euangelij promissiones respicit & amplectitur: tertio, de inuocatione, & gratiarum actione, quæ sunt coniunctissima: quarto & ultimo loco, de Sacramentis mysteriisq; Diuinis percontemur.

A. Et Ego, preceptor venerande, sicuti ex te audiui,

diui, & studioſe, vt eſt puerorum captus atq; memoria, didici, interroganti tibi libenter reſpondebo.

Prima pars de Lege & Obedientia.

M. Quom ergo * Obedientia noſtra, de qua pri-
mum nobis dicendum eſt, ad normam legis Diui-
na ſit reuocanda, necesse eſt vt legis vim atq; natu-
ram vniuerſam prius excutiamus: qua cognita, &
explorata, qua, & qualis noſtra debeat eſſe obedi-
entia, ignorari non poteſt. De lege itaq; quid ſentias, di-
ca: ordine.

A. Legem Dei iuſtitia, quæ ab homine exigitur, & perfectam & omnibus numeris abſolutam regulam eſſe ſentio, quæ iubet ea quæ faciēda ſunt, prohibetq; cōtraria. In hac lege Deus omnia ad voluntatem & arbitrium ſuum reuocauit, vt nulla ipſi neq; erga ſe, neq; erga homines pietas probari poſſit, niſi ea ſola, quæ ad huius regulæ amuſſim per omnia quadret. Fruſtra ergo mortales ſuo ſibi arbitratu, pietatis rationes conſingunt, Legem enim ſuam Deus, vt certiffimam tum cultus Diuini, tum officiōſi erga homines regulam, duabus deſcriptam tabulis nobis propoſuit: ſimulq; * Obedientia noſtra nihil, quod quidem in terris fiat, ſibi gratius acceptiusue eſſe demonſtrauit.

M. Prior tabula quo eſt argumentor?

A. * Quæ ad pietatē in Deū noſtrā pertinent tractat, & prima quatuor legis præcepta cōplectitur.

M. Secunda verò?

C-ii.

A.

Leuit. 26. 2. 5.
b. 14.
Deut. 10. b. 12.
& 28. toto.
Pſal. 110. 2. 4.
Luc. 10. c. 2. 5.
Ioan. 14. b. 15.
c. 21. 23. 24.
Iacob. 2. b. 10.

Deut. 4. 2. 2.
& 5. c. 32. &
32. 2. 4.
Pſal. 19. b. 6. 7.
* Exo. 20. toto.
Deut. 5.
Eſa. 30. c. 2. 1.
Deut. 6. c. 17.
18. & 13. d. 18.
Rom. 12. 2. 2.
Ephe. 5. c. 17. &
6. b. 7.
Col. 1. c. 9.
11. Reg. 15. c. 22.
Eſa. 29. c. 13.
Mat. 15. 2. 3. 9.
* Math. 22.
d. 36. 40.
1. Ioh. 3. d. 23.
† Exo. 31. d. 18.
& 34. d. 28. 29.
Deut. 4. d. 13.
* Deut. 5. d. 23.
& 10. c. 12. &
11. d. 26.
Math. 19. c. 16.
1. Ioh. 3. d. 24.
† Deut. 6. b. 5.
Mat. 22. d. 36.

* Math. 23. d. 39.
Rom. 13. c. 8. 9.
Gal. 5. c. 14.
† Exo. 34. d. 28.
Deut. 4. b. 13.

A. Charitatis siue amoris * mutui inter homines, officia declarat, & sex reliqua præcepta continet. Ita in summa † decem omnino præceptis tota Lex absoluitur: cuius rei gratia, Decalogi nomen Legi inditum est.

M. Recita mihi, prima tabula primum præceptum.

† Exo. 10. a. 1.
2. 7.
Deut. 5. a. 6. 7.
Psal. 81. b. 3. 9.
Mich. 6. a. 4.

A. Deus ad hunc modum effatus est: * A V D I ISRAEL: EGO SVM DOMINVS DEVSTVVS. QVI TE EDVXI EX DOMICILIO SERVITV. TIS ÆGIPTIÆ. NON HABEBIS DEOS ALIE. NOS CORAM ME.

M. Cur de se, atq; beneficio suo, quedam primum Deus commemorat?

Le. 26. a. toto.
Deut. 6. b. 6.

A. In primis illi curæ fuit, ne legum à se latorum † existimatio mox per contemptū imm nueretur: ideoq; quò maior autoritas accederet, isto veluti exordio vitur: Ego sum Dominus Deus tuus: quibus verbis * conditorem se, Dominum ac servatorem nostrum, omnisq; boni authorem esse docet: iubendiq; autoritatem iure optimo, ex legislatoris dignitate sibi vendicat: & legi suæ ex bonitate gratiam conciliat: atq; ex utroq; pariter necessitatem nobis obsequendi summā imponit, nisi & in potentissimum † rebelles, & in optimum ingrati esse velimus.

Deut. 10. c. 13.
Psal. 135. a. 3
& 136. a. 1.
Esa. 3. c. 13. &
43. a. 1.
Mal. 2. b. 10.
1. Tim. 6. c. 14.
35. 16.

† Mal. 2. b. 5. 6.

M. At cum Israëllem nominatim appellet, ac de rupto servitutis Ægyptiæ iugo disertè mentionem faciat, an non ad populum Israëliticum propriè pertinet?

Exo. 12. & 14.

A. Israelitas quidem corporali † servitute, per servitutum

vum suum Moſen excepit Deus: at ſuos omnes ex ſpirituſuali peccati * ſervitute & diaboli tyrannide, qua alioqui preſſi oppreſſiq; iacuerant, per filium ſuum Jeſum Chriſtum aſſeruit. Hoc liberationis genus ad omnes † peræque homines pertinet, qui in Deo liberatore fiduciam omnem collocant, illiusq; legibus * pro virili parent: Quod ni faci- ant, ſummæ eos ingratitudinis reos fore, hac be- neficij ſummi cõmemoratione denũciat. Cogitet enim quiſq; * Satanam, infernum illum Pharo- nem ſuo capiti imminentem: † peccatum item ſœ- diſſimum eſſe lutum illud in quo turpiſſimè volu- tatur: & gehennam, * Aegyptiam ſervitutem teter- rimam, ſibi ob animi oculos proponat: & libertate hãc quam dixi, vnicè ſibi expetendam eſſe, vt que ſua maximè interſit, facile intelligat: qua tamẽ indi- gniſſimus erit, ni libertatis authorem, omni obſe- quio atq; obedientia colat.

M. Perge.

A. Confirmata iam legis ſuæ authoritate, ſequi- tur ipſum præceptum: **NON HABEBIS DEOS, ALIENOS CORAM ME.**

M. Hoc quid ſibi velit, dicito.

A. Idololatriam † quam penitus odit Deus, vetat atq; prohibet.

M. Idololatria, aut Deos alienos habere, quid eſt?

A. Eſt in locum vnius * veri Dei, qui ſe palam nobis, manifeſtoq; in ſacris literis oſtendit atque patefecit, alias vel perſonas vel res conſtituere, & vt Deos † quosdam nobis fingere & comminſci,

C.iii.

quas

† Ioh. 8. d. 34.
36.
Rom. 6. d. 23.
Col. 1. b. 13.
Heb. 2. d. 14. 15.
Act. 10. f. 38.
† Rom. 3. c. 2.
† Ioh. 8. f. 34.
1. Ioh. 3. d. 21.
† Pfal. 78. b. 13.
14. & 103. a. 1.
Iere. 2. b. 6.
† Luc. 13. d. 16.
2. Tim. 2. d. 26.
1. Pet. 5. b. 8.
† Pfal. 42. a. 2.
Eſa. 59. a. 1.
2. Pet. 2. d. 10.
22.
Apoc. 16. c. 19.
† Mat. 13. f. 40.
Luc. 16. c. 23.
2. Pet. 2. a. 4.
† Math. 16. d. 26.
Act. 16. d. 18.
Rom. 16. c. 20.
† Eſa. 17. c. 10.
Ioh. 14. b. 15.
Rom. 6. c. 13.
1. Cor. 6. d. 19.
c. 13.
Deut. 12. a. 3.
Iud. 10. b. 6. c.
16.
† Deut. 6. a. 4.
Marc. 12. c. 29.
32.
† Eſa. 44. c. 17.
Dan. 3. a. 5. 7.
b. 12. 15.

Deut. 4. f. 35.

39 & 6. b. 4. 5.

Marc. 12. c. 29.

32.

† Deut. 10. d. 15.

Luc. 4. b. 8.

Act. 10. d. 25.

26.

Apoc. 19. b. 10.

quas vt Deos colamus, & in quibus spem nostram ponamus atq; collocemus. Iubet enim vt vnum se tantum Deum agnoscamus: id est, vt quæ ad eius maiestatem spectat vniuersa, † quæq; soli illi debemus, eorum ne vel minimam quidē partem transferamus alio: sed suum illi honorem cultumq; soli atq; in solidum exhibeam: cuius quicquam ad alterum deferre summum esset nefas.

M. Quæ sunt illa, quæ Deo peculiariter debemus, in quibus cultum illi proprium & peculiarem suum esse dicis?

Deut. 10. c. 12.

1. Par. 16. c. 31.

Psal. 124. 2. & c.

& 96. a. 6. 7.

† Math. 22. d. 37.

1. Ioh. 4. d. 17.

& 5. b. 10.

* Psal. 136. c. 16.

Mat. 6. b. 9.

† Psal. 34. c. 6.

155 & toto

libro Psal. m.

A. Deo quidē innumera debem, verum vniuersa ad quatuor capita non ineptè referri possunt.

M. Quæ sunt ea?

A. Vt ipsius maiestati summā venerationem, summum eius bonitati amorem atque fiduciam præstemus, ad illum confugiamus, & ipsius imploremus opē, illiq; nos & nostra omnia acceptare feramus. Hec vt nulli alij, ita illi soli exhibenda sunt omnia si illum solum Deum † nostrum habere, illiusq; populus peculiaris esse volumus.

M. Vltima illa verba, CORAM ME, quid significant?

A. Non posse nos vel semel ad defectionem spectare, nisi Deum testem habeamus: nihil enim tā abditum atq; reconditum esse, vt eum latere possit præterea non aperte solum † confessionis honorem, sed & cordis intimam ac sinceram pietatem requirere sese Deo indicat: vt qui occultarū sit cogitationum cognitor atq; iudex.*

M.

* Psal. 33. c. 14.

Esa. 29. c. 15.

Ier. 17. b. 1. 10.

Heb. 4. d. 13.

† Esa. 1. d. 16.

& 29. d. 13.

c. 15.

Math. 5. a. 8. &

15. a. 8. b. 18.

M. Satis ergo dictum esto de primo præcepto: iam ad secundum pergamus.

A. *SIGNVM SCVLPTILE, AVT SIMVLACHRVMLLVIS REI, QVÆ AVT SVPR IN COELO AVT INFRA IN TERRA, AVT IN AQVIS INFRA TERRAM SIT, NON EFFINGES: EA NON VENERABERIS NEQVE COLES. NAM EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, †ZELOTIPVS. QVI PARENTVM INIQVITATEM ETIAM IN LIBERIS VINDICO, AD TERTIAM VSQVE QVARTAMQVE PROGENIEM OSORVM MEI, CLEMENTIAQVE VTOR AD MILLESIMAM VSQVE PROGENIEM, ERGA MEI AMANTES, MEAQVE PRÆCEPTA CONSERVANTES.

Exo. 20. 2. 4.
Leuit. 26. 2. 1.
Deut. 4. c. 15. &
5. 2. 8. 9. 10.
& 27. b. 15.
Psal. 97. b. 7.
Esa. 42. b. 8. c.
Id est, impatiens sceleris.
†Exo. 34. a. 7.
b. 14.
Deut. 7. b. 9.

M. Horum verborum quis est sensus?

A. Sicuti primo præcepto solū se coli adorariq; iubet, ita isto ab omni superstitione vitiosisq; & corporeis figmentis auocat, quādoquidem ipsius cultus spiritualis, purusq; esse debet: maximè verò ab externæ idololatriæ crassissimo vitio nos deterret.

Esa. 2. d. 18.
Ioh. 4. c. 23. 24.
†Psal. 78. f. 64.
Esa. 42. b. 8. c.
17. & 44. b. 9.
Ier. 10. c. 14.

M. Pingendi itaq; fingendiq; artes in totum damnat hæc, lex, ut videtur, ita ut nullas omnino imagines fieri liceat.

A. *Minimè: nam prima legis tabula non de artificijs humanis, sed de rebus ad Diuinum cultū pertinentibus agit: primū ergo ne Dei exprimēdi, vel adorādi causa, imagines vllas formemus, vetat: deinde ne imagines † ipsas adoremus, edocet.

M. Cur Deum non licet corporea & aspectabili figura exprimere?

A. Quia inter Deum, qui spiritus est, æternus
C.iiii. immensus,

*Leuit. 26. a. 1.
Deut. 4. c. 15.
Esa. 40. d. 18.
& 12. 46. b. 5. 6.
Psal. 78. f. 64.
Ag. 17. c. 29.
†Deut. 5. 2. 8. 9.
Psal. 97. c. 7.
& 106. c. 34.
Esa. 44. c. 17.
19.
*Psal. 115. a. 3. 4.
Esa. 40. c. 10. &c.
Ioan. 4. c. 24.
Rom. 1. c. 20. 23.

16 *Idolū non est Deo simile. Imagines non sunt (distoru libri.*

immensus, infinitus, incomprehensibilis, & ab omni concretionē mortali segregatus, & inter caducā & corpoream, exilem & inanimem, inanemq; figuram, nihil potest esse simile aut cōmune. Itaque per summam injuriā Dei optimi maximi maiestatem minuunt, quum eam in hunc modum repræsentare conantur,

M. Non ergo rectè dixerunt hij, qui imagines esse idicatarum libros contendunt?

A. Quales libri sint nescio: de Deo certè nihil nisi errores docere possunt.

M. Quenam est illa adoratiois forma, qua hæc damnatur?

*A. Quum precaturi, * ad statuas aut imagines conuertimur; coram illis prosternimur, genibus inflexis, aperto capite, aut alijs signis honorem illis exhibentes; ac si Deus nobis illis representaretur. In summa, in imaginibus, ne vel Deum quæramus vel colamus: vel quod idem est, ne imagines ipsas in Dei honorem veneremur, aut illis quoquo modo, ad maiestatis sue injuriā, per idololatriā, aut superstitionē abutamur, hac lege prohibemur. Alioqui verò † statuariz picturæq; vltus legitimus, minimè interdicitur.*

*M. Ex his qua mihi commemoras, colligi facile potest, in templis, * que Dei cultui proprie dicantur, statuas aut imagines vllas collocare, valde periculosum esse.*

A. Id verum esse, totius penè religionis interitu, iam nimium profectò experti sumus.

M.

† Esa. 2. c. 18.

19.

Esa. 40. d. 18. 19.

& 46. b. 5. 6.

Ierem. 10. c. 14.

Act. 17. c. 19.

* Psal. 97. c. 7.

& 106. c. 34.

Esa. 44. c. 17.

19.

Dan. 3. c. 5. 7. 8.

Osc. 11. c. 2. 3.

Mich. 5. d. 12.

Act. 7. c. 14.

3. Reg. 7. d. 24.

25.

Ezech. 4. c. 19.

Mat. 22. b. 20.

* Deut. 7. c. 5.

& 27. b. 15.

1. par. 31. d. 11.

Esa. 10. b. 10.

11. & 30. c. 22.

Ezech. 6. c. 4.

Matth. 21. b. 13.

M. *At adhuc superest huius legis quasi appendix quædam.*

A. Nam ego, inquit, sum Dominus Deus tuus, † socij impatiens, qui vindico iniquitatem parentum in filijs, vsq; in tertiã, & quartam progeniem eorum qui me oderint.

Exo. 20. a. 5.
Deut. 5. b. 9.
& 6. c. 15.
Psal. 78. f. 58.
Nah. 1. a. 2.

M. *Quorsum tandem, aut cur ista dicuntur?*

A. Hæc eo pertinent, vt legem hanc, adhibita veluti sanctione, statuatur & confirmet. Nam Dominum se, ac Deum nostrum nominans duplici ratione, † authoritatis videlicet & beneficentiæ, nos ad sibi per omnia parendum vrget: & * zelotypiæ vocabulo indicat, se socium aut æqualem ferre nō posse.

Deut. 10. c. 12.
3. Reg. 18. f. 39.
1. Tim. 6. c. 15.
* Exo. 34. b. 14.
Iosua. 24. c. 19.
Esa. 42. b. 8.

M. *Quæ subest huius quam dicis, zelotypiæ ratio?*

A. Æquissima profectò. Postquam enim nobis nihil † promeritis, tantum pro infinita sua bonitate se donauit, optimo iure nos * totos omnino, atq; insolidum vult esse suos. Hoc enim est illud veluti sancti coniugij vinculum, quo fideli illi marito Deo, animæ nostræ, tanquam castæ sponse, copulatur: Quarum castitas est, Deo soli dicatas esse, & illi penitus adhærere: sicuti rursum * adulterio pollui dicuntur animæ nostræ, cum a Deo, ad idolatriam aut superstitionem defleunt. Quò verò sponsæ amantior est maritus, quoque castior ipse, eo est sponsæ fidem violanti intensior.

† Psal. 44. a. 4. 5.
Esa. 48. b. 9.
Rom. 5. b. 8.
& 11. d. 35.
2. Tim. 1. c. 9.
* Mar. 4. b. 10.
& 22. d. 37.
† Ierem. 2. a. 2.
2. Cor. 1. b. 2.
Eph. 5. f. 24.
* Ier. 2. d. 20.
& 3. a. 1. & c.
Ezec. 6. c. 9.
& 16. b. 15.

M. *Prosequere.*

A. Iam quò impendit, magis edisse se idolatri-

18 *Idololatria Deo maximo odiosa. Dei in pios liberis bonitas.*

am ostendat, & grauiore nos formidine à peccando coërceat, non de ijs modò qui ipsi offenderint, sed & de eorum † quoq; liberis ac posteris poenas se sumpturum minatur.

† Exo. 14. 3. 7.
Deut. 5. b. 9. 10.
& 7. b. 9. 10.
Esa. 14. c. 20. 31.

M. Verum quo tandem modo istuc, Dei iustitiæ est consentaneum, quenquam propter alterius admissum poenas dare?

* Esa. 1. 2. 4. &c.
Rom. 3. b. 9. 10.
Eph. 2. 2. 3.

† Deut. 4. f. 37.
Psal. 37. c. 25.
& 69. d. 42. &
112. 2. 3.
* Esa. 14. c. 20.
& 48. d. 18.

† Exo. 33. d. 19.
Rom. 9. d. 14.
& 11. d. 35.

A. Ipsa humani generis conditio hanc quæstionem satis explicat. * Natura enim exitio obnoxij sumus omnes: in qua nos conditione si Deus relinquat, nihil est quod de eo conqueramur. Et si cut suam erga pios dilectionem & misericordiam, eorum posteritatem † tuendo, fouendoq; & illis salutem quam non debuit impartiendo, demonstrat: ita suam in impios vindictam, ipsorum * filios hac beneficentia privando, exequitur: neq; tamen iniuria interim vlla eos afficit, quòd gratiam quam illis † non debuit, non sit impertitus, sed quales inuenit, tales ingenio naturæq; suæ relinquit.

M. Perge ad cætera,

* Gen. 22. c. 17.
& 26. 2. 4.
Deut. 5. b. 10.
& 7. b. 9.

A. Ne solis nos minis vrgere videatur, iam sequitur altera pars, qua Deus benignè & liberaliter pollicendo, nos ad obsequium inuitat atque allectat. * Clemetia enim se summa vsurum promittit, tum erga omnes qui se diligunt, suisq; mandatis obtemperant, tum erga ipsorum etiam posteros.

M. Qua ratione istuc aequum esse tibi videtur?

A. Ratio quidem aliqua est propter piam educationem

cationem, † in qua suos liberos pij parentes sic instituunt, vt illis in vero Domini timore & dilectione quasi hæredes succedere soleant. Sed & * natura ipsa nos ad beneuolentiã erga amicorum liberos inuitat : certissima tamen ratio est, quòd Deus ita promittit, † qui neque à iustitia aberrare, neq. fidem fallere potest vnquam.

† Gen. 18. c. 19.
Deut. 4. b. 9. 10.
& 32. g. 46.
Psal. 132. c. 11.
* 3. Reg. 11. c. 12.
& 15. a. 4.
4. Reg. 8. c. 19.
† Deut. 32. a. 4.
2. Par. 19. b. 7.
Iern. 2. a. 5.
Rom. 9. d. 14.
& 4. d. 20.
1. Cor. 1. b. 9.
2. Cor. 1. c. 18.
* 2. Reg. 32. a. 2.
4. Reg. 13. f. 30.
31.
Ezech. 18. 2. 9. 16

M. *Atqui istud constans & perpetuum esse non apparet : quos pij aliquando parentes * liberos progignunt impios, & a parentum virtute degeneres, in quos Deus non obstante hac promissione, grauiter animaduertit.*

A. Hoc quidem negari non potest. Nam Deus vt propitium se (cũ visum fuerit) † impiorum liberis exhibet : ita nulla huiusmodi necessitate piorum liberis diuinctus tenetur, * quin ipsi liberum sit, ex illis quos velit, repudiare. Verũ in eo huiusmodi moderationẽ adhibet, vt certa promissioni suæ fides semper constet.

† 3. Reg. 11. c. 13.
13. & 15. a. 4.
4. Reg. 8. c. 19.
& 21. d. 12. 14.
* Exo. 33. d. 19.
Ios. 23. d. 14.
Rom. 3. a. 3. & 9.
d. 14.
2. Pct. 3. b. 9.

M. *Quum autẽ de vindicando loquens, tres aut quatuor ad summum progenies nominet, cur hic in misericordia mille completitur?*

A. Vt ostendat ad mansuetudinem † & beneficentiam, quàm ad seueritatẽ, se multò esse procliuorem : sicut & ipse alibi proficitur, se ad iram tardũ esse, ad ignoscendum verò propensissimum.

† Exo. 34. a. 5.
Psal. 30. b. 5.
& 103. b. 8.
& 145. b. 8.
Esa. 54. d. 7. 8. 16

M. *Ex his quæ commemorasti omnibus, videris mihi intelligere, Deum ne ipsius cultus, qui spiritualis & purissimus esse debeat, crassa vlla idolatria*

latria aut superstitione pollueretur, magnam adhibuisse cautionem?

*Exo. 20. 3. 4.
Deut. 4. 16.
& 5. 8.

Exo. 20. 3. 4.
1. cui. 26. 30.
Deut. 4. d. 26.
& 5. 2. 9. 10. &
10. c. 15.
Psal. 77. b. 7.
Ezec. 6. 2. 4.

A. Maximam profectò. Nam non aperte* solum & prolixè enumeratis omnibus simulachrorum formis; in prima ferè legis suæ parte, ut rem ad suam maiestatem maximè spectatam edixit: sed & horrendis minis violatori, maximis rursus obseruatori propositis præmijs hanc legè sanciuir. Ita ut, aut non intellectum fuisse hoc mandat, ut obscurum: aut non animaduersum, ut iu turba delitescens: aut non curatum, ut leue & minimum: sed ut nullum potius mandatum, nullis minis, nullis promissionibus adiunctis, neglectum prorsus ab omnibus iacuisse, plusquam stupendum videri possit.

*Exo. 20. b. 7.
Leuit. 19. c. 13.
Deut. 5. b. 11.

M. *Scd est profectò ut dicis: verum recita mihi iam præceptum tertium.*

A. * **NOMEN DOMINI DEI IVI INANITER NON VSRPABIS: NEQVE ENIM SINET IMPUNITVM DOMINVS, QVI IEIVS NOMEN INANITER ADHIBVERIT.**

M. *Quid est inaniter usurpare nomen Dei?*

Leuit. 19. c. 12.
Psal. 15. c. 6.
1. Tim. 1. b. 13.
* Eccle. 13. a. 9.
Mat. 5. c. 33.
† Deut. 28. f. 58.
Psal. 8. a. 1.
Jerem. 10. a. 6.
[1. Par. 29. d. 13.
Psal. 48. c. 9.
& 113. a. 1. & c.

A. *Et velt peierando, vel temerè, & incogitanter, ac præter necessitatem iurando, aut vel semel præter gravem causam nominando, abuti Quum enim sit Divini nominis maiestas sacrosancta, omnibus modis cauere debemus, ne aut ipsi contempnissè, aut alijs cõtemnendi eius occasionem præbuisse, videamur: adeoq; nomen Dei, nisi cum summa eius reuerentia nunquam proferamus,*

feramus, ut venerandum & gloriosum cum nobis ipsis, tum alijs omnibus appareat. De† Deo enim eiusq; operibus, ne cogitare quidem, nedum loqui aliter quàm in eius honorem fas est. In summa qui Dei nomine, nisi gravissimis de causis, & sanctissimis negotijs utitur, ea abutitur.

M. Quid ergo de ijs qui Deo conuitium faciunt, de Magis item, atque alijs eius generis haminibus impijs, censet?

A. Si qui tantum ex consuetudine* praua, & importuna solum quadam facilitate Dei nomine utantur, summa cum iniuria afficiant: multo magis illi qui in diris† execrationibus, incantationibus, imprecationibus, aut vlla superstitione alia, Dei nomine abutuntur, atroci atq; nefario scelere sese astringunt.

Eccle. 23. 29.
Mat. 5. c. 34.

† Deut. 18. c. 11.
Esa 8. d. 19. &
47. b. 9. & 52.
b. 5.
Mal. 3. b. 5.
Act. 19. c. 13.
Gal. 5. d. 20.

M. Equus ergo est diuini nominis usus in iurando legitimus?

A. Sanè: cum ista* de causa datur iusiurandum, vel ad asserendam veritatem, maxime si id requirat iubeatue magistratus: vel ob aliud magni momenti negotium, quò videlicet suum Deo honorè integrum seruemus, aut mutuam inter homines concordiam charitatemq; tueamur.

* Exo. 22. b. 11. &
Ios. 1. b. 12. & 9.
c. 15.
Psal. 15. c. 6. &
63. d. 17.
2. Cor. 11. g. 31.
Gal. 1. d. 20.

M. An ergo quoties vera loquimur, adhibere iuramentum licebit?

A. Hoc minimè licere iam antè dictum est: sic enim existimatio, atq; autoritas nominis Diuini imminueretur, vileq; illud & vulgare redderetur.

D. iij.

Sed

† Exo. 22. b. 11.
Ios. 2. b. 12.
1. Reg. 24. d. 21.
& 30. d. 13.
Gal. 1. d. 20.

Sed cum in † graui negotio veritati fides alioqui non haberetur, eam Sacramēto cōfirmare licebit.

M. Quid deinde sequitur?

A. Nequē enim impunitum, inquit, sinet Dominus, qui nomen eius inaniter adhibuerit.

1. Leui. 24. b. 14.
Deut. 28. b. 15.
& c. & infinitis
locis.

M. Quum in vniuersum se in legis suae violatores animaduersurum † alibi Deus denunciet, quid est quod hic nomine suo abutentibus peculiariter minatur?

* Leui. 10. c. 12.
Deut. 5. b. 11.
1. Cor. 5. f. 56.
Ezec. 20. b. 39.
14.

A. Indicare voluit, quanti nominis * sui gloriam faciat, vt paratam ultionē videntes, maiori studio ab eo profanando cauēremus.

† Exo. 22. b. 11.
Heb. 6. c. 16.

M. An dñorum, aut aliorum hominum, rerūque nomina in iurando adhibere fas esse putas?

† Exo. 22. b. 11.
Heb. 6. c. 16.

A. Nequaquam. Cum enim legitimum iusiurandum nihil sit aliud, quàm religiosa affirmatio, se Deum omnium consciū cognitorēq; † testem citare, atq; adhibere, iusiurandum se verum iurare, eundemq; si falsum iurauit, mendacij scelerisq; sui vindicem atq; ultorē inuocare atq; imprecari: hunc diuinę sapiētiae atq; maiestatis honorem, qui suus est proprius * atq; peculiaris, partiri, & cum alijs uel personis vel rebus communicare, summum esset nefas.

* Deut. 6. c. 13.
& 10. d. 20.
Iosu. 23. b. 7.
Esa. 65. c. 16.

M. Superest quantum præceptum, primę tabulę vltimum.

Exo. 16. c. 23.
& 10. b. 8.
31. c. 13.
Leui. 23. a. 3.
Deut. 5. b. 12.
Ezec. 20. b. 12.

A. DIEM SABBATI SANCTE AGERE MEMENTO, SEX DIEBUS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA: SEPTIMO VE-

RODIE, QVODEST DOMINIDEI TVISAB-
BATVM, NVLLVMOPVS FACIES: NEC TV,
NEC FILIVSTVVS, NEC FILIA TVA, NEC
SERVVS TVVS, NEC ANCILLA TVA, NE-
QVE IVMENTVM TVVM, NEQVE APVD TE
DEGENS PEREGRINVS. NAM SEX DIEBVŠ
*PERFECIT DEVS COELVM ET TERRAM, *Gen. 1. 2. 1. 2. 3.
ET MARE, ET QVICQVID IN ILLIS CON- Heb. 4. b. 3. c. 10.
TINETVR, SEPTIMO QVIEVIT. ITAQVE
DIEM SABBATI SACRVM, SIBIQVE DICA-
TVM ESSE VOLVIT.

M. Sabbati nomen quid significat.

A. Sabbatum si interpreteris, † requiem significat.
Eo die, vt qui ad cultū *Dei solummodò sit institu-
tus, profana negotia omnia à pijs longè semouēda
sunt, quò religioni, & pietati sedulo vacare queāt.

†Exo. 16. c. 23.
Leuit. 16. c. 31.
*Iere. 17. g. 21.
d. 24. 27.
Ezech. 46. 2. 3.
Mark. 6. 2. 2.
Luk. 23. g. 16.

*M. Cur suum nobis exemplum ad imitandum proposuit
Dominus?*

A. Quòd clara, atque illustria † exēpla animos ho-
minum acrius excitent atque acuant. Nam & Do-
minū serui, & filij parentem libenter imitantur: &
nihil magis est expetendum, quàm vt homines ad
Dei † exemplar & imitationem se forment.

*Tob. 2. c. 12.
Ioh. 13. b. 13.
15.
1. Cor. 4. d. 16.
& 12. 2. 1.
†Heb. 4. 2. 3. 4.
b. 10. & 12. 2. 3.
1. Pet. 2. d. 17.

*M. Septimo ergò quoq; die ab omni nobis labore absti-
nendum prorsus esse dicis?*

A. Duplex ex huius præcepti ratio: quatenus e-
nim cærimoniam complectitur, externam tātum
quietem exigens, ad Iudæos † propriè spectabat,
nec perpetuæ, æternæq; legis vim habet, Sed

†1. Cor. 10. 2. 1.
Gala. 4. 2. 3. 4.
Col. 2. c. 16. 17.
Heb. 8. b. 5. & 12.
2. 1.

D. iijj.

Christi

† 2. Cor. 3. d. 14.
Col. 2. c. 16.
Heb. 10. a. 1.

Christi iam aduentu, vt caterę Iudaicarum cęre-
moniarum vmbre abrogatę sunt, ita & de ista le-
ge ex hac parte est derogatum.

M. Quid ergo prater cęremoniam subesse putas, quo
perpetuo astringamur?

* Mar. 1. b. a. 1.
Ag. 13. c. 14. &
15. d. 11.
† Exo. 21. a. 2.
Deut. 5. b. 14.
Gal. 3. d. 26. a. 8.
* Esa. 58. d. 13.
Rom. 13. d. 12.
Heb. 4. c. 9. 10.

A. Tres ob causas hęc lex est instituta: vt disci-
plina * Ecclesiastica, & Reipub. Christianę status
aliquis constituatur, atq; retineatur: vt seruorum
† conditioni, quò tolerabilis ea fiat, prouideatur, &
vt spiritualis illius quietis forma * atq; figura quę-
dam exprimat.

† 1. Cor. 12. c. 12.
† 2. Cor. 12. c. 12.

M. Quę est illa quam dicis, Ecclesiastica disciplina?

† Mar. 6. a. 4.
Luk. 4. c. 16. d. 27.
Act. 13. d. 17. a. 2.
* Psal. 95. a. 2.
Mat. 10. c. 32.
† Esa. 56. c. 7.
Mat. 21. c. 13.
* Eph. 3. d. 21.
Heb. 2. c. 12.
† Psal. 22. c. 23. &
35. c. 21.
1. Cor. 11. d. 18.
& 14. c. 6. a. 2.
* Psal. 122. c. 11.
8. d. 4.
Luk. 18. a. 1.
Eph. 5. d. 19. 10.

A. Vt populus Christianus ad Christi doctrinam
audiendam, ad conficiendam fidei * suę professio-
nem, ad preces † Deo publicę adhibendas, ad diui-
norum * operũ, atq; beneficiorum memoriam cę-
lebrandam atq; retinendam, traditaq; ab eo myste-
ria † peragenda, in vnum conueniat.

M. An ista sepsimo quoq; die pręstitisse satis eris?

A. Sũt hęc quidem priuatim * cuiq; assidue recor-
danda, & cogitanda: nostrę tamen negligentię atq;
imbecillitatis causa, status dies peculiariter huic
negotio publicę destinatur.

M. Iam de seruis subleuandis, quare hoc mandato cau-
tum est?

† Deut. 5. b. 14. &
15. c. 12. 15.
† 1. Cor. 12. c. 12.

A. Equum fuit illos, † qui sub aliena potestate
sunt, aliquod tempus à labore intermittere: alio-
qui enim illorũ conditio, nimirum dura difficilisq;
toleratu

toleratu futura esset. Et sanè par erat, seruos communi nostro * pariter atq; ipsorum domino, adeoq; patri etiam, quum eos sibi per Christum æquè adoptarit, vnà nobiscum aliquando inseruire: Sed & dominis ipsis præterea vtile est, vt serui interdum † interquiescant, quò videlicet ad intermissum paululum laborem, alacriores validiorésque reuertantur.

Psal. 134. a. 1.
Gal. 3. d. 26. 28.
Eph. 6. b. 9.
Colo. 3. b. 11.

Deut. 5. b. 14.
Esa. 28. c. 12.

M. *Sapere etiam vt de spirituali quiete dicas.*

A. Ea est dum à mundanis negotijs, * proprijsq; operibus atq; studijs feriat, & quasi sanctū quoddam otium agentes, nos totos in Dei potestatem permittimus, quò ille sua in nobis opera peragat: & dum carnem nostram, † vt scriptura loquitur, crucifigimus, hoc est, appetitus & motus animi prauos frænamus, ingenio nostro temperantes, vt Dei spiritui obtemperemus: ita enim externæ quietis figuram atque imaginem, ad rem veritatemq; optimè reuocabimus atq; traducemus.

Esa. 1. c. 14.
16. & 58. d. 13.
Heb. 4. c. 9.

Gal. 5. d. 24.
Col. 3. a. 5.

M. *An ergò reliquis diebus hanc curam abijcere licebit?*

A. Nequaquam: Postquam enim semel cœperimus, pergendum * est per totum vitæ curriculum: & numerus † septenarius, quum perfectionem in Scripturis designet, omni ope atq; opera assidue eniti, atque ad eam * cōtendere oportere nos admonet. Vnà tamen ostenditur, nos quoad in hoc mundo viuimus, à spiritualis huius quietis perfectione atq; absoluteione † longè abesse, gustumq; tantum quendam hic nobis præberi quietis illius,

* Mat. 24. b. 15.
Iac. 1. d. 24. 25.
† Gen. 2. a. 2. 3.
4. Reg. 5. c. 16.
Psal. 12. b. 6.
* Gen. 17. a. 1.
Mat. 5. g. 48.
* 1. Cor. 2. c. 9.
Apo. 7. d. 15.
16. 7. l. & 14. c.
13. & 21. b. 4.

E. i.

quam

Esa. 55. c. 8.
1. Cor. 13. c. 9.
2. Thes. 1. b. 7.
Apoc. 7. d. 15.
& 14. c. 13.
& 21. b. 4.

16 *Legis tab. secunda, Charitas in proximi. Præceptum quintum.*
quam in regno Dei sumus perfectè & absolutâ, fo-
licissimamq; habituri.

M. *Rectè recitata iam mihi à te sunt leges prima
tabula, qua verus Dei cultus, qui est benorum om-
nium fons, summatim comprehenditur. Iam verò
quæ sint amoris charitatissq; nostræ erga homines
officia, quæ ex isto fonte scaturiunt & derivantur,
quæq; Secunda tabula continentur, mihi dicas ve-
lim.*

Exo. 20. b. 12.
Deut. 5. b. 16.
Math. 15. a. 4.
Eph. 6. a. 2. 3.

A. *Secundæ tabulæ initium est, † HONORA PA-
TREM ET MATREM: VT SIS LONGÆVVS SV-
PER TERRAM, QVAM DATVVS EST TIBI
DOMINVS DEVSTVVS.*

M. *Honoris nomine hoc loco quid significatur?*

Prou. 1. a. 8.
Mar. 7. b. 10.
12.
Col. 3. c. 20.
1. Tim. 5. a. 4.
Heb. 12. c. 9.

A. *Honor parentum, amorem, * timorem, & re-
uerentiam complectitur: & in obediendo illis, in
salute, atq; auxilio ferendo, eos defendendo, atq;
etiam si quando rerum inopia laborent, fouendo,
vt in proprio suo munere atq; officio uersatur.*

M. *An de ijs tantum, qui natura parentes sunt, lex
præcipit?*

Deut. 17. c. 10.
Rom. 13. a. 1.
* Luc. 10. c. 16.
1. Tim. 5. a. 1.
† Pro. 5. c. 13.
Ioh. 8. d. 31.
* Luc. 19. f. 32.
Pro. 19. d. 30.

A. *Tametsi verba ipsa aliud sonare non viden-
tur, intelligendi tamen sunt omnes, quibus aliqua
attributa est autoritas: vt † magistratus, ecclesiæ
* ministri, † præceptores: deniq; ornamento ali-
quo vel honoratæ * ætatis, vel ingenij sapientiæq;
vel doctrinæ, vel gloriæ, vel fortunæ præditi, vel
cæteris rebus superiores, parentum nomine con-
tinentur: quando ex eodem fonte ipsorum pariter
atq;*

atque parentum autoritas deriuatur.

M. *Quorū?*

A. Ex sacrosancta legum & diuinarum sanctione, qua illi æque ac parentes dignitate atque honore afficiuntur, & decorantur. Inde enim omnes vel parentes, vel principes, vel magistratus, vel alij superiores, quicunque tādē sint vim suam atq; auctoritatem omnem habent, atque obtinent: quod per hos Deus mundum hunc regere atque administrare visum fuerit.

Dent. 17. c. 10.

Tit. 3. a. 1.

1. Pet. 2. d. 18.

M. *Hoc quale tandem est quod parēsum nomine magistratus, ceterosq; superiores appellas?*

A. Ut intelligamus eos à Deo nobis, nostro publicoq; bono datos esse: simulq; ingenium *humanum superbia elatum, & celsitudinis appetens, atq; ab alterius imperio perferendo refugiens, auctoritatis illius, † quæ minimè omnium est inuidiosa, exemplo, ad officium obsequiumq; in magistratum perduceret, atq; assuefaceret. Parentum enim nomine non solum, ut obtemperemus obediamusq; magistratibus, sed etiam ut eos colamus & diligamus: vicissimq; ut superiores imperent inferioribus, ut iustus parens probis filiis solet, præscribitur.

Rom. 13. a. 4.

Heb. 13. c. 17.

*Exo. 32. b. 9.

Luc. 19. c. 14.

†Pro. 3. c. 12.

Mat. 7. b. 9.

Luc. 11. b. 11.

1. Thess. 2. c. 11.

M. *Promissio illa mandato addita quid sibi vult?*

A. Longa *fruituros vita, & in certa ac stabili bonorum possessione diu permanuros esse, qui meritos debitosq; parentib; & magistratibus honores habuerint.

Exod. 20. b. 12.

Deut. 5. b. 16.

Eph. 6. a. 2. 3.

Eij.

M.

M. At hæc promissio peculiariter ad Iudaos, qui p̄i in parentes fuerint, spectare videtur.

Gen. 12. b. 7.
& 13. d. 15. &
19. d. 3.
Deut. 34. b. 4.
* Gen. 1. a. 1.
Psal. 24. a. 1.
& 115. d. 16.
Dani. 4. c. 22.

*A. Non est dubium, quin quod de terra † Chanaan nominatim dictū sit, ad Iudaos propriè pertineat: verum cum Deus totius orbis sit * Dominus, quasunque nobis sedes incolendas dederit, eas in possessione nos nostra esse retētueros, hac lege promittit & confirmat.*

M. Verum in tam arduosa pariter & flagitiosa vita, propectam atatem cur Deus in beneficij loco ponit?

2. Reg. 22. a. 1.
Psal. 18. a. 1. 2. 3.
Ierc. 14. b. 8.
Heb. 2. d. 15.

A. Quia dum suorum miserijs, † & calamitatibus opem fert, vel eos in tot circumstantibus periculis tuetur, & a vitiis atq; peccatis auocat: paternū in eos vt liberos suos animum, benevolentiamq; declarat.

M. Quid an ex contrario sequitur, eos quibus cito aut ante decursam atatem vita adimitur, aut quos vita huius miseria atque arumma premunt, in odio apud Deum esse?

Iob. 1. c. 12. &
5. c. 17.
Pro. 4. b. 12.
Mat. 5. b. 10.
11.

*A. Nihil minùs: imò quo quisque * ferè Deo est charior, eo vel grauius malis oneratur, vel citius ex hac vita, quasi è carcere, à Deo euocatus atque emissus, migrare solet.*

M. An non ista interim veritatem fidemq; promissionis Diuina infirmare videntur?

Deut. 28. a. 1. 2.
Esa. 1. c. 19. 20.
Ierc. 23. 2. 4. 5.

A. Minimè. Quā enim terrena nobis bona Deus pollicetur, hac vel aperta † vel tacita exceptione semper vtitur, modò ne ea animis interim nostris

stris minis salutaria sint, aut pernicioſa. Eſſet enim valdè præpoſterum, atq; peruerſum, niſi animæ ſemper * præcipua ratio haberetur, atque ita mundana commoda vel conſequamur, † vel illis careamus, vt tuo ſempiterno beati perpetuò fruamur.

Mat. 5. d. 29. &
18. a. 8.
† 2. Reg. 7. c. 14.
15.
2. Cor. 6. b. 8.

M. Iam quid de illis, qui parentibus magiſtratibꝫ ue minꝫ obſequentes fuerint, aut eos violarint, aut occiderint dicemus?

A. Huiuſmodi ferè omnes vel * ſœdiſſimam miſeriamq; vitam producunt, vel eam immaturo acerboq; interitu, & infani morte de medio ſublati, per ſummum dedecus amittunt: Neq; in hac modò vita, ſed & in futuro † ſæculo æternas impietatis ſuæ pœnas perpetuò luent. Nam ſi homines à nobis alieniſſimos, vel inimicos * etiã aduerſarioſq; capitales lædere, nedum occidere Dei mādato, quod proximè ſequitur, prohibemur, quàm ſit nobis ab omni in parētes iniuria, à quibus vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt, abſtinentum atq; cauendum, facilè proſectò intelligimus. Et ſi preclare à ſapientibus priſcis dictū eſt, vultu lædi pietatem, parētesq; verbo vocēue violare, ſūmum eſſe nefas, quod ſuppliciū ſatis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet, iura diuina atque humana cogeant?

Exo. 21. c. 17.
Leuit. 20. b. 9.
Deut. 12. c. 18.
&c.
Pro. 30. c. 17.
* Mat. 15. a. 4.
Rom. 1. d. 30.
32. & 13. a. 2.
b. 5.
* Leu. 19. d. 17.
Mat. 5. c. 21.
&c.
Luc. 3. c. 14.

M. At multò eſt adhuc atrocius patria parētem, quàm ſuum violare, aut occidere.

A. Proſectò: Nam ſi ſingulos homines parentes
E. iij. ſuos

suos priuatim violare, flagitium: necare, parricidium sit: quid dicemus de illis, qui contra rempub. contra patriam antiquissimam sanctissimamq; , & communem omnium parentem, quam nobis chariorem esse quàm nosmetipsos decet , & pro qua nemo bonus dubitat mori. si ei sit profuturus: qui contra principem patrem patriæ ipsius, & reipub. parentem coniurarunt, atq; impia arma tulerunt: & quos deserere vel destituere proditio sit de illorum pernicië, exitio, interitu cogitare? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest.

M. *Recita iam Sextum mandatum.*

Exo. 20. b. 13.
Mat. 5. c. 21.
Iac. 2. b. 11.

A. † NON OCCIDES.

M. *Satisne huic legi obtemperabimus, si manus à cade & sanguine puras habuerimus?*

Deut. 10. b. 6.
Psal. 25. b. 4.
Math. 9. a. 4.
Heb. 3. c. 12.
† Math. 5. c. 11.
22. 23.
Gal. 5. d. 20.
1. Ioh. 2. b. 11.

A. Deus non externis tantum operibus, sed animi etiam affectibus, adeoq; his potissimum legem tulit: † ita enim & odium, & quæuis nocendi cupiditas, cædis coram Deo cæsetur. Ab his ergo nos etiam Deus hac lege prohibet.

M. *Plene ergo legi satisfaciemus, si odium in neminem concipiamus?*

Mat. 5. d. 23.
24. 25.
Luk. 6. d. 27.
Rom. 12. d. 18.

A. Imo odium damnando, Dominus amorem erga omnes homines, etiam inimicos exigit: adeoq; ut illis qui nobis male precantur, & hostili in nos sunt odio atq; crudelitate, non modò salutē & incolumitatē omniaq; bona precemur, sed de illis, quantum in nobis erit, benè etiam mereamur.

M.

M. *Iam præceptum septimum quodnam est?*

A. † **NON ADVLTERABERIS.**

Exo. 20. b. 14.

Deut. 5. b. 18.

Mat. 19. c. 18.

M. *Quid eo tibi contineri videtur?*

A. Hoc præcepto omne foedæ vagæq; libidinis genus, omnisq; quæ à libidine nascitur turpitudine, ut contrectandi petulantia, orationis * obscœnitas, vultus gestusue lasciuia omnis, aique impudicitiae significatio quæuis prohibetur. Nec verborum modo turpitudine, obscœnitasq; rerum vetatur, sed quoniam tum corpora, tum animæ nostræ † templa sunt Spiritus sancti, quod pura sit in vtriusq; castitas. pudor pariter, & pudicitia à Deo exiguntur: ne vel corpora vllis libidinis sordibus, vel animi obscœnis cogitationibus, * aut cupiditatibus vlllo modo polluantur: sed casti puriq; perpetuo seruiantur.

Rom. 13. d. 13.

1. Cor. 6. b. 9.

Iac. 2. b. 11.

1. Cor. 3. d. 16.

17. & 6. d. 15.

19.

2. Cor. 6. d. 16.

* 16b. 31. b. 9.

Pro. 6. c. 15.

Mat. 5. d. 27.

28.

M. *Perge ad cetera.*

A. Octauum præceptum est, **NON FVRABERIS.** quo præcepto non tantum furta illa quæ humanis legibus puniuntur, verum etiam omnes fraudes, † atq; fallaciæ damnantur: nulli verò contra hanc legem flagitiosius committunt, quam qui per rationem fiducia, eos erga quos amicitiam simulat, maximè fraudare solent. Qui enim fidem lædunt, oppugnant omnium commune præsidium. Ne ergo cuipiam imponamus, ne circūueniamus quenquam, ne emendi aut vendendi quæstu & lucro duci nos ad iniuriam sinamus, neue mercaturis faciendis iniuste rem quæramus, aut * mensuris vel ponderibus imparibus atq; iniquis vtentes, quæstum faciamus, aut fallaces, & fucosas merces ven-

Exo. 20. b. 15.

Mat. 19. c. 18.

1. Cor. 6. b. 8.

9. 10.

11. The. 4. b. 6.

Tit. 2. c. 10.

Pro. 11. a. 1.

& 20. b. 10.

d. 11.

E. iij.

dentes

dentes opes augeamus, prohibemur.

M. *An quicquam amplius de hoc præcepto dicendum existimas?*

A. Maximè: Nam non externa solum furta fraudesq; prohibentur: nec vt mercatum tantum sine furto atque fallacijs instituamus, cæteraque omnia sine insidijs agamus, hac lege iubemur: verum etiã vt animo ita affecti simus, vt impunitate & ignoratione omnium proposita, ab iniuria absteineamus tamẽ. Nam quod agere coram hominibus iniquum, id etiam velle coram Deo malum est, Omnia ergo consilia & studia, ipsaq; in * primis cupiditas ex alienis incommodis nostra quærendi commoda, hac lege vetatur. Deniq; vt ad suum quisque quàm primùm perueniat, & quod quisq; habeat sui, id vt cuiq; saluū maneat, omnibus modis operam dare, hac lege admonemur.

M. *Nonum preceptum quod est?*

A. NON ERIS† ADVERSUS PROXIMUM TV-
VM TESTIS MENDAX.

M. *Quis est huius præcepti sensus?*

A. Ne iusiurandum aut fidem * violemus: nec publica tantum manifesta; periuria, sed & omnia in vniuersum mendacia, calumniæ, † obtrusionationes, maledicta, quibus damnum vel detrimentum proximus faciat, vel famam & existimationem amittat, hac lege prohibemur: vna enim forma generalem doctrinam continet: Adeoque falsa aut vana, nec ipsi vnquam loqui, nec in alijs, vel verbis, vel scripto, vel silentio, vel præsentia

Psal. 82. d. 10.
Zach. 8. c. 17.
Mich. 2. a. 12.
Act. 20. g. 33.

Exod. 20. c. 16.
Deut. 5. c. 20.
Mat. 19. c. 18.

Exod. 23. a. 1.
Leui. 19. c. 11.
12.
Deut. 19. d. 18.
19.
Math. 19. d. 18.
† Psal. 15. a. 3.
Soph. 3. c. 13.
Luc. 3. c. 14.

sentia adeo nostra, tacitòne assensu approbare debemus: sed simplicis veritatis *amicos perpetuo & eulcore esse, veritate semper niti, in veritatis luccem prout locus, tempus, aut necessitas postulabit, omnia studiose proferre, veritatis deniq; patrocinium vbique arripere, illamq; modis omnibus tueri & defendere oportet.

Pro. 12. c. 17. 19.
2. Cor. 13. c. 8.
Eph. 4. f. 25.

M. Huic ergò legi vt satisfiat, lingua & calamo temperare non est satis?

A. Secundum rationem ante adductam, quum maledicta vetat, sinistras t etiam suspiciones & iudicia iniqua vetat. Nam hic legislator animi affectiones semper maximè respicit. Hæc ergò lex vel ad malè de proximis sentiendum, nedum ad eos *infamandos propensos nos esse prohibens, imò hoenos esse candore atque æquitate iubet, vt & de illis quantum veritas patitur, benè sentiamus, & suam ipsis existimatione, quantum in nobis erit, integram tueri studeamus.

Mat. 7. a. 1. 2.
Rom. 14. a. 3. 4.
1. Cor. 13. b. 5. 7.

Pro. 25. c. 17.
1. Pet. 2. a. 1. 2.

M. Quæ subest ratio, quod Dominus in lege suæ animi vitiosos affectus grauissimorum scelerum nominibus appellat? Odium enim & iram, cæcus appellatione: lasciuia omnem cogitationemq; fædam, adulterij: cupiditatem iniustam, furti nomine complectitur.

A. Ne, vt est hominum ingenium, ad impios *animi affectus, vt ad leuia quædam, conuiuere-mus, eos Dominus iustitiæ suæ regula metiens, veris nominibus designat. Ita enim seruator noster paternæ mentis interpres optimus, ita diuinus ille

Rom. 7. b. 7.
1. Cor. 10. b. 6.
Iacob. 4. a. 1.

F. j.

Spiritus

Mat. 5. d. 22. 28.
& 15. b. 19.
1. Ioan. 3. c. 15.

Spiritus rectè intelligendi Magister sumus, ista explicat: Qui irascitur, inquit, fratri suo, homicida est: qui concupiscit mulierem, adulterium perpetravit.

M. Vestrum cum vitia tantum & peccata his præceptis prohibeantur, cur tu interpretando, virtutes etiam contrarias præcipi dicis? Nam prohibito adulterio, castitatem: cado & furto, veritatem, summam benevolentiam beneficentiamq. præcipi dicis: atq. ita in cæteris.

Mat. 22. d. 39.
Rom. 13. c. 8. 9.
Gal. 5. c. 14.
† Psal. 37. c. 27.

Quia idē servator noster sic interpretatur summam legis non in abstinētia tantum ab iniuria maleficiorum, sed in dilectione atque charitate constituens. Sicut & regius propheta antea monuerat: Declina (inquiens) a malo, & fac bonum.

M. Superfluum ultimum præceptum.

Exo. 20. c. 17.
Mich. 2. a. 2.
Rom. 7. b. 7.
1. Cor. 10. b. 6.

1. NON CONCVPISCES CVIVSQVAM DOMVM, NON VXOREM, NON SERVVM, NON ANGILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC QVICQVAM OMNINO ALIVD, QVOD ALTERIVS SIT.

M. Cùm totam legem spiritualem esse, nec ad cõvertendum tantum externas maleficia, sed & ad æternos animi affectus frenandos institutam esse iam aliquoties commemoraris, quid hic amplius præcipitur, quod antea fuit omissum?

Esay. 1. d. 16.
Rom. 13. d. 14.
Gal. 5. d. 14.

A. Actiones prauas, affectusq. animi vitiosos Deus suprâ prohibuit: nunc verò † summam à nobis integritatem requirit, ut ne cupiditatem quidem ullam vel leuissimam aut cogitationem minimam à recto quoquo modo declinantem, in animum obrepere sinamus.

aminq.

M.

Quid ergo, impronissas & repentinas etiam cupiditates, momentaneasq; cogitationes, quae p̃ys etiam sese ingerunt, peccata esse dicis; etiam si illis obnitantur potius quam obtemperent?

A. Omnes certe pravae* cogitationes, etiam si nō accedat cōsensu, ex natura nostra depravata prodire constat. Cupiditates verò repentinas, quae corda humana sollicitant, nec tamen firmam animi assentionem approbationemq; eliciūt, non est dubium quin Deus hoc praecepto, ut peccata damnet. Par enim est, ut coram* Deo in cordibus etiam nostris, atq; animis, sua atque ea summa integritas & mundities reliceat. Non enim illi potest innocentia iustitiaq; nisi summa placere; cuius & hanc suam legem perfectam nobis regulam proposuit.

Hactenus Decalogum breviter & dilucidè explicuisti: verum haec omnia singillatim & de per partes tractata, ut non possint paucis in summa quasi summam colligi.

A. Quid nīc cum Christus coelestis magister vniuersam legis vim ac naturā sūmatim breuissimōq; cōpendio sit complexus, in hūc modum dicens: **DILIGES DOMINUM DEVM TVM EX TOTOCORDETVO, EX TOTIA ANIMA TVA, EX TOTAMENTE TVA, ET EX TOTIS VIRIBVS TVIS: ET HOC MAXIMVM EST PRAECEPTVM IN LEGE SECVDVM AYTEM EST HVIC SIMILE, DILIGES PROXIMVM SIVM TE IPSVM. AD HEC ENIM DYO MANDATA VNIVERSA LEX ET PROPHETA REFERVNTVR.**

Dei amorem qualem hic requiri intelligis?

zidon

F.ij.

A.

Gen. 1. b. 5. &
8. d. 21.
Psal. 94. b. 11.
Prou. 20. b. 9.
Mat. 15. d. 18. 19.

Esa. 1. d. 16. & 29
d. 13. c. 15.
Ier. 4. b. 14.
Ezec. 18. g. 31.
Mat. 5. a. 8.
Psal. 5. a. 4. 5.
2. Cor. 6. c. 14.

Mat. 22. d. 37.
Mat. 11. c. 30.
Luk. 10. c. 27.

Deut. 10. d. 17.
 3. Reg. 18. f. 39.
 1. Tim. 6. c. 15.
 *Efl. 63. d. 16.
 Mat. 6. b. 8.
 1. Tim. 1. a. 1.
 †Deut. 10. c. 11.
 Psal. 96. a. 7.
 1. Cor. 10. g. 31.
 *Deut. 6. c. 17.
 Rom. 12. a. 2.
 †Psal. 2. d. 12.
 & 25. a. 1. & 31.
 a. 1. & 118. 8.
 *Deut. 30. b. 6.
 Ios. 23. c. 11.
 Mat. 10. d. 37.
 Luk. 14. f. 26.
 †Ioh. 14. b. 15.
 c. 21. 13. 24. &
 15. b. 10.

Yos. 13. d. 34. 35.
 1. Cor. 13. b. 5.
 Ephe. 5. a. 19.
 Phil. 2. c. 11.

Mat. 7. b. 12. &
 22. d. 39.
 Luk. 6. d. 31.
 Rom. 13. c. 9. 10.

A. Qui deo videlicet conueniat: id est, vt simul & Dominum¹ eum potentissimum, & optimum *patrem, & seruatore clemētissimum agnoscamus. Huic proinde amor, & maiestatis suae reuerentia, & obsequium erga voluntatem eius, & in bonitate eius fiducia adiungenda est.

M. Totum cor, anima tota, totaq; vides quid significat?

A. Eum nimirum amoris ardore, carisq; sinceritatem, vt nullis omnino *cogitationibus, de ceteris nullis, nedum studiis & actionibus, quae Dei amori aduersentur, locus sit. Chari pariter (inquit ille) chari liberi, propinqui, familiares, charior adhuc patria: sed omnes omnium¹ charitates pietas erga Deum summusq; in eum amor non completitur solum, verum etiā longē multumq; superat pro quo quis bonus dubitet mortē oppetere? Deum enim non tantum suis omnibus, sed & seipso etiam chariorem habet homo verē pius.

M. Iam de proximi amore quid dicis?

A. Amoris vincula, Christus inter Christianos suos arctissima esse voluit. Quum verò natura ad nos ipsos¹ amandos simus propensissimi, nec aperiior, nec breuior, deniq; nec efficacior, aut aperiior fraternae charitatis regula excogitari potest, quā quae à Domino ex ipsa natura desumpta nobis proponitur, vt eadem videlicet, proximum beneuolentia, qua seipsum, quisq; prosequatur. Ex quo sequitur, vt nihil proximo¹ faciamus, nihil de illo dicamus, aut sentiamus, quod non & alios nobis

nobis facere, vel de nobis loqui, aut scire velim.
 Quia vnicuique lege sit teneremur, quæ omnium aliarum
 legum est quasi anima, nihil opus esset profecto tot
 legum cancellis, quos ad cohibendas mutuas iniu-
 rias, & civilem societatem tuendam, homines quo-
 tidie excogitant: idque penè frustra, si huius vnius le-
 gis nulla sit scilicet mortales observatio.

M. Proximi nomen quàm latè se fundit?

A. Non cognatos modo, affines, aut amicos, qui a-
 liqua nobiscum necessitudine sunt coniuncti: ve-
 rum, & eos etiam, qui nobis sunt incogniti, adeoque
 inimicos etiam nostros complectitur Proximi ap-
 pellatio.

Mat. 5. 43.
 Luk. 10. 33. 36.
 Iohn. 13. 34.
 1. Thed. 4. 9.

M. At quid isti nobiscum habent communionis?

A. Eo sane vinculo, quo Deus vniuersum genus
 humanum colligauit, nobis sunt coniuncti: quod
 inuiolabile ac firmum esse voluit, & nullius
 potest. Quamuis enim nos quispiam oderit, ma-
 net nihilominus ipse nobis proximus, eoque loco
 semper habendus est, quod ordo ille, per quem hæc
 hominum inter homines societas, & coniunctio
 est conciliata, firmus atque inuiolabilis semper ma-
 nere debeat. Atque ex hoc facile intelligi potest,
 quare scriptura Sacra charitatem, & siue amorem,
 inter primarias religionis Christianæ partes esse
 voluerit.

Mat. 5. 44.
 Luk. 6. 27.
 1. Ioh. 2. 9.
 & 3. 10. & 4.
 b. 7.

Gal. 5. 22.
 1. Iohn. 1. 23.

*M. Verum quid sibi vult quod in fine adiungitur, huc
 referri suam legem & Prophetas?*

F. iij.

A.

A. Quod reuera omnium summa illic perueniat. Admonitiones enim, precepta, cohortationes, promissiones, minæ, quibus passim ipsa lex & propheta, & Apostoli vtuntur, ad nihil aliud, quam huius legis finem, quasi ad scopum collimât. Et ad charitatem omnia in sacris literis sic referuntur, vt eo nos quasi manu ducere videantur.

Mat. 7. b. 12.
Luk. 6. d. 31.
Rom. 13. c. 8. 10.
Gal. 5. b. 14.
1. Tim. 1. b. 5.

M. Iam porro volo vt mihi dicas, quam sit lex hæc quam narras, eademne illa quam nos vocamus Legem naturæ, an præter eam etiam altera?

A. Id olim abs te me didicisse memini præceptor, nempe legem, vt rationem summam in natura humana à Deo insitam fuisse, cum integra adhuc ea esset, & incorrupta, vt quæ scilicet ad Dei imaginem erat creata; itaq; lex naturæ & est, & dicitur.

Gen. 1. d. 26. 27.
31.
Ephe. 4. f. 24.
Col. 3. b. 10.

Post contractam verò peccati labem, tamen si sapientum animi vt cunctæ huius nativæ luminis fulgore illustrati sint, in maxima tamen hominum parte ita restinctum est hoc lumen, vt eius vix velle scintillule conspiciantur. Adeoq; contra diuinæ decreta atq; edicta in hac corrupta lege, quæ amoris in Deum atq; homines summum iubent, Dei atq; hominum odium acre penitus est, multorum animis insitum: vnde tara in Deum impietas, tam hostilis crudelitas in homines.

Luk. 1. g. 79.
Act. 14. c. 17. &
17. f. 27. 28. 31.
Rom. 7. c. 19. 21.
e. d. 2. d. 1. 3.
4. 8. c. 1. d. 2. 3.
e. d.

Mat. 24. c. 9. 10.
b. 12.
Ioan. 17. c. 14.
2. Tim. 3. a. 1.

M. *Philosofia sit quod Deus voluerit, tam in qua natura*
arbitrio

Luk. 1. g. 79.
1. Cor. 2. d. 14.
Ephe. 4. d. 17. 18

A. Dicam, † Imago Dei in homine post Adami lapsum, nativæ malo, & consuetudine prævincta obscurata est, & iudicium naturale ad corruptum;

ut homo non satis intelligat, honestum turpi quid intersit, nec iustum iniusto. Eam itaq; imaginem volens benignus Deus in nobis reuocare, per legem in tabulis descripta perfectæ iustitiæ regulam expressit: adeo quidem ad viuum, ut nihil à nobis aliud requirat Deus, nisi ut eam sequamur. Neq; enim aliud ille sacrificium acceptum habet, quam obedientiam: & proinde exosum illi est, quicquid præter eius præscriptum in religione, aut pietatis negotio suscipimus.

Psal. 19. c. 8. &
119. a. 1.
Baruc. 4. a. 1.
1. Reg. c. 15. c.
22.
Osc. 6. c. 6.
Mat. 12. c. 33.

M. Verum quum nihil de priuata cuiusq; uocatione in hac lege præcipitur, quomodo potest hac uita regula esse perfecta?

R. Ut nihil de singulorum officijs hic explicare præcipiatur, quum ramen quod suum est cuique reddere nos lex inubeat, in summa colligit, quæ sint cuiusq; in suo priuatim ordine, ac uitæ genere partes atq; officia. Hic uero dominus breuiter & summarim paucis complexus est, quæ extant passim in Scripturis, de singulorum officijs, singulisq; præceptis explicatissima.

Exo. 20. b. 1. &
15. & toto capite

M. Quum ergo formam uitæ colendi Dei perfectam lex ostendat, nonne omnino secundum eius præscriptum uiuendum est?

R. Adeo quidem, ut Deus ex legis præscripto uitijs uicibus uitam polliceatur: eôtra uero, legis suæ violatoribus, mortem denuntiet, sicut ante dictum est. Atq; hanc ob causam superius in partiendo, obedientiam, ut uiam ex primarijs religionis ueræ partibus, recensui.

Deut. 8. a. 1. & 30
c. 15.
Mat. 19. c. 17.
Ioan. 12. g. 50.
Deut. 11. d. 18.
& 30. c. 17.
Rom. 1. c. 18. &
6. d. 13.

M. Iustos ergo esse censet eos, qui Legi Dei per omnia obediunt.

*A. Sanè, si qui id præstare possint, iusti ex lege essent: verum ea imbecillitate † laboramus omnes, vt nemo quod debet omni ex parte impleat. Nam vt demus inueniri, qui Legi aliqua ex parte obtemperet, non tamen is ideo coram Deo iustus erit: nam * execrandos & detestabiles pronuntiat omnes, qui non omnia impleuerint, quæ in lege continentur.*

M. Nullum ergo mortalem ex lege coram Deo iustum esse statuis?

A. Nullum omnino: Nam & † scripturæ idem pronuntiant.

M. Cur ergo legem tulit Deus, quæ perfectionem exigat facultate nostra maiorem?

*A. In lege ferenda Deus non tam quid nos præstare possemus, qui nostra culpa * imbecillitate laboramus, quam quid ipsius iustitia dignum esset, spectauit, Quum verò Deo, non nisi summa † iustitia placere possit, eam viuendi normam quam ipse descripsit, omnino perfectam esse oportuit. Deinde nihil a nobis exigit lex, cui præstando obstricti non sumus. Quum verò longissimè à debita * legis obedientiæ absumus, nulla idonea aut iusta excusatione homines coram Deo sese defendere possunt: adeoque vniuersos coram Dei tribunali lex & reos sistit, & condemnat etiam, atque id est quod Paulus, legem ministerium mortis, & damnationis vocat.*

Rom. 10. 2. 5.
Gen. 6. b. 5. & 8.
d. 11.
Pro. 10. b. 9.
Rom. 7. c. 14. 15.
Gal. 2. d. 16.
* Gal. 3. b. 10.
Iacob. 2. b. 10.

Iob. 25. b. 4.
Rom. 3. d. 28.
& 4. c. 15.
Gal. 2. c. 16. d.
† 1. & 3. b. 10.

Ink. 17. c. 10.
Rom. 3. c. 10.
Gal. 8. a. 3.

Psal. 5. a. 4. 5. 6.
2. Cor. 6. c. 14.

Iob. 4. c. 17. & 15.
b. 14.
2. Par. 6. g. 36.
Gal. 2. c. 16.
† Rom. 3. c. 19.
& 7. b. 8. 10.
Gal. 3. b. 10.

M. An lex ergo universos simul in hoc desperatissimo statu collocat?

A. Incredulos* quidem atq; impios, hoc, quo dixi, loco lex & statuit & relinquit: qui vt ne minimum quidem legis apicem implere possunt, ita nullum prorsus in Deo per Christum fiduciam habent. Inter pios tamen, alios præterea vsus lex habet.

Deut. 27. d. 26.
Rom. 3. b. 10.
Iac. 2. b. 10.

M. Cedit quæ?

A. Principio Lex tam† exactam vitæ perfectionem flagitans, quasi scopum pijs, ad quem collimare, & metam, ad quam eniti conueniat, demonstrat, vt ad summam rectitudinem indies proficendo magno conatu contendant: hanc enim mentē voluntatemq; Deo immortalī duce, pijs suscipiūt. Maxime verò cauent, quantum efficere & consequi possunt, ne quod in ipsis insigne vitium fuisse dicatur. Deinde cum multo maiora* viribus humanis lex exigit, cumq; tanto oneri se impares esse sentiant, ad petendam a Domino virtutem eos excitat. Præterea cum lex eos perpetuò† reos agat, saluari dolores animos eorum percellit, & ad penitentiā, de qua ante memini, veniamq; a Deo per Christum petendam atque impetrandam adigit: simulq; ne suæ innocentie confidant, aut superbire coram Deo audeant, coercet. Estq; illis perpetuò fræni instar, quo in Deo timore retineantur. Postremo dum absolutam iusticiam* per opera sua se consequi non posse ex lege discunt, cum per eam animorum suorum maculas atq; sordes tanquam iu speculo contueantur, ad humilitatē

Deut. 6. b. 7.
Ios. 1. b. 7. 8.
Psal. 1. a. 2.

Psal. 116. a. 5.
Rom. 7. c. 14.
2. Cor. 3. b. 5.

† Deut. 27. d. 27.
Ro. 3. b. 10. 11.
12.
2. Cor. 3. c. 9.

Pro. 30. b. 9.
Rom. 3. c. 20. a. 1.
Gal. 2. c. 16.

† Rom. 3. c. 20. &
7. b. 7. & 8. a. 3.

bono A.

G. i.

hoc

hoc pacto eruditos, ad quærendam in Christo salutem eos & præparet & remittet.

Rom. 10. 24.
Gal. 3. b. 10. &c.
& d. 24.

M. Quantum ergò video, * legem Dei, quasi pedagogum quendam ad Christum esse dicis, quæ nos per agnitionem nostri, penitentiam, & fidem ad Christum rectè deducat.

A. Ita est.

Secunda pars de Evangelio & Fide.

Transitio.

Pag. 10. v. 35.

M. Quam ergò abunde, ut in compendio toti huic de lege atque obedientia questione satisfactum sit, charissime fili, iam de Evangelio, quod Dei promissiones continet, & iuris divini violatoribus Dei clementiam per Christum pollicetur, quodq; fides maxime respicit, ut dicamus, ordo postulat: hoc enim in nostra partitione secundum fuit: atq; huc etiam, ipsa verum, de quibus iam egimus, series nos quasi manu perduxit. Evangelij ergò simulq; fidei nostra summa quænam est?

A. Ea nimirum ipsa, quæ fidei Christianæ præcipua capita, brevitèr olim perscripta, continentur: quæq; vulgò Symbolum Apostolorum appellatur.

M. Fidei compendium cur Symbolum nominatur?

A. Symbolum, si interpreteris, est signum, nota, tessera, aut indicium, quo commilitones ab hostibus dignoscuntur: vnde compendium fidei, quo Christiani à non Christianis distinguuntur, Symboli nomen sibi rectè asciuit.

M. Sed quæ de causa Apostolorum Symbolum dicitur?

A. Quod

A. Quod vel ab ore Apostolorum exceptum, vel ex illorum scriptis summa fide collectum, ab initio usq; Ecclesiæ receptū, perpetuò inter omnes pios firmum, ratum atque immotum, ut certa atq; cōstituta Christianæ fidei regula, permanserit.

M. *Agè nunc, Symbolum ipsum mihi recites velim.*

A. Fict. CREDO IN DEUM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM COELI ET TERRÆ: ET IN IESUM CHRISTUM, FILIUM EIUS VNICUM DOMINUM NOSTRUM, QUI CONCEPTUS EST ESPIRITU SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE: PASSVS SVB PONTIOPILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS EST: DESCENDIT AD INFEROS TERTIADIERES VRREXIT A MORTVIS: ASCENDIT AD COELVM, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS, VNDE VENTVRVSEST AD IVDICANDVM VIVOS ET MORTVOS. CREDO IN SPIRITVM SANCTVM. SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. SANCTORVM COMMVNIONEM, REMISSIONEM PECCATORVM, CARNIS RESVRRECTIONEM, ET VITAM ÆTERNAM. AMEN.

M. *Breviter ista à te, & strictim proposita sunt mihi fili, quocirca operapretium est, ut de singulis quid credas, clarius dicas atq; explicatius. Et primum in quot partes totam hanc confessionem distribuisti?*

A. In quatuor præcipuas: quarum in prima de *Partitio.*

G.ii.

Deo

Deo Patre, & rerum omnium creatione: in secunda, de eius filio Iesu Christo, que etiam totam redemptionis humanæ summā complectitur: in tertia, de Spiritu sancto: in quarta, de Ecclesia, & Diuinis in ipsam beneficiis tractatur.

M. Perges ergo ordine quatuor istas mihi partes explicare: & primum quid in ipso statim Symboli initio Credendi nomine significas?

Mat. 28. d. 19.

Rom. 1. b. 17.

Ioan. 1. b. 12. 13.

Gal. 3. d. 16.

† Math. 10. c. 32.

Rom. 10. b. 9.

Heb. 4. d. 14.

A. Me veram ac viuā, id est, * Christiani hominis fidem in Deum Patrem, Fillium, & spiritū Sanctū habere, eamq; hac cōfessionis formula testari me, atq; comprobare,

M. Est ne ergo fides aliqua, quæ verā viuāq; non sit?

Rom. 1. d. 32.

Tit. 1. d. 16.

Iac. 2. d. 26.

A. Est certè fides quædam generalis, vt ita loquar, est & * fides mortua.

M. Quum ergo non leuis momenti res sit, quam credendi, Christianaq; id est, vera ac viuæ fidei nomine complecteris, agè, explica mihi quanam ea sit, quomodoq; à fide illa generali & mortua etiam distinguatur.

A. Fides in genere ea est, quæ veritati verbi Dei fidem habet: id est, quæ omnia in scripturis de Deo, eiusq; immensitate, potentia, iustitia, sapientia, misericordia item in homines fideles ac pios, summaq; seueritate in incredulos atq; impios cæteraq; in scripturis tradita vniuersa vera esse credit.

Mat. 7. d. 21.

Luc. 12. f. 47.

1. Cor. 13. a. 2.

M. An non omnia hac etiam & vera illa, quam dicis

dicis, fides credit?

A. Maxime: verum ea ultra progreditur, sicuti
 mox dicemus. * Nam haecenus non impii solum
 homines, sed & daemones etiam credunt: neque
 tamen † fideles proinde sunt, aut dicuntur. At ve-
 ra fides, ut omnia in verbo Dei tradita certissima
 esse nihil dubitat, * ita promissiones de Dei patris
 misericordia, & peccatorum remissione fidelibus
 omnibus per Christum factas, quae proprie † E-
 uangelium dicuntur, amplectitur: quam qui ha-
 bent, non solum * Deum ut potentissimum om-
 nium Dominum, iustissimumq; iudicem timent
 (quod & homines impios plerosq; & † Demones
 etiam facere iam antea diximus.) verum etiam ut
 † patrem suum optimum atque clementissimum
 amant: cui ut placere per omnia pijs studijs ope-
 ribusq; quae fidei fructus dicuntur, uti obsequen-
 tes filios decet, student, ita de eius * venia, si quan-
 do ut homines ab eius voluntate aberrarint, per
 Christum impetranda, bonam certamq; spem co-
 nicipiunt. Peccata enim sua, Christo, confidunt, † i-
 ram Patris placante, non magis sibi inquam im-
 putanda sciunt quam si ea nunquam fuisset perpe-
 trata. Et quamvis legi, officioq; erga Deum atque
 homines suo non satisfecerint ipsi, Christum ta-
 men summa legis observatione Deo pro se cumu-
 late satisfecisse credunt: & per hanc illius * iusti-
 tiam & Divinae legis observationem, in numero
 locoq; iustorum, & Deo charos haberi se, haud al-
 liter ac si legem observassent ipsi, persuasum ha-
 bent. Atq; haec ea est iustitia, quam nos fide epn-

Rom. 1. d. 31.

Tit. 1. d. 16.

Iac. 2. d. 19.

† Rom. 1. b. 13.

Gal. 3. d. 9. & 6.

* Luc. 24. c. 47.

Rom. 4. c. 16.

† Efo. 6. 1. 2. 1.

Luc. 2. b. 10. 11. &

4. c. 18.

* Deut. 10. d. 20.

Psal. 111. b. 10.

† Iac. 2. d. 19.

† Deut. 10. c. 13.

Psal. 138. 3. 1.

Col. 3. 2. 6.

Eph. 5. a. 1. 2. b. 8.

* Mat. 1. d. 21.

Rom. 3. d. 24. & 5.

2. 1.

† Ephe. 2. c. 15. 16.

Col. 3. c. 14.

Heb. 10. c. 17.

1. Ioan. 2. 2. 1. 2.

1. Cor. 1. d. 30.

2. Cor. 5. d. 18.

Ephe. 1. b. 6. 7.

Phil. 1. b. 9.

† Rom. 3. d. 27.

Gal. 2. c. 16.

sequi Sacrae literae declarant.

M. An non ista etiam in Damonibus, aut hominibus impijs esse possunt?

Gen. 4. b. 13.

Pro. 10. d. 24.

Mat. 27. A. 4. 5. 1.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

1. Ioan. 4. d. 18.

A. Nihil minus: nam tamen Deum vt potentissimum iustissimumq; timeant, aut horreant potius, quam suae cum impieratis ultorem fore sciunt, in eius tamen in se bonitate & clementia, neque vllam fiduciam, neque ad eius gratiam receptum aliquem habere, neque eius voluntati obsequendi studium, vllum suscipere possint. Itaque eorum fides, tamen de veritate verbi Dei non ambigant, mortua dicitur: vt quae trunci instar aridi atque emortui, fructus nullos pie vitæ, id est, amoris in Deum, charitatisq; in homines, vnquam ex se edat.

M. Ex his ergo, quæ hactenus commemorasti, definitionem mihi veda: viua illius & vera Christiana fidei.

Fidei definitio.

* Ioan. 1. b. 12. 13.

Ro. 8. a. 1. b. 14. 8.

38. 39.

Col. 2. 2. 2. 3.

1. The. 1. b. 5.

Heb. 10. d. 22. 23.

& 11. 2. 1.

† Psal. 1. 2. 3.

Mat. 7. c. 17. 18.

& 13. c. 23.

Gal. 5. a. 6.

1. Pet. 1. c. 14. 15.

A.* Fides est certa cognitio, paternæ Dei erga nos per Christum beneuolentiæ, fiduciaq; in eadem, sicuti in Euangelio testatum est, quæ et studium piæ vitæ id est, Dei patris volutari obsequendi semper coniunctum habet.

M. Satis explicuisti, quid fides, credendiq; nominibus significes. Perge iam, quibus commodissime possis verbis mihi ediscere, quid per dei nomen, quod in simbolo proxime sequitur, intelligas.

A. Annitar pro meo ingenio atq; facultate, præceptor optime. Intelligo naturam esse vnā, vel substantiam

Gal. 4. b. 8.

1. Pet. 1. 2. 4.

† substantiam, vel animum, vel mentem, vel spiritum potius diuinū (varijs enim modis de Deo loquuti sunt sapiētes, tum Ethnici, tum nostri, quum nihil de eo propriè dici possit) æternum, absque principio & fine, * immensum, incorporeum, oculis humanis minimè cōspicuum, maiestate† augustissima, quem vocamus Deum: quem oportet vniuersos mundi populos * reuereri, & summo honore colere, omnemq; in eo, vt optimo maximo, spem† fidemq; collocare.

M. *Quum vnus sit Deus, ediffere cur in Christiana fidei confessione tres commemoras, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum.*

A. Non * multorum Deorum; sed trium distinctarum in vna diuinitate personarum hæc sunt nomina. In vna enim Dei essentia, * PATER, qui filium ab æternis se genuit, intueri conuenit, vt originum primumq; rerum omnium autorem: † FILIUM, ex patre ab æterno genitum, qui sit æterna Dei patris sapientia: * SPIRITUM SANCTUM, ab utroq; procedentem, vt Dei virtutem per omnia diffusam, sed ita, vt etiam perpetuò in ipso resideat: † neq; diuidi tamen propterea Deum. Ex his enim tribus personis nulla aliam, aut * tempore, aut magnitudine, aut dignitate anteit: sed Pater, Filius, & Spiritus sanctus, tres distinctæ personæ, æternitate æquæ, potentia æquales, dignitate pares, Deitate vnum sunt. † Vnus ergo æternus, immortalis, omnipotens, gloriosus, optimus, Max. Deus, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Ita enim de Deo patre, Filio, & Spiritu sancto, &

G. iij.

Chri-

Heb. 1. 2. 5.
* Ioan. 4. d. 14.
† Rom. 1. c. 20. &
16. d. 26.
* Mat. 6. b. 13. &
19. d. 16.
Ioan. 1. c. 18.
Col. 1. c. 15.
† Psal. 104. e. 31.
Esa. 2. c. 10. d. 19.
1. Tim. 1. d. 17. &
6. c. 16.
* 1. Cor. 10. g. 31
† Psal. 36. b. 7.

* Mat. 1. c. 16. 17.
& 18. d. 19.
* Ioan. 5. b. 7.
† Ioan. 10. f. 30.
Gal. 3. c. 20.
† Gen. 1. a. 1.
1. Cor. 8. b. 6.
† Ioan. 1. a. 1. &
17. a. 5.
Col. 1. b. 15.
Heb. 1. a. 3. 5.
* Luc. 1. d. 35.
Ioan. 14. d. 26.
Act. 5. a. 3. 4.
1. Cor. 12. a. 4.
† Ioan. 10. f. 30.
1. Cor. 8. b. 6.
Gal. 3. c. 20.
* Ioan. 1. a. 1. & 5.
c. 17. d. 21. a. 3.
Phil. 2. a. 6.
† Ioan. 5. b. 7.
† Deut. 4. f. 35. 39.
Psal. 86. c. 9. 10.
104. e. 3. c. 31.
1. Tim. 1. d. 17.

** In Symbolis
ue confessionib;
fidei Christi. A
post Nicæn &
Athân.*

** Pro. 15. d. 26.*

Christianorū vniuersitate, quæ Catholica Eccle-
sia dicitur, ex scripturis sacris* proditum est: quum
alioquin huius mysterii immensitas tanta sit, vt ne-
mente quidem concipi, nedum verbis explicari
queat, in quo proinde simplicitas fidei Christianæ
ad credendum parata, potius quam ingenij† acu-
men ad inquirendum, vell lingua etiam officium ad
explicandum mysterium tam arcanum, atque oc-
cultum requiratur.

*M. Verissimum quidem est quod dicis. Perge ergo: cur
Deum vocas patrem?*

*A. Eius rei preter eam, quam ante memorauimus,
præcipuā causam, quod videlicet* naturalis sit Pa-
ter vnicui filij sui ab æterno ex se geniti; quæ sunt
aliæ causæ, ob quas noster etiam Pater & sit, & di-
catur. Vna, quod nos omnes initio creauit, quod-
q; vitam omnibus est largitus, de qua mox plura
dicemus. Altera verò maioris etiam momenti est:
quod videlicet, iterum diuinitus per spiritum san-
ctum nos genuit, &† fide in verum, & naturalem
filium suum Iesum Christum, nos sibi filios adop-
tauit, & regno suo, ac vitæ æternæ hæreditate per
eundem douauit.*

M. Quo sensu nomen illi omnipotentis tribuitur?

*A. Quod mundum, & vniuersa yri condidit, ita
in potestate etiam habeat, prouidentia gubernet,
arbitrio constituat, omnibusq; prout illi visum fu-
erit, imperet: sic vt nihil nisi eius decreto permis-
sue fiat, nihil sit quod ille efficere non possit: ne-
que enim otiosam quādam Dei potentiam, quam*

non

*Prima pars
Symboli.*

Deus pater.

** Mat. 3. d. 17. mo.*

Ioan. 1. d. 14.

Rom. 15. b. 6.

2. Cor. 1. d. 3. & 4.

11. d. 31.

† Gen. 1. d. 17.

Mal. 1. d. 6. & 7.

10.

** Ioan. 3. d. 36.*

1. Pet. 1. d. 3. & 4.

† Ioan. 1. d. 12.

Rom. 8. c. 15. 17.

d. 13. & 9. d. 4.

Gal. 4. d. 5. 6.

Eph. 1. d. 3. 6.

Tit. 3. b. 7.

** Esai. 40. c. 11.*

Mat. 1. d. 41. & 42.

c. 19.

Eph. 1. b. 11.

non exerceat imaginor.

M. *An impios etiam homines, spiritusq. malignos Dei imperio subdit?*

A. *† Quid ni? Miserrime enim aliqui nobiscum ageretur, ut quibus nunquam securis esse liceret, si quid nisi in nos, præter Dei voluntatem, permitteretur. Verum eos Deus quasi freno suæ potentie ira coercet, ut ne mouere quidem se, nisi eius nutu aut permissu, possint unquam. Nos vero vna hæc consolatio sustentat, ita nos in omnipotentis esse patris potestate, ut ne vnus, quidem capillus noster, nisi ex eius voluntate, qui nobis tam bene vult, perire possit.*

Iob. 1. b. 10. 11.

12.

Mat. 8. d. 31. 32.

Luk. 12. d. 31. 32.

Ioan. 10. e. 28.

Act. 2. d. 23. & 4.

c. 27. 28. & 12.

b. 11. d. 10. 11.

2. Cor. 1. d. 10. 11.

2. Cor. 1. d. 10. 11.

2. Cor. 1. d. 10. 11.

Luk. 12. d. 7. &

21 d. 18.

M. *Perge, quibus non condones tales eos quibus Deus.*

A. *Quum Deus opt. Max. bonitatem æque immensuratem in eis humana per se capere nullo modo possit, cœli cum & terræ, & rerum, quæ in eis continetur, vniuersitatis creatorem esse addimus: quibus verbis, Deum in operibus suis, & mundi artificio, tanquam in speculo quodam contemplandum, & quoad nostra id refert, cognoscendum esse significamus. Quum enim magnitudinem illam immensam mundus videmus, terræ partes omnes ita esse constitutas, ut neque ad speciem pulchritores, neque ad summi meliores esse, poruerint: statim intelligimus Dei opificis atq. ædificatoris infinitam potentiam, sapientiam, bonitatem. Quis enim istam vecors, qui utrumque in speculo videmus, Deum esse non sentiat? Imo ob hæc maxime causam Deus homines primum homo excitatos, celos & erectos constituit: videtur, ut super quilibet*

1. Cor. 1. d. 10. 11.

1. Cor. 1. d. 10. 11.

Ioan. 1. c. 38.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

1. Tim. 1. d. 17.

atq; coelestium rerum essent spectatores, & ipsius cognitionem, coelum intuentes, capere possint.

M. Quomodo Deum omnia creasse dicis?

Gen. 1. 3. 1.

Psal. 33. b. 6.

Act. 14. c. 15.

† Col. 1. c. 16.

* Ioan. 1. 3. 3.

1. Cor. 8. b. 6.

Heb. 1. a. 1.

*A. * Deum patrem Opt. Max. initio, & ex nihilo, non solum coelum, & uniuersum hunc mundum aspestabilem, & res in eis omnes quaecumq; continentur, † sed & spiritus etiam incorporeos, quos Angelos appellamus, * per potentiam verbi sui, id est, Iesu Christi filij sui, fabricasse & condidisse.*

M. Verum an piū esse putas, affirmare Deum Opt. Max. spiritus uniuersos, etiam malignos illos, quos Diabolos vocamus condidisse?

Gen. 1. d. 31.

Ioan. 8. f. 44.

Col. 1. c. 16.

Iud. b. 6.

A. Deus quidem eos tales non condidit: sed ipsi ab origine sua, absq; vlla spæ recuperandæ salutis, sua ipsorum malitia exciderūt. Itaq; non creatione & natura, sed naturæ corruptione mali effecti sunt.

M. Quid? an satis habuit Deus semel uniuersa condidisse, omni rerum cura in posterum abiecta?

*A. Hoc quidem antea breuiter attigeram: cum vidē tueri & conseruare res conditas multo sit praestantiū, quā eas semel condidisse, * certō credendum est, vbi mundum & omnia sic fabricasset, ea deinceps & conseruasse, & hactenū cōseruare. Rugerēt enim uniuersa, atq; ad nihilum reciderent, nisi eius virtutē, & quasi manu sustinerentur. † A Deo etiam totum naturæ ordinem, & rerum mutationes, quæ fortunæ vicissitudines falso putantur, pendere Deum * coelum versare, ter-*

Psal. 75. a. 3. &

104. h. 10. & 145

c. 15.

Colo. 1. d. 16. 17.

Heb. 1. a. 3.

Mat. 10. c. 29. 30.

* Exo. 14. c. 21.

Psal. 89. b. 10. &

147. c. 8. 9.

ram tueri, maria moderari, omnem hunc mundum
regere, eius numini omnia parere, eius numine
omnia gubernari certo credimus: † eum serenita-
tis & tempestatis, pluviæ & siccitatis, fecundita-
tis & sterilitatis, sanitatis ac morborum authorem
esse; eum, * quæcunq; ad vitam nostram tuendam
conseruandamq; pertinent, & vel ad vltius necessa-
rios, vel ad honestam voluptatem expetuntur, re-
tumq; adeo omnium, quas natura desiderat, abun-
dantiam & copiam munifica manu suppeditasse
semper, atq; etiam suppeditare largissimè, vt ni-
mirum illis perinde vteremur, ac memores, & pios
filios decet.

I eui. 25. a. 4. & c.

Plal. 144. c. 11.

145. c. 16. 17.

Esay. 55. a. 3.

Mat. 5. g. 45.

Rom. 14. b. 6.

1. Cor. 10. g. 31.

Ephe. 5. a. 4.

1. Tim. 4. a. 3. 4.

1. Pet. 5. b. 7.

*Quem ad finem, Deum Opt. Max. vniuersa cre-
condidisse existimatis?*

A. Mundus ipse hominum causa factus est, & que-
cunq; in eo sunt, ad vltim fructumq; hominum
parata sunt. Et vt res alias omnes Deus hominis
gratia, ita hominem ipsum ad suam ipsius glori-
am condidit.

Finalis causa.

† Gen. 1. d. 26. 29.

30.

Plal. 8. b. 7. & c.

& 104. c. 34. 35.

Eccle. 3. d. 14.

* Preu. 15. d. 4.

Esay. 43. b. 7.

Rom. 11. e. 36.

Col. 1. c. 16.

M. Quid ergo habes, quod dicas de prima hominis ori-
gine & creatione?

A. Id quod scripsit Moyses: Deum scilicet, ex argil-
la primum † hominem finxisse, illiq; animam &
vitam inspirasse: deinde, de vii latere somno so-
piti, detractam mulierem in lucem produxisse, vt
satn illi, vitæ sociam adiungeret: Ac propterea ho-
mo **ADAMVS** vocatus est, quia ex terra traxit ori-
ginem: mulier autem, quia omnium † viuentium
mater erat futura, appellabatur.

Gen. 1. b. 7. d. 21

22.

Gen. 2. b. 7. & 3.

d. 19.

† Gen. 2. d. 20.

* al. Hena.

Hij.

M.

M. Cum tantam veneris gratiam pariter atque formam
vitiis et inprobis, peruersisq; habitis conspicatur,
an eos Deus tales ab initio condidit?

A. Nihil minus. Deus enim summe bonus, nihil
nisi bonum potest efficere: Hominem ergo pri-
mum Deus ad similitudinem & similitudinem suam
condidit.

M. Idcirco mirabilis est illa, quae in homine est forma
vitiis, quae in homine est.

A. Ea est absolutissima iustitia, & perfectissima
laudimonia, quae ad ipsam Dei naturam quam maxi-
me pertinet: quaeq; in Christo nouo nostro Ada-
mo, praeclarissime est demonstrata, cuius in nobis
quaedam quasi scintillulae vix iam comparent.

M. Itane vix comparent?

A. Profecto neque iam ita splendent, ut in initio
ante hominis lapsum, quando quidem homo pecca-
torum tenebris & caligine errorum imaginis hu-
ius splendorem restinxit.

M. At quando hoc factum sit dicat dolo.

A. Dicam. Cum mundum hunc fabricatus esset
Dominus Deus, non tam pauperem & inuolutum
plenissimumq; oblectationis & iucunditatis, quae
eum expectabiles erant, delicijs vadiq; affluens.
Hic Dominus Deus singularis cuiusdam beneuo-
lentiae gratia hominem collocauit in paradiso
vini permittit, tamquam illi fructu arboris scientiae
boni & mali inuocaret, morte, si illum gustaret,
denuntiata. Patet enim, quod per hoc bonum & af-

M. .i. H. factus

* Gen. 1. d. 31.

† Gen. 1. d. 27.

Col. 1. b. 10.

Rom. 8. f. 29.

1. Cor. 15. f. 49.

2. Cor. 3. d. 18. &

4. 3. 4.

Col. 1. b. 15. &

3. b. 10.

Rom. 8. f. 29.

1. Cor. 15. f. 49.

2. Cor. 3. d. 18. &

4. 3. 4.

Col. 1. b. 15. &

3. b. 10.

Rom. 8. f. 29.

1. Cor. 15. f. 49.

2. Cor. 3. d. 18. &

4. 3. 4.

Col. 1. b. 15. &

3. b. 10.

Rom. 8. f. 29.

1. Cor. 15. f. 49.

2. Cor. 3. d. 18. &

4. 3. 4.

Col. 1. b. 15. &

3. b. 10.

Rom. 8. f. 29.

1. Cor. 15. f. 49.

2. Cor. 3. d. 18. &

4. 3. 4.

Col. 1. b. 15. &

3. b. 10.

Rom. 8. f. 29.

1. Cor. 15. f. 49.

2. Cor. 3. d. 18. &

4. 3. 4.

Col. 1. b. 15. &

3. b. 10.

perit ubi heret in diffidit. Frustra ergo Ad peccatum ve-
bis extenuatur, quum facinus fuerit, in quo omnia
nefaria continentur atq; inesse videntur.

M. Atqui parentum culpa omnem posteritatem sum-
ma primari felicitate, *billimisq; malis* atque in se
operari, quomodo non iniquum videbitur?

A. Adamus generis humani primus parens extitit
ornamentis itaq; illis qu Deus affecit, ut ea tam sibi
quam suis hoc est, universo hominum generi habe-
ret simul, & perderet. Eo itaq; spoliato, natura vni-
versa nuda inopis, ac bonis omnibus destituta de-
lectur, illiq; peccati labe inquinato, quasi a radi-
ce truncos vitato, rami vitiosi enaguntur, qui vitiu-
sum in alios ex se nascuntur, sicutulos, transule-
runt. Inde autem tam breue, & exiguum, atq; in-
certum vite curriculum nobis circumscriptum: in-
de nata est carnis nostre infirmitas, corporum de-
bilitas, imbecillitas, fragilitasq; humani generis in-
de horribilis, mortuum, & cogitas, & animorum pra-
uitas, inde ista distortio depravatioq; affectionum
& cupiditatum primum; hinc illud seminarium,
& quasi sentina peccatorum omnium, cuius vitiis
genus humanum inficitur & conflictatur, cuius
mili proprium, utrumq; nomen quarentes, nostri
peccatum originale appellaverunt.

M. An in hac tantum vita, peccati huius pars habet
humani genus?

A. Imo hoc natio malo ita corrupta est natura
& perdita, ut nisi bonitas & misericordia om-
nipotentis Dei afflicta nobis, adhibita medicina,
tulisset

Mat. 7. c. 18. &

1. Cor. 1. c. 1. &

Rom. 8. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

1. Cor. 1. c. 1. &

tulisset opem atq; auxilium, quemadmodum fortunis in calamitates omnes, corporibus in vniuersas † morborum mortifq; miseras incidimus: ita necessario in * tenebras atq; sempiternam noctem, & ignem, qui extingui non potest, ibi omni supplicio perpetuo excruciad, præcipientes ruemus. Nec mirum alias etiam res cõditas, eam poenam, quam commertuit homo, in cuius vltim condite erant lubiſſe; perturbatoq; in coelo * & terra toto naturæ ordine, noxias tempeſtates, ſterilitatem, morbos, atq; alia infinita mala in orbem inualuiſſe: in quas † miseras atq; ærumnas, præter natium illud malum, multis noſtris, magnifq; peccatis meritiſſimè incidimus.

Ge. 3. c. 17. 18. 19

Mat. 5. b. 12. & 23. b. 13.

Gen. 3. c. 17.

Ge. 3. c. 17. 18. 19

Oſe. 6. h. 7.
2. Cor. 11. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

M. O funeſtam atque horrendam ex peccato cladem & calamitatem: At quanam tandem illa eſt, quam nobis ſeſiſſe Deum medicinam dicit, y do qua primis noſtris parentes, & reliqui deinceps eorum poſteri ſperempſuerunt & deſiderunt.

Transſio.

21. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

A. Ad eam nimirum ſalutis ſpem erecti ſunt, quam ex fide in Ieſum Chriſtum liberatorem atq; ſeruatorem, iſtis à Deo promiſſum, conceperunt. Hoc enim eſt quod iam proxime in Symbolo ſequimur: CREDO IN IESVM CHRISTVM. &c.

Secundæ pars

Symboli.

Dei. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Gen. 3. c. 14. 15.

M. An & primis parentibus noſtris Deus liberationis per Ieſum Chriſtum ſpem ſtram fecit?

A. Profecto. Nam vt Adamum * & Euan verbiſ primum grauiter caſtigatos, de horto deſturbauit, ita ſerpente deuouit, † & minatus eſt illi tẽpus olim fore, quo mulieris ſemen caput illi inminueret.

Gen. 3. b. 11. 12.

13. c. 17. d. 23. 24.

Gen. 3. c. 15.

Gen. 3. c. 15.

Gen. 3. c. 15.

Gen. 3. c. 15.

H. iij.

M.

M. *Quid autem habuit Deus semini illi? & denique loquatur
Deus* ni audiret qd dicitur, semine tuo dicitur

Gal. 3. 16. 17.

Gal. 3. 16. 17.

11. d. 11.

11. d. 11.

Mar. 1. d. 20.

Mat. 1. d. 31. 33.

Ioan. 7. d. 19.

Heb. 1. d. 19. 20.

9. d. 14.

M. Semen illud est (ut clarissime nos docet Paulus) Iesus Christus filius Dei, verus Deus, & filius virginis, verus homo, in quo nos fiduciam acque-
dem nostram collocare, secundum hoc in Symbolo promittitur, qui conceptus est e Spiritu sancto,
& natus ex sancta, casta, atq; incorrupta virgi-
nis Mariae natura, atque ea in utero natus & enu-
tritus est, ut reliqui parantes, nunc quod ab omni
peccati contagione omnino purus esset atque
alienus.

M. Ansatus ergo habuit Deus semen illud. *Quid autem habuit
Deus de hoc semine promississet*

Gen. 3. d. 14. 15.

Gen. 3. d. 14. 15.

M. Imò promissionem hanc humano generi op-
tissimam, Dominus Deus parentibus, & postea
paterfamilias, idem idem locum, postea con-
firmavit, quò maiore expectatione illis prestam-
di homines tenerentur. Nam foedere per circum-
cisionem cum Abrahamo & eius semine iuro-
tum primum, mox Isaac eius filio, deinde Iaco-
bi nepoti promissam suam confirmavit. Postea
per Moysen & prophetas
suos editis oraculis, promissi sui constantiam reti-
nuit atq; servavit.

Gen. 12. d. 10. 11.

12. d. 10. 11.

4. d. 19. 20.

Deut. 10. c. 15.

8. 34. 2. 4.

Psal. 89. a. 4. f. 35

Esa. 53. & 54. a.

3. & 65. b. 9.

M. Quid autem habuit Deus semini illi? & denique loquatur
Deus

Gen. 3. d. 14. 15.

Psal. 74. c. 13. 8.

140. a. 3. 4.

Eccle. 10. b. 10.

Amos 2. 3.

M. In scapulis & capite vergentium eius continetur,
viresq; & virtutes summa consistit caput ergo ser-
pentis, & in scapulis & capite ponemus, & vergentium
aut

aut: ut verius loquar. tyrannidem diaboli, Serpentis antiqui significat: quam *vniuersam Iesus Christus, semen illud mulieris, in quo promissi sui summam Deus compleuit, virtute mortis suae subegit. Itaque Serpentis caput conterens, omnes sibi fidentes ab eius tyrannide in libertatem vindicauit. Hoc enim est, quod hic in Symbolo profiteamur, nos IN IESVM CHRISTVM DEI FILIVM CREDERE: id est, Iesum Christum nobis, qui impietate & scelere obstricti atque obligati, & mortis eternae laqueis irretiti tenebamur, & Serpentis Diaboli forda seruitute premebamur, libertatis vindicæ esse atque seruatore[m].

M. *Videris mihi interire, & ipsum nomen IESV, illustri admodum explanatione esse interpretatus.*

A. Profecto. Neque enim aliud Hebraeis est IESVS, quam Syris Græcis, Latinis SERRATOR, Nam ut vim eius exprimant, aliud magis aptum nomen non habent. Ex his autem quæ diximus obscurum iam esse non potest, quare hoc nomen sit adeptus: solus enim ille suus æterno exitio, cui alioqui erat destinatus, exemit & seruauit. Et alij quidem hoc nomen usurparunt, quod corporibus hominum salutem attulisse videri sint: At *Iesus Christus animas simul & corpora sibi fidentium solus seruat potest.

M. *A quo est illi hoc nomen inditum?*

A. Ab *Angelo, Dei ipsius iussu. Nomini vero quod ipse Deus imposuit, reuera etiam eum respondere necesse fuit.

Mat. 1. d. 21.
Act. 10. f. 38.
Col. 1. d. 13. 14.
&c.
2. Tim. 2. d. 26.
Heb. 1. d. 14. 15.
1. Ioan. 3. b. 8.

Mat. 1. d. 21.
Act. 4. b. 12. 13.
Rom. 1. b. 8. 10.
Phil. 2. b. 9.

Mat. 1. d. 21.
Luc. 1. d. 31. 32.
c. 11. f. 10. 11.
1. Jo. 4. d. 1. 2.

M. *Iam CHRISTI nomen quid sibi velit, dicito?*

Psa. 1. 2. 6. & 110.

2. 5.

Dan. 9. 24. 25.

Luc. 7. c. 16.

Act. 7. c. 37.

A. Idem est, ac si vnctum dixeris: quo significatur, eum summum Regem, Sacerdotem, ac prophetam esse.

M. *Vnde hoc constabis?*

Leuit. 4. 2. 3.

1. Reg. 16. 2. 1. b.

12. 13.

3. Reg. 19. d. 15.

16.

A. Ex sacra scriptura: quæ & * vnctionem ad tria hæc accommodat: & eadem sæpe Christo tribuit.

M. *An ergo oleo, quali in priscis Regibus, Sacerdotibus, & Prophetis creandis vsi sunt, vnctus est CHRISTVS?*

A. Nequaquam: verum multò præstantiore: vberima videlicet † Spiritus sancti gratia, qua repletus * fuit, diuinisq; eius opibus accumulatissime præditus: cuius coelestis vnctionis externa illa, vmbra tantummodo fuit.

Luc. 3. 3. 18.

Act. 4. c. 27. & 10.

f. 18.

Heb. 1. c. 9.

* Ioan. 1. b. 14. 16.

M. *Sibine soli hæc adeptus est, an & nobis etiam aliquas inde utilitates præbet?*

A. Imò à Patre ista Christus accepit, vt nobiscum eadem, modo atq; ratione, quam conuenire cuiq; maxime nouit, communicet: † ex eius enim plenitudine, vt ex vnico, sancto, atque augusto fonte, haurimus omnes quicquid habemus coelestium bonorum.

Luc. 11. c. 19.

Ioan. 1. b. 14. 16.

2. Cor. 1. d. 21.

Col. 1. b. 13.

2. Tim. 4. 2. 8.

M. *Non ergò mundanum dicis esse CHRISTI regnum?*

A. * Minimè: sed spirituale & æternum, quod verbo & Spiritu Dei, quæ iustitiam secum & vitam ferunt, regitur atq; administratur.

Luc. 1. d. 31.

Ioan. 18. c. 36.

Col. 1. c. 14.

2. Tim. 4. 2. 1.

M. *Lucem*

M. Quam non ex hoc regno fructum precipimus?

A. Virtute & spiritualibus † armis, ad carnem, mundum peccatum, Satanam, immanes & capitales animarum nostrarum hostes debellandos, nos instruit: beatam conscientiarum libertatem largitur: deniq; Divinis suis opib⁹ præditos, ad piè sancteq; viuendum iuuat & confirmat.

Rcm. 13. d. 12. &
16. & 20.
2. Co. 6. b. 7. &
16. & 24.
Ephc. 4. b. 8. & 6. b. 11.

M. Qualis Sacerdos est CHRISTVS?

A. * Maximus, & æternus: qui solus sese Deo sistere, solus sacrificium, quod ille gratum acceptumq; habeat, facere, & solus Dei iram placare valet.

Psal. 110. b. 4.
Heb. 4. d. 14. 15.
& 5. b. 6. & 7. a. 3.
d. 11. c. 15. 16. & 1
26. & c. & 9. d. 14

M. Quo ista nostro commodo facit?

A. Quia nobis à * Deo pacem ac veniam petit & precatur, nobis iram Dei placat, nosq; patri reconciliat. Solus enim Christus Mediator noster est, per quem cum Deo redim⁹ in gratiam. Sed & collegas nos quodammodò sibi in sacerdotio suo facit, nobis quoq; dans aditum ad Patrem, vt in eius conspectu cum fiducia prodire, & nos ac nostra omnia Deo Patri in sacrificium per ipsum offerre audeamus.

* Luc. 2. b. 14.
Ioan. 14. d. 27.
Act. 10. f. 36.
Ephc. 2. c. 14. 17.
Col. 1. c. 20.
1. Tim. 2. b. 4. 5.
Heb. 9. b. 14. 15.
† Rom. 8. c. 14. 15.
& 12. a. 1.
Gal. 4. a. 1. 5.
Ephc. 3. b. 12.
Heb. 4. d. 14. 15. 16

M. Prophetia Christi cuiusmodi est?

A. Quum prophetas Dei optimi maximi seruos vt voluntatem suam mortales edocerent, antea à se missos, homines * contemnerent atque aspernarentur, verbumq; eius sacrosanctum suis somnijs atque inuentis iam planè obscurassent, atque obruissent, ipse Dei filius Prophetarum omnium

Mat. 15. a. 3. & 9.
& 21. d. 44. 57.
Luc. 11. g. 47. 50.
Act. 7. c. 37. f. 51.
52.
Heb. 1. a. 1. 2.

Dominus in hunc modum descendit, ut Patris voluntate quā plenissimē declarata, prophetiis, ac vaticinationibus omnibus finem imponeret. Patris ergo legatus † atque internuncius ad homines venit, ut ipso interprete, in rectam Dei cognitionem ac veritatem omnem adducerentur. Ita triplex illud officium & munus, quod Dei filius a Patre cœlesti susceptum expleuit, ut nobiscū fructum eius omnem cōmunicaret, Christi nomine continetur.

M. Hoc ergo in summa dixisse videris, filium Dei non modo dici, & esse IESVM CHRISTVM, id est, Seruatorem, Regem, Sacerdotem, Poophetam, sed & nobis, & ad nostrum commodum, atque saluem ita esse.

A. Omnino.

M. Verum quum p̄s † omnibus hic bonar habeatur, ut Dei filij nuncupentur, quomodo Christum filium Dei Vnicū appellas?

A. Solius Christi Deus naturalis est Pater, solus Christus natura Dei filius est, vique ex substantia patris genitus, vniūque cum Patre essentiae est: nos verò Deus gratuito per Christum filios sibi afficiuit atque adoptauit. Itaque Christum vnicū Dei filium recte agnoscimus, quā hūc illi honor, suo summoq; iure debeat: filiorum tamen nomen adoptionis † iure nobiscum etiam per Christum gratis communicatur.

M. Iam Dominum esse nostrum quomodo intelligis?

A. Quod

Ioan. 1. a. 3. 5. &
3. d. 26. c. 40. &
13. c. 15. & 17. a.
6. & c. g. 37.

Ioan. 1. b. 11. 13.
& 11. g. 13.
Rom. 8. 16.

Mat. 2. c. 15. & 3.
d. 17.
Ioan. 1. b. 14. c. 34
& 14. b. 10.
Heb. 1. a. 3. & 5.
b. 5.

Rom. 8. c. 15.
Gal. 4. d. 5.
Eph. 1. a. 5.
1. Ioan. 3. a. 1.

A. Quod principum illi Patet in homines; Angelos, atque uniuersis deuenit; quodq; Dei regnum in celo pariter ac in terra nunc atque potestate sua administret. Hinc verò admonetur p̃i omnes; non sūt seip̃is esse, sed totos cum corporeib⁹ tam animis, tunc in vita, tunc in morte; in Domini sui esse potestate, cui et seruos fidelissimos obediunt; & in omnibus obsecundare oportet.

M. Quis deinde sequitur?

A. Quomodo naturā humanā affumpserit, necessariāq; ad salutem nostrā vniuersā praestiterit, memoratur.

M. *Itane Dei filium hominem fieri oportuit?*

A. Omniño. Quod enim homo in Deum peccauit,
*hominem quoque luere atque expiare necesse e-
rat: quodonus longè grauiſſimum, in nullus niſi ho-
mo Ieſus Chriſtus tollere atque ſuſtinere poterat.
Sed neque mediator eſſe, alijs poterat ad Deum
hominibus conciliandũ, pacẽmq; inter eos confi-
ciendã, niſi idem Deus pariter atque homo Chri-
ſtus. Itaque homo factus, noſtram quali perſonam
induit, vt in ea ſalutis noſtrę partes ſuſciperet, ſu-
ſtineret, perageret, atq; abſolueret.

M. Verum cur è spiritu sancto conceptus est, manifestum
ex maria virgine, potius quam, conuersa, ac naturali ra-
tione procreatus?

Qui aliorum scelera expiare, impiosq; ac dampnatos in integrum restituere debeat ac possit, nulla ipsum labe aut macula peccati imbutum velat-

Spesum, sed singulari ac summa integritate, & innocentia prædictum esse oportet. Quia ergo peccata corruptum & contaminatum esset humanum semen, in conceptione Filii Dei, mirificataeque arcanam Spiritus sancti virtutem, qua in vtero castissimi & purissimiq; virginis, atque ex eius substantia formaretur, intercedere oportuit, ne communi illa humani generis labe ac contagione pollueretur. Christus ergo purissimus ille * agnus à Spiritu sancto, cōceptu virginis sine crimine genitus edisusq; est, ut maculas nostras, qui ut in peccato & de decore primum concepti natiq; sumus, ita deinde in turpi vita commoramur, lucret, elueret, atque deleret.

M. At cor nominatum Maria virginis sit mentio, in hac confessione Christiana

A. Ut agnoscatur esse verum illud Abraham & Davidis semen, de quo diuinitus vaticinationib; Prophetarum prædictum atque præmonstratum fuerat.

M. Ex his quæ iam sunt dicta, intelligo Iesum Christum Dei Filium, naturam humanam ad hominum salutem induisse: perge ergo, quid deinde factum est?

A. Doctrinam illam de salute per Christum restituenda, lætissimam, & modis omnibus diuinam, quæ Græco vocabulo ιωαννισμ nominatur, à Prophetis sanctis Dei seruis, antiquitus proditam: ipsorūdem Prophetarum Dominus Iesus

Chri

1. Cor. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Gen. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Esai. 53. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Christus, Dei, atque idem Virginis Filius, id est, illud ipsum promissum semen, omnes luculentissime docuit: eandemq; ut per vniuersum orbem terrarum docerent. Apostolis t suis, quos ad illud munus elegerat, mandata dedit.

Mat. 28. d. 18. 19.
Mar. 16. d. 15.

M. An satis habuit doctrinam hanc simpliciter & clare verbis tradidisse?

A. Imò quò propensioribus eam animis mortales amplecterentur, * depulsis morbis, fugatis demonibus, atq; aliis infinitis beneficiis, miraculis, & signis, quibus tota eius, atque Apostolorum suorum vita innocentissime sanctissimeq; acta refertissima erat, eandem confirmauit atque comprobauit.

M. At quomobrem Symbolum, omisissae uita historis, à malis statim ad mortem transiit?

A. Quia ea tantum in Symbolo recensentur, quae sunt in redemptione nostra precipua, quaeq; illius ita sunt propria, ut eius quasi substantiam in se complectantur.

2. Cor. 13. d. 14.
1. Cor. 1. d. 13.

Mat. 4. d. 23. &c.
a. 1. b. 13. 14.
Mar. 9. c. 18.
Act. 10. f. 38.
1. Cor. 1. d. 13.
4. d. 3. & 5.
2. Cor. 13. d. 14.
19.

M. Iam mortis eius ordinem & modum mihi ediscere.

A. A suis nefarie proditus, à Iudæis per calumniam malitiamq; accusatus, à Pontio Pilato iudice damnatus, suis verberibus crudeliter caesus, & indignis modis acceptus atq; illusus, in cruce sublatu, illi infixus est: atque ita omni supplicio excruciatu, ignominiosa atque acerbissima morte affectu est.

Esai. 53. toto.
Act. 13. d. 33. 37.
&c.

Esai. 53.
Mat. 26. b. 14.
f. 59. 60. 61. &
27. l. 26. 28. d. 33.
34. &c.
Mar. 15. toto.
Luc. 23. toto.
Ioan. 19. & 19.
toto.
1. Cor. 1. d. 13.
2. Cor. 13. d. 14.

for non in Christum spem habemus propter peccata nostra

M. *Honorem gratiam pro celesti illis deest*

21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M

modio multum in rebus perhibuit: cum ob

A. Hæc quidem illi in eum creduliter, malitiose,

atq; impie perpetrarunt: verum ipse sua sponte

factus est, ut iratum humano generi pacem sacrifi-

cio hoc suauissimo placaret, utq; poenas nobis

debitas dependeret ac perfolueret, atq; nos ex il-

lis hoc modo eximeret. Neq; enim inter homines

multitatum, ut alter pro altero spondeat, & fide

subeat, aut luat etiam. Cum Christo autem quasi

sponsore, pro nobis sic passus, Deus summo qua-

li iure egit: in nos vero, quorum peccata, merita

supplica, poenasq; debitas in Christum transfudit,

lenitate, mansuetudine, clementia, misericordia

singulari usus est. Christus ergo mortem, qua poe-

na hominum sceleri à Deo immortalis erat consti-

tuta, pertulit, ac perferendo vicit. Sed & morte sua

victum & subactum fregit ac domuit illum, qui

mortis tenebat imperium; id est, Dracolum, a cu-

ius nos tyrannide atq; seruitute in libertatem vin-

dicauit.

Mat. 10. d. 28.
26. c. 53.
Mar. 10. f. 45.
Ioan. 10. b. 11. 46
15. 17. 18.
Rom. 4. d. 25. 46M
Col. 1. c. 2. 46M
1. Cor. 15. 46M
2. Cor. 5. 46M
Gal. 3. 46M
Eph. 1. 46M
Col. 2. c. 14.
1. Gen. 42. d. 19.
c. 24. f. 37. & 43.
b. 9. c. 23. & 44.
c. 16. d. 32. 33.

21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M

Acl. 10. f. 28.
Col. 1. b. 13.
Heb. 2. d. 14.

21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M
21. b. 31. 12M

Luc. 23. f. 43.
Ep. 11. c. 25. 26.

M. *Verum quum no: morte, qua quotidie imminet*
atque impendet, nihilo minus mulctemur, & peccati no-
stri poenas laemus, quem tandem ex hac victoria fru-
ctum percipimus?

X. *Amplissimum profecto. Nam morte Christi*

effectum est, ut in omni fidelibus iam non sit inte-

ritus, sed quædam quasi migratio commutatioq;

in. I

vitz

vita, brevisq; adeo & certa in coelum transmissio: quod ducem nostrum intrepidè sequi debemus: qui sicuti morte non interijt, ita nec petire nos patietur. Quocirca p[er] mortis metu, quæ laborum, sollicitudinum, atque malorum huius vite omnium perflugium illis & dux in coelum sit, exhorrescere iam amplius, aut trepidare non debent.

Ioan. 11. b. 119.
1. Cor. 15. c. 12.
1. Phil. 1. c. 21. 23.
1. Thel. 4. c. 13.
24.

M. Equod aliud commodum nobis ex Christi morte accedit?

A. Qui vnus cum Christo per fidem sunt corporis, in his prauis affectibus & appetitus vitiosi, quos Carnis concupiscentias vocamus, quasi vna cum eo in crucem acti, emoriuntur, ne amplius in animis nostris dominentur.

Rom. 6. a. 47. b.
11. 12. 13. d. 21.
& 8. a. 1. 2. 3. b. 10.
11. 13.
Col. 1. c. 13.

M. Romanus praefes sub quo passus est, cur diserte nominatur?

A. Primum personarum & temporum designatione rebus fidem tribuit; deinde, Christum suo, atq; a Deo assignato & constituto tempore, naturam nostram suscepisse, ac mortem appetisse, res ipsa indicat: * quum sceptrum videlicet a Iuda posteris ad Romanos, ac alienigenas Reges, qui praerarium sub Romanorum imperio regnum obtinebant translatum iam esset, Ad hæc Christum gentibus * ad supplicium tradendum fore, & sententia iudicis capite damnandum, diuinitus olim fuerat praemonstratum.

Gen. 49. b. 10.
Dan. 9. g. 15.
Luk. 2. a. 1. & 3.
Psal. 2. a. 1.
Luk. 18. f. 31. & 32.
24. c. 26.

M. Idem praefes unde dicitur?

A. Sententia iudicis Innocens damnatus est.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Esay. 53. b. 3. 8.

Rom. 5. a. 1. 6. 8.

& 8. a. 1. 1. 1. 1. 1.

2. Cor. 5. d. 18. 23.

1. Pet. 3. d. 18. 23.

2. Pet. 1. d. 18. 23.

3. Pet. 1. d. 18. 23.

4. Pet. 1. d. 18. 23.

5. Pet. 1. d. 18. 23.

6. Pet. 1. d. 18. 23.

7. Pet. 1. d. 18. 23.

8. Pet. 1. d. 18. 23.

9. Pet. 1. d. 18. 23.

10. Pet. 1. d. 18. 23.

11. Pet. 1. d. 18. 23.

12. Pet. 1. d. 18. 23.

13. Pet. 1. d. 18. 23.

14. Pet. 1. d. 18. 23.

15. Pet. 1. d. 18. 23.

16. Pet. 1. d. 18. 23.

17. Pet. 1. d. 18. 23.

18. Pet. 1. d. 18. 23.

19. Pet. 1. d. 18. 23.

20. Pet. 1. d. 18. 23.

21. Pet. 1. d. 18. 23.

22. Pet. 1. d. 18. 23.

23. Pet. 1. d. 18. 23.

24. Pet. 1. d. 18. 23.

25. Pet. 1. d. 18. 23.

26. Pet. 1. d. 18. 23.

27. Pet. 1. d. 18. 23.

28. Pet. 1. d. 18. 23.

29. Pet. 1. d. 18. 23.

30. Pet. 1. d. 18. 23.

31. Pet. 1. d. 18. 23.

32. Pet. 1. d. 18. 23.

33. Pet. 1. d. 18. 23.

34. Pet. 1. d. 18. 23.

35. Pet. 1. d. 18. 23.

36. Pet. 1. d. 18. 23.

37. Pet. 1. d. 18. 23.

38. Pet. 1. d. 18. 23.

39. Pet. 1. d. 18. 23.

40. Pet. 1. d. 18. 23.

41. Pet. 1. d. 18. 23.

42. Pet. 1. d. 18. 23.

43. Pet. 1. d. 18. 23.

44. Pet. 1. d. 18. 23.

45. Pet. 1. d. 18. 23.

46. Pet. 1. d. 18. 23.

47. Pet. 1. d. 18. 23.

48. Pet. 1. d. 18. 23.

49. Pet. 1. d. 18. 23.

50. Pet. 1. d. 18. 23.

fontes nos, quorum causa Divino iudicio cōiuncta atq; damnata erat, pro cœlesti † tribunali absolueret, & in integrum restitueret, Si enim à latronib; jugulatus, aut commota & concitata seditione, à privatis hominibus ferro trucidatus fuisset, nullam ea mors satisfactionis, compensationisq; speciem habuisset.

Mat. 27. c. 18. 23.

Mar. 15. b. 10.

Luk. 23. b. 14.

Ioan. 18. g. 38.

† Esay. 53. a. 5.

Ioan. 1. c. 29. 36.

1. Pet. 3. d. 18.

*M. Atquē Pilatus de illius * innocentia testimonium dixit.*

A. Rectè hoc illi testimonium tribuit † Pilatus, cui de eius innocentia planè constitit. Nam si nocens extitisset, minime fuisset aptus atq; idoneus, qui alieni peccati poenas suffereret atque perfolueret: Deumq; placatum peccatoribus efficeret. Eum tamen postea assiduo Iudeorum clamore atque conuictio iactatus, & improbissimis vocibus * fatigatus atque victus, idem ille Pilatus innocentem de sententia populi condemnauit. Vnde liquet non sua ipsum peccata, quæ † nulla in eo erant, nec poenas ipsi debitas morte luisse, sed debitas hominum scelere, sibi indebitas poenas sua voluntate in se susceptas subisse, sustinuisse, atque dependisse: & nostrorum flagitiorum maculas morte voluntaria, & suo innocentis sanguine luisse atq; eluisse.

Mat. 27. c. 12.

Luk. 23. b. 18. 21.

23. 24.

Esay. 53. a. 4. 5.

1. Pet. 2. d. 24. &

3. d. 18.

M. At quæ de causa populus summa & singulari integritate atque innocentia virum tam acerbe & penitus oderat?

Mat. 27. b. 18.

Mar. 15. a. 10.

† Mat. 27. b. 12.

A. Sacerdotes, Pharisei, & Scribæ, inuidia * in condio flagrantēs, quum † veritatis vim atque lucem

cem

cem ferre non possent, in eius vindicē atq; asserto-
rem, imperit & multitudinis odium concitarunt.

Luk. 10. c. 39.
Ioan. 8. c. 40. 45.
& 11. f. 47.
*Mat. 27. c. 20.
Mat. 15. b. 31.

*M. Quum iudicio damnatus sit, quomodo sua ipsum
sponte mortem obijisse dicis?*

A. Si Pharisæi, aut Scribæ, aut Iudæi alij, aut simul
vniuersi, vitæ necisq; potestatem in Christum ha-
buissent, iam dudum illi mortem maturassent: sæ-
pè enim antea illi perniciem necemq; machinati
fuerant. Sed & quum in aliud tempus supplicium
eius differre statuissent, quod festus ille Azymo-
rum dies, quem anniuersarium summa religione
ceremoniaq; celebrare solebant, iam adesset: ne id
quidem efficere potuerunt, quin sub ipsum diem
festum, alieno ipsis tempore, sed diuinitus, huic rei
constituto pateretur. Vnde satis constat, in plo-
rum manu ac potestate nulla harum rerum aut tē-
porum momenta firi fuisse, sed sua ipsum volun-
tate, nulla vi coactum, hanc mortem pro nostra
salute appetisse.

Mat. 21. d. 46.
Mat. 26. c. 18.
Luk. 11. g. 57. &
20. c. 19.
Ioan. 8. g. 59. &
11. 9. 53. 57.
*Mat. 26. a. 4.
Mat. 14. a. 1.

*M. Quare cum potissimum necis diem illi Deus de-
stinauit?*

A. Vt ex ipso etiam tēpore intelligeretur, Chri-
stum esse illum * Pascalem, id est, verè castum
purumq; agnū, qui morte mactat, gratissimā p-
se Patri victimam pro nobis præberet.

Esa. 53. b. 7. d. 12.
Mat. 10. d. 28.
& 26. f. 55.
Ioan. 10. c. 11.
17.

*M. Quum eligenda mortis optio penes ipsum fuerit,
cur in crucem agi voluit, potius quam alio quouis suppli-
cio affici?*

A. Primum quidem ex Patris sui voluntate, ad
K.ij quam

Mat. 26. a. 1.
Luk. 22. a. 1. 7.
Mat. 14. a. 1.
1. Cor. 5. c. 7.
Heb. 7. d. 27.

Esay. 53. d. 12.
Mat. 26. d. 39. & 42.
Mar. 14. c. 28.
Luk. 22. d. 39. & 42.
Ioa. 8. d. 44. & 45.

† Deut. 21. d. 23.
Gal. 3. b. 13.

Esay. 53. d. 12.
Esay. 53. d. 12.
12. 13. & c.
Mat. 26. g. 67. &
27. c. 21. 26. 28. d.
34. 38. c. 4. & 48.
Phil. 2. a. 7. 8. & 14.

Esay. 53. d. 12.
Psal. 22. a. 1. & 2.
Mat. 26. d. 39. &
27. 54. & c. 1. & 2.
Luk. 22. d. 43. & 44.

Psal. 53. a. 4. 5. b. 8.
1. Pet. 3. d. 18.

quam se confirmavit, quæq; torvaticinationibus, oraculis, signis, atque inditijs diuinitus olim prodita fuit atq; declarata. Deinde, vltima omnia pati voluit pro nobis, qui vltima omnia eramus commeriti. Erat enim illud mortis genus præ cæteris omnibus, execrandum & detestabile, quo potissimum tamē pro nobis decumbere voluit, vt diram execrationem, qua scelerata nos nostra deuinxerāt, in se suscipere, & quæ nos hoc pacto exolveret. Contumelias enim omnes, omniaq; peccata atque supplicia, pro salute nostra leuata omni mōsibi esse, atq; pro nihilo duxit adeoq; cōtemptus, abiectus, & omnium hominū idūm esse sustinuit, quò nos planè perditos ad amissionem salutis spem erigeret.

Equid amplius de Christi morte dicendum habes?

A. Christum non communi modo morte in hominum conspectu multatū, sed & æternæ mortis horrore perfusum fuisse, cum vniuersis Inferorum copijs quasi manum conseruisse, atq; luctatū esse: pro summo Dei tribunali iudiciū triste, Diuinæq; animaduersionis grauem seueritatem subiisse: in summas angustias adductum fuisse: horribiles formidines, atq; acerbissimōs animi dolores, quò iusto Dei iudicio per omnia satisfaceret, iraq; eius plenè placaret, pro nobis perpeffum atque perfectum esse. Peccatoribus enim, quorum hīc quasi personam Christus sustinuit, non præsentis modo, sed & futuræ etiam æternæq; mortis dolores atque cruciatus debentur. Quum verò humani generis perditū iam atque damnatū culpam pa-

riter

& 9. d. 11. 10. c.
11. 14.
Ro. 5. b. 3. 10. 11.
2. Cor. 5. d. 18. 19.
*Heb. 9. d. 13.
1. Io. 1. b. 7.
Apoc. 1. b. 5.
† Psal. 32. a. 1. 2.
& 55. b. 7.
Rom. 4. b. 7. 8.
Heb. 10. c. 17.
*Col. 2. c. 14.

1. Io. 1. b. 7.

Ioan. 1. c. 16. 21.
11. c. 26. 27. 28.

Rom. 6. a. 4. 8. b.
11. c. 26. 27. 28.
3. b. 10. 11. 12. 13.
Col. 2. c. 14.
1. Io. 1. b. 7.
1. Cor. 15. d. 19.

Esay. 53. b. 9.
Mat. 27. c. 49. 50.
& 27. d. 50. 51.
1. Cor. 15. d. 19.

1. Cor. 15. d. 19.

Mat. 27. c. 49. 50.
1. Cor. 15. d. 19.

data nostra corā Deo expiauit; & placata Dei ira
nos in gratiam cum eo reduxit: sanguine suo vt
purissimo lauacro, animarum nostrarum sordes
atque maculas omnes eluit, atque deleuit: & pec-
catorum nostrarum memoriam, ne amplius vni-
quam in Dei conspectum veniat, sempiterna obli-
uione obruens, † Chirographum illud, quo tene-
bamur & conuincebamur, decretumq; cuius sen-
tentia damnamur, induxit, & inane factum abo-
leuit. Hæc ille omnia viuis pariter atq; mortuis,
illi dum vixerunt † confisus, morte sua præstitit. Po-
stremo mortis sue vi, cupiditates alioqui effrenatas
atque indomitas, in iis, qui illi per fidem omnino
adherescunt, ita † frenat ac frangit, & illarum ar-
dorem ita relinquit, vt spiritui facilius obtemperent
atque obsequantur.

M. Mors sepulchri fuisse etiam addit.

A. Exangue, atque † exanimum corpus sepul-
chro conditum est, vt mors eius testator esset, vtq;
de ea inter omnes constaret. Si enim statim reuixis-
set, mortem eius pleriq; in disceptationem & con-
trouersiam vocassent, atque ita in dubiū ea vêtū-
ra videretur.

*M. Quid sibi valeat quod sequitur de eius ad inferos de-
cenſu.*

A. Christum vt corpore in terræ viscera, ita ani-
ma & corpore separata, ad inferos descendisse: si-
mulq; etiam mortis suæ virtutem, atque efficaci-
tatem ad mortuos, atq; inferos adeo ipsos ita pe-
netraſſe, vt & incredulorum animæ acerbissimam
iustissi-

1. Pet. 3. d. 19.

iustissimamq; * infidelitatis suae damnationem; ipseq; inferorum princeps, † Sathanas, tyrannidis suae, & tenebrarum potestatem omnem debilitatam, fractam, atque ruina collapsam esse presentiret: contra vero * mortui, Christo dum vixerunt fidentes, redemptionis suae opus iam perfectum esse, cuiusq; vim atque virtutem, cum suavisima certissimaq; consolatione, intelligerent atque perciperent.

M. *Iam ad sequentia pergamus.*

A. Tercio die post * reuixit, & quadraginta dierum spacio, suis se vitium frequenter exhibuit, & inter discipulos versatus est, edens ac bibens cum illis.

M. *Quid, ut non satis erat, quod per mortem eius peccatorum liberationem veniamq; impetramus?*

A. Id non satis erat, si vel eius, vel nostram rationem habeamus. Nisi enim reuixisset, minime putaretur

* Filius Dei: quin & illud ipsi, dum in cruce penderet, ii qui viderant, exprobrabant atque obiciebant: † Alios inquit seruauit, seipsum non potest seruare: descendat nunc de cruce & credemus ei. Iam autem exstans a mortuis, ad uitae perennitatem, * Diuinitatis suae potentiam declarauit maiorem, quam si descendendo de cruce, mortis terrores refugisset. † Mori quidem omnibus est commune: tamen si vero intentate morti quidam se ad tempus subduxerunt, mortis tamen semel appetitae vincula soluere, aut abrumperere, & virtute propria reuiuiscere, id vnici Filij Dei Iesu

K.iii.

Christi

Ioan. 8. d. 24.
11. Cor. 15. g. 55.
Col. 1. c. 13. 14.
He. 1. d. 13. 14.
Ioh. 5. c. 25.
& 11. c. 25. 26.
Rom. 14. b. 9.
Col. 1. c. 19. 20.
1. Cor. 15. d. 14.
1. Cor. 15. d. 14.
1. Cor. 15. d. 14.

* Mat. 18. b. 8. 9.
Mar. 16. b. 6. 9.
Luk. 24. c. 6. 7.
Rom. 8. d. 13.
Ioh. 16. c. 14.
d. 19. 20. 21.
2. 1. 4.
Ad. 1. 2. 3. 4. & 2.
d. 24. 31. & 12. c.
30. 31.
1. Cor. 15. d. 4. 5.
& c.
Rom. 1. c. 4.
Rom. 1. c. 4.
Mat. 27. c. 40. 41.
42.
Mar. 15. c. 30.
Luk. 23. d. 35. 37.
Rom. 1. c. 4.
Heb. 9. g. 27.

Rom. 1.2.4.8.8.
2.2.9.8.14.14.9.
1. Cor. 1.13.17.19.
7.1.17.1.5.1.1.1.1.
Eph. 1.1.12.12.
Col. 1.1.17.18.8.
1. loan. 3. b. 8.
Heb. 1. d. 1. 4.
† P sal. 16. b. 10.
Mat. 12. d. 40.
Act. 2. d. 26. 31.

Christi, aulionis vita proprium est: quo se pec-
cati, et mortis, suamq; adeo Diaboli victorem de-
monstrauit.
Quomodo autem ob causam excitatus esset,
ut per Sauldis, et aliorum factorum vatum im-
plebuntur oracula, qui praedixerat fore, vt nec cor-
pus eius contingeret corruptione, nec anima ipse
in inferos relinqueretur.

M. At quas nobis utilitates præbet, quod remittit
Christus? *Christus dupliciter remittit peccata. Primo per*

28. Multiplices & parvas. Inde enim nobis * iu-
stia, quam de carnisibus: inde in nocentia * stu-
dium, quam vitæ nouitatem vocamus: inde vires,
& ad pietatemq; viuendum virtus nobis, ac robur
accedit: inde nobis spes, & mortalia corpora
nostra à morte in * integrum aliquando tandem
restituenda. Si enim Christus ipse morte abum-
bras fuit, liberator nosse minime extraxisset
enim nobis spes esset reliqua salutis per illum, qui
seipsum non seruauit: Fuit igitur & consentaneum
illi persone, quam fuissebat Dominus, & ne-
cessarium nobis ad salutem adiumentum, vt pri-
mum Christus * seipsum morte liberaret, post au-
tem, vt nobis mortis claustra rumpere, atque re-
telleret: atque ita salutis nos nostra spem in re-
surrectione ipsius collocaremus. Neq; enim fieri
potest, vt Christus caput nostrum reuiuiscens,
nos corporis sui membra, morte & interitu deleri
omnino sinat.

M. Gattigisti, mi fili, principes causas resurrectionis

Rom. 8. 17.
1 Cor. 15. 16.
1 Pet. 1. 3.
Eph. 1. d. 22. &
4. c. 15. 16. & 5.
d. 31.
Col. 1. d. 18.

Eph. 1. d. 12. &
4. c. 15. 16. & 5.
d. 23.
Col. 1. d. 18.

*nis Christi nunc de eius in celum ascensu quid censeas,
libet audire.*

A. In Apostolorum suorum conspectu, circumfusa velatus nube, in celum * ascendit, aut potius supra omnes celos, vbi ad Dei Patris dexteram alsidet.

Mar. 16. 6. 19.

Luc. 24. 46. 51.

Act. 1. 9. 10.

M. Hoc quomodo sit intelligendum, dicito.

A. Simplicissime quidem Christum, † corpore in celum ascendisse, vbi prius corpore nō fuerat: terramq; vbi prius corpore fuerat, reliquisse. Nam Diuina natura, quæ omnia implet, & in cœlis semper extitit, & eadem, ac spiritu suo * Ecclesiæ suæ semper in terris præsens adest, aderitq; vsquē ad mundi dissolutionem.

Ioan. 14. c. 19.

16. b. 13. c. 16. d.

28.

Mat. 18. c. 30. &

28. d. 20.

M. Aliam ergo Diuinitatis eius rationem, humanitatis aliam esse dicis?

A. Dico præceptor: neque enim aut de eius Diuinitate corpus, aut de illius corpore Deum facimus. Hæc enim † creata est, illa inminuit: hanc in celum assumptam, in celo manere: illam autem flet vbiq; esse, vt celum & terram impleat, testantur sacra Scripturæ.

Esai. 7. c. 18.

Mat. 1. 3. 1. d. 23.

Luc. 2. 2. 7. f. 40.

8. 52. 53.

Ioan. 1. 2. 3. b. 14

Gal. 4. 2. 4.

* Mar. 16. 5. 19.

Luc. 24. 46. 51.

Act. 1. b. 9. 10. &

3. d. 21.

Eph. 4. b. 10.

Ioan. 1. 2. 3. & 16

c. 19.

1. Cor. 15. d. 28.

Eph. 1. d. 23.

Col. 1. c. 16. 17.

M. Verum, an aliquo modo corpore præsente nobis adeste Christum dicis?

A. Si magna paruis componere licet, qd. Christi corpus præsens adest nostre fidei, vñ sol cum cernitur, adest oculo: nulla enim res, quæ sub sensus cadit, ad similitudinem Christo propius accedit, quam Sol, qui cum cœlum semper occupet, & pro

inde oculum reuera non contingat, tamen corpus Solis præsens aspectui adest, nihil id impediante tanta interualli distantia. Sic Christi corpus, quod eius ascensu nobis sublatum est, * quodq; reliquit mundum, & ad Patrem abiit, sensibus quidem nostris abest: fides tamen nostra † versatur in cœlo, atque intuetur Solem illū iustitiæ, ac præsens præsentem in cœlo verè adest, vt visus noster adest corpori Solis in cœlo, aut Sol in terris nostro visui. Præterea verò, quemadmodum Sol lumine suo rebus omnibus adest, sic etiam & Christus diuinitate, Spiritu, atq; potentia sua * præsens adest omnibus, atq; omnia complet.

Ioan. 14. c. 19. &
16. b. 10. d. 18.
† Act. 7. g. 55.
Col. 3. 2. 1.
Heb. 4. d. 16. 16.
& d. 12. & 11. 2.
1. 3.

Mat. 28. d. 10.
1. Cor. 15. d. 28.
Eph. 3. d. 19.
Col. 1. c. 17. 18.

M. *Idem quod ad Christum attinet, quid potissimum spectas in eius ascensu, sessioneq; ad dexteram Patris?*

Phil. 2. a. 6. 7. 8. *A.* Par erat vt Christus, qui à † summo honoris atque dignitatis gradu, ad infimam serui conditionem, ad ignominiam damnationis atque probrosæ mortis descenderat, amplissimam rursum gloriam atque splendorem obtineret: eundem nimirum, quem ante habuerat, vt scilicet humilitati & ignominie gloria eius atque maiestas proportionem quadam responderent. Quod & D. Paulus ad Philippenses scribens clarissime docet: Factus est inquit, obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis propter quod & Deus illum Ecclesiæ caput constituit, supra omnes principatus euectum, cœli & terræ imperio, vt omnia gubernet, donatum ad summam extulit sublimitatem, & dedit illi nomen, quod est supra omne nomen, vt in no-

Phil. 2. b. 8. 9. 10.
Eph. 1. d. 10. 11
23. 23.
Col. 1. c. 12.
Heb. 1. b. 9.

mine: & v. omne genuso flectat, coelestiu, terre-
strium, & infernorum.

*M. An quum Dei dexteram, & sessionem nominas,
esse Deum humana specie, aut figura, animo & co-
gitatione fingi?*

*A. Nequaquam Preceptor: sed quia nobis sermo
est de Deo apud homines, humano more, quo-
modo delatū sibi à Patre regnum Christus accepe-
rit vñque exprimimus, Solent enim Reges, quos
*præcipuo honore dignantur, suæq; dominationis
vicarios constituunt, sibi ad dexteram collocare.
Istis ergo verbis significatur, Deum Patrem Filium
suum Christum † caput Ecclesiæ constituisse: per
quem suos tueri, & rerum vniuersitatem governa-
re velit.*

*M. Recte: iam nos ex eius ascensu in caelum, ses-
sionem ad dexteram Patris, quia capimus con-
modi.*

*A. Primum, Christus vt in terram, quasi exilium
nostra causa descenderat, ita & coelum, Paternam
hereditatem adiens, nostro nomine ingressus est:
*iam atq; aditum illuc nobis patefaciens, ianu-
amq; cœli nobis antea propter peccatum clau-
sam aperiens. Nam cum Christus caput nostrum,
humanam nostram carnem secum in coelum ve-
xerit, nos corporis sui membra, tam † potens atq;
beneuolum caput in terra perpetuo non relinquit.
Præterea in conspectu Dei stans, & nos illi com-
mendant, atq; pro nobis intercedens, causa nostra
patronus existit: quo aduocato, causa non cadem*

2. Reg. 1. c. 19.
Plal. 110. a. 1.
Mat. 20. c. 21.
Eph. 1. d. 21. &
4. c. 15. 16. & 17.
23.
Col. 1. d. 18.

Ioan. 14. a. 2.
2. Cor. 5. a. 1.
Eph. 1. d. 18.
Heb. 10. d. 19. 20.
22.
† Eph. 1. d. 22. 23.
& 4. c. 15. 19. & 5.
d. 23.
Col. 1. d. 18.
† Ioan. 16. d. 26.
Rom. 8. f. 34.
Heb. 7. d. 25. & 9.
8. 24.
1. Ioan. 2. a. 1.

M. At cur non potius in terris his nobiscum manserit?

Ioan. 14. d. 31. &
17. 24. & 19. f. 30

Ioan. 14. b. 16. & d.
26. & 16. 27. c. 13.
Ro. 5. 25. & 8. b.
9. c. 16.

2. Co. 13. 2. 4. & c.
3. Cor. 13. 2. 3.
Eph. 1. d. 17.
† Rom. 8. 2. 4. & c.
Col. 3. b. 1. 2.
Eph. 4. d. 11. 30

Math. 28. d. 18.
Luc. 1. d. 33.
Ioan. 17. 23.
Eph. 1. d. 10. 31
Phil. 1. b. 9. 10.

A. Rebus, quæ illi à Patre fuerant madata, quæque ad salutem nostram pertinerent, omnib⁹ perfunctus cum esset, nihil illi opus fuit diutius in terris versari. Sed & quæ faceret, si corpore presens adesset, ea omnia absens facere, rueretur; imuat; corroborat; corrigit; coëctat; castigat. Præterea sacrum Spiritum suum, uti promissit, cœlo in gorda nostra demittit, ut certissimū beneuolentiæ suæ pignus, per quem è tenebris nos atque caligine in lucem vocat, mentium cæcitatem illuminat, mortificiam ex animis nostris pellit, & illorum vulneribus, medetur: efficitq; Diuino Spiritus sui instinctu, ut cœlum intuentes, mētes animosq; nostros humo excitatos, ab affectionibus prauis, & terrenis rebus sursum, ubi Christus est ad dexteram Patris, erigamus: cogitantes, spectantēq; supera atque cœlestia, celsi & erecti, hæc nostra exigua contemnamus, vitam, mortem, diuitias, pauperates, humanaq; omnia excelsō magnoq; animo despicientes. Summa deniq; illa sit, Christum ad dexteram Dei assidentem, potentia, prudentia, prouidentia sua mundum vniuersum regere atque administrare, mouere, gubernare, & moderari omnia, eadem usque facturum, quoad mundi fabrica dissoluetur.

M. Quam ergo corpore sublatu in cælum, suos hic in terris Christus non destituat, crasse iudicant qui presentiam absentiamq; ullius sēlo corpore metimur.

A. Sanē

A. Sanè. Nam res quæ incorporeæ sunt, sub sensum cadere non possunt. Quis vnquam suam ipsius animam viderit? Nullus. At quid nobis adest præsentius, quid propinquiùs, coniunctiùsque, quàm anima cuiq; sua? Quæ spiritualia sunt, non videntur nisi oculo spiritus. Christum igitur qui in terris videre vult, aperiat oculos, non corporis, sed animi & fidei, & videbit præsentem, quem oculus non videt.

Ioan. 8. g. 18. &
14. c. 21.
Gal. 3. 2. 7.
Ephc. 1. d. 18. 28

M. At quibus peculiariter & efficacissimè adesse cum præsentem agnosceret fides?

A. Conspiciet eum fidei acies præsentem, atq; adeò in medio, vbicunq; sunt duo vel tres cōgregati in nomine eius: videbit præsentem suis, id est, verè piis omnibus vsque ad sæculorum omniũ exitum. Quid dixi? Christum videbit præsentem: imò & videbit, & sentiet in seipso habitantem quisque pius, haud aliter atq; animũ suum propriũ. Habitat enim ac residet in animo eius, qui suam fiduciam omnem atque spem in eo collocat.

Mat. 18. c. 19. 20
& 28. d. 20.
Ioa. 14. b. 18. 21.

Ioan. 14. c. 23.
Ephc. 3. b. 16. 17.
Col. 3. b. 11.

M. Ecquid præterea habes adhuc dicendum?

A. Christus ascendendo, asidendoq; ad dexterã Patris, falsam illam opinionem, quam aliquando Apostoli etiam ipsi acceperant, amouit atque ex hominum animis penitus euellit, quòd scilicet, Christus in terris nobis conspicuus tēgnaturus esset, haud aliter ac reliqui Regis terræ, & principes mundani. Hunc errorem mentibus nostis eripere: ac de regno suo magis sublimia cogitare nos voluit Dominus: abesse ergò ab oculis, atque

Luc. 2. 2. 23. & 17
c. 10. 21.
Ioan. 6. b. 15.
† Mat. 20. c. 21.
Luc. 24. b. 21.
Act. 1. 2. 6.

Ioan. 11. g. 36.

Eph. 1. d. 18.
Col 3. 2. 1. 2.

omni sensu corporeo voluit, ut ea ratione, fides
* nostra & excitata & exercitata sit, ad intuendum
moderationem & prouidentiam eius, qui corpo-
reo aspectu non sentitur.

*M. Equa alia ratio est, quare è terris in cælum se
subduxerit?*

Mat. 38. d. 18.
1. Cor. 15. d. 24.
25. 27. 28.
1. Rom. 14. b. 9.
Phil. 2. b. 9. 10.

† Luc. 17. c. 20. 21

A. Cum non vnus alicuius regionis terræ, sed
omnium † terrarum orbis pariter atq; coeli prin-
ceps sit viuorum pariter atque mortuorum Do-
minus: par erat, ut clam sensibus nostris regnum
suum administraret. Nam si sub aspectum veniret,
locum atque sedem mutare, huc † & illuc identi-
dem trahi, & nunc in hanc regionem, nunc in ali-
am migrare eum opus esset, ut suscepta negotia
transfigeret. si enim eodem momento temporis
vbiq; omnibus presens adesset, iam non homo, sed
spectrum potius esse, neq; corpus habuisse verum,
sed imaginarium videretur: aut certò quod Eury-
ches censuit, corpus eius abiisse in Diuinitatē, aut
vbiq; esse putaretur, Vnde mille continuo nasce-
rentur opiniones falsæ, quas omnes, corpore in-
tegro in coelum sublato, depulit, animosq; homi-
num maximis erroribus liberauit Mundum inte-
rim, tamen nobis non conspicuus summa * virtute,
& sapientia admirabiliter regit atq; administrat.
Hominum est, humana quadam ratione Respubli-
cas suas gubernare & moderari: Christi autem, id
est, filij Dei, diuina.

Mat. 23. d. 19.
Phil. 2. b. 9. 10.
Apoc. 11. d. 15.

M. Attigisti precipua quedam, ex infinitis & im-
mensis beneficijs, quorum fructum ex Christi mor-
te, resurrectione, & ascensione, percipimus: nam

universa ne mente quidem atque animo humano
conciipi, nedum verbis atq; dicendo explicari villo
modo queunt. Hactenus tamen scientiam in hac re
tuam experiar, ut mihi prima rerum capita, ad qua
reliqua omnia referuntur, breuiter & summam des-
cribas.

A. Dico igitur, cum ex his, tum etiam ex alijs
Christiactionibus duplicem nos vtilitatē capere.

Vnam, quod quaecunq; fecit, ea omnia nostro cō-

modo fecerit, aded quidem, vt perinde t nostra

sint, modo eisdem firma viuacq; fide inhæserimus,

ac si nos ea fecissemus ipsi. Ipse quidem cruci suf-

fixus est, & nos cum ipso in crucem sublati sumus

& nostra in eo peccata sunt punita. Ipse mortuus

est & sepultus, nos itidem vnā cum peccatis no-

stris mortui sumus & sepulti: idq; ita, vt omnis

peccatorum nostrorum memoria, sempiterna ob-

liuione penitus deleatur. Ipse à morte excitatus

est, & nos cum eo reuiximus, resurrectionis & vitæ

eius sic facti participes, vt nobis deinceps mors nō

dominetur: est enim idem in nobis t Spiritus, qui

Iesum a mortuis excitauit. Postremò, præterquam

quod ab ascensu eius Spiritus sancti t dona cumu-

latissimè nobis accesserūt, nos secum etiam in cœ-

lum subleuatos, sublatoq; tulit, vt eius quasi posses-

sionem, vnā cum capite nostro occuparemus. Ista

quidem non dum aparent, t tamen tum demum

hæc omnia proferentur in lucem, cum Christus, qui

est lux mundi, in quo spes nostræ omnes atque o-

pes positæ sunt atque defixæ, immortalis gloria cla-

rus, scilicet palam omnibus ostendet.

Esa. 9. b. 6.

1. Co. 15. f. 48. 49.

Ro. 6. b. 6. 7. & c.

8. f. 1. & 13. d. 14.

Gal. 2. d. 20. & 3.

d. 27.

Heb. 3. c. 14. & ro

c. 17.

Rom. 8. b. 11.

Ephe. 4. b. 8.

Ioan. 3. b. 1. & 11.

Rom. 8. c. 24.

1. Cor. d. 30.

Col. 1. a. 5. & 2. 2.

3. & 3. a. 4. b. 11.

1. Pet. 1. 24.

2. Cor. c. 10. f. 1.

M. Alterum illud commodum, quod ex Christi actionibus consequimur, cuiusmodi tandem est?

Ioan. 13. b. 15.

1. Pet. 2. 6. 21.

1. Ioan. 2. a. 6.

*A. Quod Christus se nobis * exemplar ad imitandum proposuit, ad quod vitam nostram omnem formemus. Christus si mortuus sit pro peccato, si sepultus, id semel perpeffus est: si reuixerit, si in coelum ascenderit, semel tantum reuixit; semel ascendit: iam non amplius moritur, sed vita sempiterna fruitur; & in summa atq; perenni gloria regnat. Sic † si nos simus mortui, si sepulti peccato, quomodo posthac viuemus in eodem? Si excitati cum Christo simus, si per certam fidem atq; spem firmam in coelo cum eo versemur, in coelestis res, diuinas, æternas, non terrenas, mundanas, & caducas, curas omnes cogitationesq; in posterum conferre debemus. Et quemadmodum * terrestribus hominis hætenus gestauimus imaginē, coelestis deinceps imaginem induamus, dolores & iniurias omnes eius exemplo placide & sedatè ferentes, cæterasq; illius virtutes Diuinas, quodam mortales possunt, imitantes atq; exprimētes. Et cum Christus Dominus nunquā desistat nobis benefacere, patris misericordiam perpetuò nobis exposcere & implorare, Spiritum suum sanctum nobis largiri, Ecclesiam suam amplissimis donis mirabiliter & assidue exornare: par est nos simili † ratione proximum omni studio iuuare; & arctissimis amoris, concordie, atq; summæ coniunctionis vinculis, quantum in nobis erit, cum omnibus hominibus astringi: atq; ita nos totos in Christi, velut vnici * exempli, mores formari:*

Rom. 7. 2. 3. c. 10.

Gal. 2. d. 19. & 5.

d. 24.

Col. 2. d. 20. & 3.

41.

1. Tim. 2. b. 11.

Rom. 8. f. 10.

1. Cor. 15. f. 47.

48. 49.

Ioan. 13. b. 13. &

15. b. 12.

Ephe. 5. a. 2.

Heb. 12. d. 14.

Gal. 2. d. 28.

1. Pet. 2. d. 21.

1. Ioan. 2. a. 6.

M. *Annon & nostri etiam erga Christum ipsum officij ex his admonemur?*

A. Admonemur sane, vt voluntati t Christi; cuius toti sumus, quemq; Dominum esse nostrum profiteamur, obediamus & pareamus: vt Christum seruatorem, qui eam nobis, suis adhuc hostibus, charitatem prestitit, vt ad eius summum erga nos amorem nihil posset accedere, ita ex animo, ita toto vicissim pectore amemus, diligamus, amplectamur, vt Christum nobismet ipsis charitorem habeamus: Christo, qui ita se totum nobis dedit, in seipso totos, omniaq; nostra iniuicem amamus: opes, honores, gloriam, patriam, parentes, liberos, coniuges, chara, grata, iucundaq; omnia prae Christo vilia, pericula omnia pro Christo leuia habeamus, neque despiciamus, vt ita deniq; animamq; ipsam amicum potius, quam Christum, nostramq; in illum amorem atque officium deferamus. Fortunata enim mors, quae nati praebito, pro Christo est potissimum reddita; pro Christo, inquam, qui se pro nobis voluntaria morte obtulit atq; obiecit: quiq; vitae auctor, mortuos nos eripere morti, ac vitam restituere, & vult, & potest.

M. *Annon & nostri etiam erga Christum ipsum officij ex his admonemur?*

A. Admonemur praeterea, vt Christum Dominum in coelo iam regnantem non recessit aliquo cultu, impijs traditionibus, & frigidis hominum inuentis, sed cultu coelesti & reuera spirituali, qualis & nos qui demus, & illum qui accipiat, deceat

M.i.

maximè,

Rom. 8. b. 10.
1. Cor. 6. d. 20.
2. Cor. 5. d. 15.
1. Thel. 5. b. 10.

Mat. 10. d. 19.
37. & 16. d. 25.
Luk. 9. c. 23. 24. &
14. f. 26.
Phil. 3. b. 7. 8.

Math. 16. d. 35.
Mar. 8. d. 35.

Mat. 15. a. 3. 6. 8.
9.
Ioan. 4. d. 21. 22.
* Ioan. 4. c. 23. 24.

Et officium nostrum erga Christum seruatorē, iudiciū vltimū,
maximū, purē & castē videremur: haud aliter atq;
ille & honorauit, & honorat Patrem: cū eadem
opera & Patrem pari honore prosequamur. Qui
enim honore † Christum afficit, honorat & Pa-
trem: cuius rei ipse certissimus est, & locupletissi-
mus testis.

Ioan. 5. d. 23.
Mat. 23. d. 10.
Mat. 23. d. 10.
Mat. 23. d. 10.

*M. Item de vltimo iudicio, & mundi fine quid sentias,
paucis adire cupio.*

A. Veniet Christus † in nubibus coeli lumine cla-
rissimo vestitus, cū summa gloria, & augustissima
atque maximē verenda maiestate, sanctorum An-
gelorum comitatu & frequentia stipatus atque cir-
cumfusus: & horribili tubæ sonitu, ac classico tre-
mendo, mortui omnes, qui ab orbe condito ad eū
vsque diem vixerunt, animis atque corporibus in-
regnis excitabuntur: & pro † tribunali illius iudi-
cio sustentur: vitæ & reprobationem, quæ ab incorrup-
to atque seipso iudice ad veritatem reuocabitur,
pro se quisque, reddituri.

Mat. 24. c. 30.
30. & 35 c. 31.
1. Cor. 15. g. 51.
1. Thes. 4. d. 16.

Ro. 14. b. 10. 12.
1. Cor. 4. 2. 4. 5.
1. Cor. 5. b. 10.

*M. Verum, cum in fine mundi iudicij dies futu-
rus sit, morsq; omnibus sit definita, atque constitu-
ta; quomodo in Symbolo quosdam tunc viuos futuros
dictū?*

A. Diuus Paulus docet eos, qui tunc erunt* su-
perstitēs, subito immutandos atque innouan-
dos esse, ita vt delata corporum † corruptione, ac
mortalitate abolita, immortalitatem induantur:
atque hæc illis mutatio instar mortis erit, quum &
corruptæ naturæ interitus, incorruptæ initium fu-
turus sit.

1. Cor. 15. g. 51.
1. Thes. 4. d. 17.
1. Cor. 15. c. 41.
43. g. 53. 54.
Phil. 1. d. 31.

Sanctam

M.

M.

M. iudicij huius cogitatione p̄os percelli, atq; horrore perfundi, illudq; reformidare & refugere oporteat?

A. Minimè: is enim sententiam feret, qui pro nobis sententia Iudicis damnatus est; ne nos græue Dei iudicium subeuntes condemnemur, sed iudicio absolvamur: is inquam, iudicium pronuntiabit, in cuius nos fide atque clientela sumus, quicq; causæ nostræ patrociniū suscepit. Imò singulari quadam consolatione conscientia nostræ sustentantur; inter medias huius vitæ miseras & ærumnas gaudiis exultant, quod Christus semel futurus sit mundi iudex: hac enim maxime spe nitimur, quod tum demum regnum illud immortalitatis & æternæ vitæ, hæcenus tantum inchoatum quod Dei filij ante iacta mundi fundamenta constructum atque diffusum fuit, omni ex parte plenè & cumulate perfectum, immutabili æternitate possidebimus. Impij verò, qui vel dei iustitiam atque iram non formidant, vel eius per Christum elementia, misericordiaq; non sunt confisi, quicq; pia terra, mare, persequentes, omnibus iniurijs affecerunt, summisq; supplicijs & mortibus crudelissimis mactarūt, cum Satana atque Caco-dæmonibus vniuersis in destinatum ipsis interorum carcerem, impietatis & scelerum vindicem, & tenebras perpetuas eorum clientia: ubi scelerum suorum conscientia, & sempiternæ igne, atq; omni summoq; supplicio excruciat, æternas poenas dabunt, atq; dependent. Nam quod a mortalibus in Dei immortalis iudicij obitu, inchoatumq; Maies-

Rom. 1. 21. c. 15

d. 23. g. 38. 39.

1. Cor. 1. b. 7.

Phil. 3. d. 10.

Tit. 1. d. 13.

1. Pet. 3. c. 12.

1. Math. 25. g. 34.

1. Cor. 13. c. 9. 10

& 15. f. 42. 43.

g. 53. 54.

* Mar. 8. b. 12.

& 22. b. 13. & 25

c. 30. 41.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 10. c. 16. 17.

Jud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10.

11. & 19. 20. &

20. c. 10. d. 14. &

21. c. 18.

1. Tim. 1. a. 6. & c.

Heb. 1

statem peccatum est, infinito etiam perpetuoq; sup-
plicio dignum est. *Mat. 25. 46.*

M Ultimo iudicio mundi finis coniunctus est, de quo
apertius adhuc explicare se velim.

*Mat. 24. c. 29. 30.
31.
2. Pet. 3. c. 10.
11. &c.*

A Mundi finem in iudicio futurum esse. * Apo-
stolus boni memorat. Caelum procella in thorem
transibit, elementa & situantur solvetur, terra & quae
in ea sunt universa, flamma non suffragrunt: quasi
diceret fore aliquando, ut hic mundus ardore de-
flagrans, omni suo vitio per ignem (ut in aera fieri
videmus) ex docto totus resurgeret, atque in abso-
lutam summamq; perfectionem renouetur, faci-
emq; induat longe pulcherrimam, quae sempiternis
seculorum aetibus non immutabitur. Hoc enim
est, quod in iudicio Petrus ait. Coelum novum, & ter-
ram novam, in quibus iustitia inhabitabit, secun-
dum promissionem Desuper datam. Neque verò

*1. Pet. 3. c. 13. 14.
15. 16. 17. 18.
19. 20. 21. 22.*

à fide abhorret, ut peccatum, ira & corruptionem
rerum, itaq; immutabilitatē, ceteraq; ex peccato e-
mana mala, aliquando tandem finem esse habituras.
Atque hoc est summa fides, partis fidei Christi-
anae, quae tota redemptionis nostrae per Iesum Chri-
stum historia continetur.

*Rom. 8. c. 19.
22. &c.
2. Pet. 3. c. 13.
Apoc. 21. c. 1.
Clusula.*

Transitio.

M. Quoniam ergo de Deo Patre conditore, acq; eius
Filio Iesu Christo servatore iam diximus, est au-
tem confessio. Christiane portas absolueris, de ser-
vatore tuo libet audire, quid de spiritu sancto

*Tertia pars
Symboli.
Spiritus sanctus
Mat. 28. d. 19.
Ioan. 14. d. 26. &
15. d. 26. & 16.*

est. Illam tertiam personam sanctissimam Trini-
tatis esse confitendi, à Patre & Filio ab aeterno pro-
cedentem,

mat. 28.

ii. M

cedentem,

cedentem, utriq; æqualem, atque eiusdem prorsus nature, vnaq; cum utroq; adorandum atque inuocandum,

b. 7. & 30. f. 11.
Act. 5. 2. 3. 4.
1. Ioan. 5. b. 7.

M. *Cur Sanctus appellatur?*

A. Non tantum ob suam ipsius sanctitatem, quæ utique summa est, sed quòd per eum electi Dei & membra Christi sancta efficiantur. Qua de causa Diuinæ literæ illum Spiritum sanctificationis vocarunt.

Rom. 1. 2. 1. & 15
d. 16.
2. Thes. 2. c. 13.
Tit. 3. b. 6.
1. Pet. 1. 2. 3.

M. *Quibus in rebus hanc sanctificationem consistit?*

A. Primum quidem eius instinctu, afflatuq; Diuino regeneramur: & idcirco dixit Christus oportere nos ex aqua & Spiritu renasci. Coelesti itidem eius afflatu, Deus Pater nos sibi Filios adoptat: vnde non immerito Spiritus adoptionis est dictus. Illo interprete, & Diuina nobis mysteria aperiuntur: eius lumine, animorum nostrorum oculi, ad ea intelligenda illustrantur: eius iudicio, vel condonantur, vel reseruantur peccata: eius vi, reprimuntur & domantur vitiosa caro, & cupiditates prauæ coercentur atque restringuntur: eius arbitrio, multiplicia dona in pios distribuuntur. Is in multis vitæ multis varijsq; incommotis, molestijs, atque miserijs, egritudinem, luctumq; piorum, qui fere sunt in hoc mundo grauissimè afflicti, & quorum dolores omnem humanam consolationem vincunt, æreano solatio suo, & bona spe sedat, lenit, & consolatur: vnde & Paracleti, id est consolationis verum propriumq; nomen sibi ascriuit. Eius

Ioan. 3. 2. 5.
Tit. 3. b. 5.

* Rom. 8. c. 15.
d. 23.
Gal. 4. 2. 5. 6.
1. Ioan. 14. b. 17.
d. 16. & 16. b. 13.
1. Cor. 2. c. 10. 11.
d. 13.
Eph. 1. d. 17.
* Ioan. 10. f. 15.
* Rom. 8. 2. 4.
5. & c. b. 13. 14.
& c. c. 26.
* Ag. 2. 2. 4.
1. Cor. 13. 4. 4.
7. & c.

Ioan. 14. b. 16. d.
26. & 27. d. 26.
& 16. 2. 7.

M. liij.

denique

Rom. 8. b. 17. denique virtute, corpora nostra mortalia † reuiu-
 ſcent: breuiter, quæcunq; nobis deferuntur in
 1. Cor. 12. 2. 4. 7. Christo beneficia, ea omnia Spiritus ſancti * ope-
 &c. ra intelligimus, ſentimus, accipimus. In tantorum
 ergo donorum authore non immerito fiduciam
 atque ſpem collocamus, eumq; colimus, atque in-
 uocamus.

*Quarta pars
 Symboli.
 Enchir.*

M. *Superest iam quarta pars de SANCTA ECCLIA
 SI CATHOLICA, de qua quid ſentias audire
 uelim.*

A. In pauca conferam, quæ Scripturæ ſacræ ſuſe
 explicant & copioſe. Antequam coelū & terras fa-
 bricatus eſt Dominus Deus regnum quoddā ſibi
 pulcherrimum & Rempub. ſanctiſſimam habere
 decreuit; eam Apoſtoli, qui Græcè ſcripſerunt;
 Mat. 16. c. 18. * *ἐκκλησίαν* appellarunt; quæ, vt verbum verbo ex-
 primam, congregatio dici non ineptè poteſt. In
 hanc quaſi ciuitatem ſuam adſcripſit Deus inſini-
 tam hominum multitudinem, qui omnes vnico
 ſuo Regi Chriſto * pareant, & dicto audientes ſint,
 1. Cor. 12. b. 13. atque obediētes, qui ipſius ſeſe tutelæ commen-
 * Eph. 5. d. 23. 24. darunt & quorum ipſe patrociniū ſuſcipit, eolq;
 perpetuū tuctur & conſeruat. Ad hanc Rempub.
 propriè pertinent, quotquot; verè timent, hono-
 rant, & inuocant Deum, proruſ applicantes ani-
 mos ad ſanctæ pieq; viuendum; quiq; fiduciam
 atque ſpem omnem in Deo conſtituentes, vitæ æ-
 ternæ beatitudinem certiffimè expectant. Qui au-
 tem ſunt in hac fide firmi, ſtabiles, atque conſtan-
 tes, hiſt electi atq; designati, & (vt nos loquimur)
 prædeſtinati erant ad hanc tantam felicitatem,
 ante

ante posita mundi fundamenta : cuius rei testem
* ipsi intus in animis habent spiritum Christi, fi-
ducia huius authorem, pariter & pignus certissi-
mum. Cuius Diuini spiritus instinctu, mihi etiam
certissimè persuadeo, me ipsum quoque beata hac
ciuitate, Dei per Christum beneficio gratuito do-
natum esse.

Rom. 8. b. 9. c. 15.
16.
1. Cor. 1. d. 22. &
5. 2. 5.
Eph. 1. c. 13. 14.
& 5. d. 30.

M. *Pia sanè & planè necessaria persuasio. Ecclesia ergo
quam dicis, definitionem mihi cedo.*

A. Breuissimè verissimeq; dixerim, ECCLESIA
AMBASSE CORPVS CHRISTI.

1. Cor. 12. d. 27.
Eph. 1. d. 23. & 5
d. 23. 23.
Col. 1. c. 18. d. 24
* Rom. 12. b. 6.
1. Cor. 12. b. 12.
& c. 20. d. 26.
1. Cor. 1. d. 23.
Eph. 3. b. 9.
† Mat. 25. c. 34.
Eph. 4. a. 4. 5.

M. *At paulo adhuc explicatius velim.*

A. Ecclesia est * corpus Reipub. Christianæ, id est,
vniuersitas societasq; fidelis omnium, quos Deus
per Christum ad † vitam perpetuā ab æterno tem-
pore destinauit.

M. *Quorsum hoc caput in Symbolum inseritur?*

A. Quia nisi Ecclesia esset, sine causa tum Chri-
stus fuisset mortuus, tum ea, quæ usque adhuc rela-
ta sunt, omnia frustra essent, atq; ad nihilum reci-
derent.

M. *Quid ista?*

A. Quia hætenus salutis causas tractauimus, e-
iusq; fundamenta contemplati sumus, quomodo
videlicet, Christi merito nos amet Deus charosq;
habeat: quomodo item, hæc Dei gratiam, in quam
sumus constituti, Spiritus sancti opera retineamus.
At horum hic vnus effectus est, vt sit * Ecclesia, id
est, coetus piorum apud quos hæc Dei beneficia

Mat. 16. c. 18.
Act. 20. f. 28.
1. Cor. 12. b. 12.
& c. & 14. c. 13.
1. Cor. 11. c. 23.
Eph. 3. b. 10. 11.
d. 21. & 5. d. 25.
1. Tim. 3. d. 35.

M. iiii.

collo-

collogetur: ut sit Ciuitas & Respub. quardam beata, in qua nostra omnia ponere & quasi consecrare, & cui nos totos dedere debeamus, & pro qua mori non dubitemus.

M. *Ecclesiam hanc cur Sanctam appellas?*

Rom. 8. c. 29. 30.
1. Cor. 14. f. 33.
Eph. 1. 2. 4. 5.
b. 11.

A. Ut hac notione ab impiorū & nefario catu discernatur. Quosquē enim Deus elegit, in vitā eos sanctitatem atque innocentiam restituit.

M. *Est ne hac, quam Ecclesia tribus sanctimonia integra iam, atque omni ex parte perfecta?*

Rom. 8. f. 28.
1. Cor. 13. c. 9. 12.
1. Cor. 12. b. 5. 9.

A. Nondum. Quoad enim mortalem in hoc mundo uitam agimus, quæ est imbecillitas fragilitasque humani generis, infinis viribus sumus ad omnia omnino vitæ declinanda. Est ergo Ecclesiæ sanctitas nondum quidem expleta & perfecte absoluta præclare inchoata tamen. Verum quum Christo, à quo illi omnis accedit mundities, atque puritas, plenè coniuncta fuerit, tum demum innocentiam & sanctitatem omnibus suis partibus expletam, & perfecte absolutam, ut vestem quandam niueam purissimamque, induetur.

1. Cor. 13. c. 10.
13. & 15. g. 53.
Eph. 5. d. 26.
Apoc. 19. b. 8. &
21. a. c. 10. & c.
g. 27.

M. *Quorsum tandem Ecclesiam hanc Catholicam nominas?*

Mat. 28. d. 19.
Act. 2. a. 5. 9. &
10. c. 34. 35.
1. Cor. 12. b. 13.
14.

A. Peripendè est, ac si vniuersalem dicerem: non est enim hic coetus, conciliumque piorum, certo quopiam vno loco, aut tempore attrictum: sed fidelis, qui ab orbe condito, omnibus locis, atque seculis vixerunt, victurique sunt, vniuersitatem continet atque complectitur, vtrumque sit Ecclesiæ corpus,

sicuti

*sicuti vnus est Christus, vnicum corporis caput. Math. 8. b. 11.
 Cùm enim Iudæi Ecclesiam Dei, vt populo suo
 peculiarem, & quasi gentilitiam sibi assumerent,
 & vendicarent, & suam dicerent, ac suam tantum
 esse confirmarent: Christiana fides profitetur*
 ingentem piorum hominum numerum multitu-
 dinemq; infinitam, ex omnibus terrarum orbis re-
 gionibus, ex omnibus omnium vbique gentium
 patribus, ætatibusq; sæculorum, sacri verbi, vocisq;
 suæ vi & potestate, atq; cœlestis Spiritus diuino
 instinctu collectam, in hanc Ecclesiam, quasi ciui-
 tatem suam, à Deo ascriptam esse: qui omnes vna
 vera fide, vna mente, voceq; consentientes, vni-
 co suo regi Christo, vt membra *capiti, per omnia
 pareant

Ephc. 1. d. 21. 23
 & 2. c. 12. 13. 14.
 & c. & 4. 2. 4. 5. & c
 Colo. 1. c. 18.

*Act. 1. b. 8. & 2.
 2. 5. b. 8. 9. & 10. c
 35.
 Col. 3. b. 11. & c.

Ephc. 4. 2. 4. 5. &
 5. d. 23.
 *1. Cor. 6. c. 15.
 Ephc. 4. c. 15.
 16. & 5. g. 30. 1
 Colof. 1. c. 18.

*M. An ergò rectè quosdam huic Christianæ fidei parti
 adiungere existimas, se credere sanctam catholicam Ro-
 manam ecclesiam?*

A. Eos non solum alienum huic loco sensum af-
 fingere arbitror, dum nullum in Ecclesia Christi
 nisi qui Romani pontificis decreta edictaq; omnia
 sacrosancta habeat, censeri velint: verum etiam,
 dum vniuersitatem Ecclesiæ, quam ipsi ubiq; terra-
 rum & gētium longè lateq; diffusam esse primùm
 cōsententur, postea nomine vnus gentis opposito,
 contrahunt, & in angustum adducunt, haud paulò
 amplius. quàm Iudæos insanire iudico: vt qui con-
 traria, & inter se pugnantia vno spiritu voluant,
 & pronuncient. Verum ad hanc eos insaniam a-
 degit cœca cupiditas, studiumq; Romanum pon-
 tificem Ecclesiæ in terris caput in locum Christi,

N. i.

suppo-

supponendi atque substituendi.

M. *Iam id exte audire velim, cur sancta Ecclesia Catholica statim adiungas, nos CREDERE SANCTORUM COMMUNIONEM.*

A. Quia hæc duo eodem pertinent, & sunt inter se apta admodum atque conuenientia. Hæc enim pars eam, quæ est inter Ecclesiæ membra, coniunctionem societatemq; qua nulla proprior esse potest clariùs adhuc exprimit. Nam quum Deus per vniuersas terrarum regiones atque oras, vt & per omnes ætates atq; secula, habeat, qui se purè caste q; venerentur: hij t omnes, licèt diuersis, & longinquis temporibus, atque locis separati sint atq; distracti, vbicunq; gentium, vbicunque terrarum fuerint, vnius tamen sunt, eiusdemq; corporis, cuius caput Christus est, membra inter se quàm maximè connexa atq; coherencia. Ea est pijs hominibus & cum Deo, & inter se communitas. Spiritus enim, fidei, sacramentorum, præcum, remissionis peccatorum, & æternæ felicitatis, omniumq; adeo beneficiorum, quæ Deus Ecclesiæ per Christum largitur, communitate sunt inter se coniunctissimi. Quin & concordia, t atq; amoris inter se vniculis arctissimis ita sunt astricti, ita vnum est omnibus propositum, vt eadem sit vtilitas vniuscuiusq; & vniuersorum: & in id maximè studium incumbant, quomodo beneficijs vltro citroq; datis, atque acceptis, sese mutuò cum ad alia omnia, tū præcipuè ad beatam illam æternamq; vitam, consilio atque auxilio iuuent. Verum quia hæc sanctorum communio neque sensibus nostris, neque

*natu-

Cor. 12. b. 12. 13
& c. c. 20. d. 26.
Ep. 4. c. 15. 16. &
5. d. 30.
Col. 1. c. 18. & 2.
d. 19.

Ephe. 4. 2. 3. 45.
& c. c. 15. 16.
Col. 2. d. 19.

Ma. 7. b. 12. & 23
d. 39.
Ioan. 15. 13. d. 34
35.
Rom. 12. b. 5.
1. Co. 10. f. 24. &
13. b. 5.
2. Cor. 11. g. 28.
Gal. 6. 2. 1.
Phil. 2. 2. 1. 2. 3. 4
5.

*naturali atque insita in nobis notione, aut intelligentiæ vi aliqua, ut aliæ ciuiles communitates, societatesq; hominum, percipiatur, meritò inter ea quæ creduntur, hoc loco posita est.

M. Breuis hac tractatio de Ecclesia, collocatisque apud eam Dei per Christum beneficijs, vehementer mihi placet: eadem enim clarissimè in Sacris scripturis docentur. Verùm potèstne Ecclesia aliter cognosci, quàm quum fide creditur?

*A. Hic quidem in Symbolo propriè agitur de eorum congregatione, quos Deus arcana† electio-
ne per Christum sibi adoptauit: quæ Ecclesiæ nec oculis cerni, neque ex signis cognosci perpetuò potest. Est tamen & visibilis seu spectabilis Dei Ecclesia, cuius nobis iudicia notasq; ostendit atq; patefacit.*

Rom. 8. c. 29. 30.

33.
Eph. 1. a. 4. 5. b.

11.
Col. 3. b. 12.

M. Quò ergò tota hac Ecclesia tractatio clarior fiat visibilem illam Ecclesiam, ita mihi suis notis signisq; describe, & quasi depinge, ut ab alia quauis hominum societate discernatur?

A. Experiar quomodo quàm optimè id possim prestare. Visibilis Ecclesia non est aliud, quàm certa quædam multitudo hominum, qui in quocunq; loco sint, puram & synceram profitemur doctrinam Christi illam ipsam videlicet, quam Euangelistæ atque Apostoli Sacrarum literarum semper nis monumentis fideliter memoriæ prodiderunt: quiq; Deum patrem† Christi nomine verè inuocant: vtuntur prætereà eius misterijs, * quæ visitato nobis vocabulo Sacramenta appellantur, eadè pu-*

Ecclesia Visibilis descriptio.

Esa. 55. b. 11.

Mat. 10. b. 14. &
18. d. 19. 20. & 28.

d. 19.

Luc. 24. c. 47.

Rom. 10. b. 8. 9.

2. Timo. 1. c. 10.

1. Ion. 14. b. 13. &

15. c. 16. & 16 c.

23.

*Mat. 28. d. 19.

1. Cor. 11. c. 28.

N. ii.

ritate

ritate, & simplicitate (quod ad ipsorum naturam attinet) quæ usi sunt, & literis consignarunt Apostoli Christi.

M. Visibilis ergo Ecclesia notas esse dicis Evangelij, id est beneficiorum Christi, predicationem, inuocationem, & sacramentorum administrationem synceram.

A. Sunt hæc quidem Ecclesiæ visibilis notæ præcipuæ & planè necessaria: ut sine quibus ne Ecclesia quidem Christi esse, diciue rectè possit. Sed & in eadem Ecclesia, si probè instituta fuerit, certus gubernationis ordo & modus, disciplinæq; Ecclesiasticæ ea ratio obseruabitur, ne impune liceat cuiquam, qui in illo grege versatur, publicè quicquā impiè, flagitiosèue vel dicere, vel facere: adeoq; ut omnes prorsus offensiones, in illa hominum congregatione, quoad eius fieri potest, omnino vitentur. Verum labente paulatim iam olim hac disciplina, ut sunt hodie corrupti, deprauatiq; omnium mores, maximè verò diuitum atque potentum, qui peccatorum, adeoq; scelerum omnium impunitatem, atq; summam licentiam habere volunt censoria animaduersio, & castigatio teneri in Ecclesijs vix iam potest. In quocūque coetu tamē verbum Dei, eiusq; inuocatio, & sacramenta purè & sincerè retinentur, non est dubium, quin ibi etiam sit Ecclesia Christi.*

M. An non omnes ergo in hac visibili Ecclesia sunt ex electorum ad vitam æternam numero?

A. Multi per hipocrisin, & simulationem pietatis

Mat. 18. c. 15. 16.

17.

1. Cor. 4. d. 11. &

10. g. 31. 32. & 14

c. 16. g. 43.

Phil. 2. b. 14. 15.

1. Thes. 5. c. 14. d.

22.

2. Thes. 3. d. 14.

15.

Colo. 3. a. 5.

1. Tim. 3. c. 8. 9.

& c. & 3. a. 1. 3.

Tit. 2. a. 3. 4. & c.

& 3. c. 10.

tis, in hanc se societatem adiungunt, qui nihil minus quam vera Ecclesiæ mēbra sunt. Verum, quia ubicunq; verbū Dei syncerè docetur, & sacramenta ritè administrantur, ibi perpetuò sunt aliqui ad *salutem per Christum designati, totum illum coetum Ecclesiam esse Dei censemus: quum & Christus sese, vel duobus † aut tribus, qui suo nomine congregati fuerint, ad futurum polliceatur.

Esā. 55. b. 11.
Act. 13. g. 48.

Mat. 18. c. 20.

M. *Cur Ecclesiæ*, REMISSIONEM PECCATORVM *subiungis?*

A. Primum, quia *claves, quibus coelum & claudendum est, & referandum, id est, potestas illa ligandi & soluendi, reservandi atque remittendi peccata, quæ in verbi Divini ministerio sita est, Ecclesiæ per Christum delata, atq; permessa, ad eam propriè pertinet; deinde quia nemo remissionem peccatorum consequitur, qui non sit verum corporis* Christi membrum: id est qui cōmunem Ecclesiæ confociationem studiosè, piè, sancteq; perseveranter etiam, atque ad ultimum non colat, & tueatur.

Mat. 16. c. 19. &
18. c. 18.
Luc. 24. c. 47.
Ioan. 20. f. 23.

Ioan. 15. 2. 4. 6.
Col. 2. d. 19.

Mat. 24. b. 13.

M. *Nullane ergò salutis spes extra Ecclesiam?*

A. Extra eam nihil nisi damnatio, exitium, atque interitus esse potest. Quæ enim potest * membris à capite corporeq; auulsis, abscissisue, vitæ spes superesse? Qui ergò discordiam † in Ecclesia Dei seditiosè concitant, dissidiumq; & dissentionem in ea faciunt, factionibusq; eam perturbāt, ijs donec in concordiam atq; gratiam cum Ecclesia redeant & reuertantur, spes omnis salutis per peccatorum

Ioan. 15. 2. 4. 6.
Col. 2. d. 19.
1. Tim. 3. d. 15.
† Rom. 2. b. 8. 9.
1. Cor. 1. b. 11. &
3. 2. 3.
1. Tim. 1. d. 4. 5.
2. Tim. 2. c. 16.
d. 23.
Tit. 3. c. 6. 10. 21.

N. iij.

remissio

remissionem præciditur.

M. REMISSIONIS nomine quid significas?

A. Liberationem culpæ, erratiq; veniam fideles à Deo impetrare. Deum enim grauitò * propter Christum peccata ipsis cōdonare, eosq; iudicio & damnatione, iustisq; & sceleri debitis supplicijs eripere & liberare.

M. An non ergò p̃ys officijs atque operibus Deo satisfacere, & peccatorum veniam ipsi mereri possumus?

A. Nulla meritis nostris debetur misericordia: sed Deus animaduersionem suam & supplicium, quo in nos vsurus erat, Christo remittit & condonat. Solus enim Christus perpeffione dolorum, † & morte sua, qua poenam scelerum nostrorum depēdit atque persoluit, Deo satisfecit, per solum ergò Christum receptum ad Dei gratiā habemus. Nos ex gratuita * eius liberalitate atq; benignitate beneficiū hoc accipiētes, nihil habemus, quod præmi; aut compensationis nomine, ipsi vicissim offeramus aut reddamus.

M. Nihilne omninò pro nostra parte faciendum, ut veniam peccatorum impetremus?

A. Tamen si inter homines concesso peccato, difficile est ab eo, qui peccatorum vindex esse debet, ut ignoscat impetrare: confessionem tamen erranti medicinam quandam esse, ne a pietate quidem nostra † alieni ignorarunt. Et poenitentia quam resipiscentiam quidam malunt appellare, atq; consilij mutatione peccatoribus opus esse ad veniam impet-

Psal. 32. 1. 2.
Ioan. 3. c. 16. 17.
Act. 13. f. 38. &
26. d. 18.
Rom. 3. d. 27.
Eph. 1. b. 7.
Col. 1. c. 13. 14.

Esa. 53. a. 4. 5. b. 9
d. 12.
Rom. 5. b. 8. 10.
Col. 1. c. 20. 21.
2. Tim. 1. c. 10.
He. 9. d. 14. 15.
27. 21.
Gal. 3. c. 16.

Confessio.

† Cic.
Penitentia.

impetrandum, iam antè dictum est, & peccatoribus se veniam daturum, Dominus promittit, si eos pœniteat, † si resipiscant, animosq; à vitæ prauitate ad ipsum conuertant.

Iere. 18. b. 8.
Ezec. 18. d. 21. c.
30. 31. 32. & 33. c.
14.
Mat. 4. c. 17.
Luc. 5. f. 32.
Particip.

M. *Quot sunt pœnitentia partes?*

A. Duæ præcipuæ. Veteris hominis, siue carnis mortificatio: & Noui hominis, siue Spiritus viuificatio.

M. *Apertius ista planiusq; explicari velim.*

A. Veteris hominis mortificatio, est agnitio, * confessioq; peccati ingenua atque syncera, tum animi pudor atque dolor, cuius sensu, quod à iustitia aberrarit, & Dei voluntati minùs obsequens fuerit, grauiter afficitur. Debet enim vnusquisq; antè actæ vitæ peccata recordans, sibi totus * displicere, sibi succensere, acrem se vitiorum suorum iudicem præbere, & ipse de se sententiam ferre, & iudicium pronuntiare, ne irati Dei graue iudicium subeat. Hunc dolorem, quidam Contritionem appellarunt, cui peccati odium acerbū, amissæq; iustitiæ amor & desyderium, p̄opinquitatem atq; naturam cōiuncta sunt.

Confessio.
Psal. 32. a. 3. 4. 5.
& 51. a. 3. 4.
Prou. 28. c. 13.
1. Ioan. 1. d. 8. 9.
† Psal. 6. b. 6. 7. 8.
31. b. 9. 10. & 38.
2. 3. 4. 6. b. 8. 9. 10.
c. 17. 18. & 51. c.
17. & 102. a. 4. 45.
1. Cor. 11. g. 31.
2. Cor. 7. c. 9. 10.
11.
Contritio.
Odium peccati.

M. *At tanta esse potest scelerum conscientia, & pœnitendi vis, vt circumfuso vndiq; pauore, hominis animi salutis desperatio occupet.*

A. * Verum id quidem est, nisi doloris magnitudini consolationem Deus adhibeat. Sed pijs superest adhuc altera illa pars resipiscētiae, quæ † Spiritus renouatio, siue noui hominis viuificatio dicitur.

Amor iustitiæ.
Gene. 4. b. 13.
Mat. 27. a. 3. 4.
2. Cor. 2. b. 6. 7. 8.
† Eph. 4. d. 23. 24.
1. Pet. 4. b. 6.

Mat. 4. c. 17.

Luc. 7. f. 38. g. 47

48. 50. & 15. d. 18

21. & 18. c. 13. &

24. c. 47.

Act. 2. f. 37. & 3. d

19. & 16. f. 30. 31.

1. Tim. 1. c. 15. 16

Psal. 13. a. 3. & 30

b. 10. & 51. b. 7.

& c. c. 83. a. 3. b. 7

c. 15.

Ea est, cum fides accedens animum ita affectum
 *recreat subleuatq; , dolorem leuat, & consolatur,
 à desperatione ad spem veniæ, à Deo per Christum
 impetrandæ & à limine mortis, atq; ab inferis a-
 deo ipsis, ad vitam reuocat, atq; erigit. Atque hoc
 est, quod REMISSIONEM PECCATORVM
 NOS CREDERE profiteamur,

M. *An homo hoc metu, atq; hys difficultatibus suis se
 viribus liberare potest?*

Act. 11. c. 11.

2. Cor. 1. a. 3. 4.

2. Th. 2. d. 16. 17.

2. Timo. 2. d. 25.

A. Nihil minùs. Solus enim Deus est, * qui diffi-
 dentem rebus suis confirmat, afflicto erigit, per-
 ditum recreat, & quo duce hanc quam dixi spem,
 mentem, voluntatemq; peccator suscipit.

M- *Iam quod superest in Symbolo, recita?*

A. C R E D O R E S V R R E C T I O N E M C A R -
 N I S , * E T V I T A M Æ T E R N A M .

Mat. 22. c. 31. 32

Ioan. 11. c. 25.

1. Cor. 15. toto.

M. *De his, quoniam in explicando ultimo iudicio an-
 tea nonnihil attigisti, pauca tantum à te percontabor.
 Quorsum tandem, aut cur ista credimus?*

1. Cor. 15. c. 14 17

18. 19.

A. Tametsi animos hominum immortales, sem-
 piternosq; esse credamus, tamen si corpora nostra
 interitu omnino delenda fore putaremus, mētibus
 * concideremus prorsus, vt qui solido gaudio &
 æuo sēpiterno integri, altera nostri parte desidera-
 ta nunquam frueremur. Nō animas ergo solum no-
 stras, quum ex hac vita migramus, admistione cor-
 porum liberatas, puras & integras statim † in cœ-
 lum ad Christum euolare, certò credimus, verum
 etiam corpora nostra † in meliorem vitæ statum
 restituta, suis tandem animis rursus coniungen-

Luc. 16. c. 22.

Ephc. 2. a. 3.

f. 43.

† Rom. 8. b. 11.

1. Cor. 15. f. 42.

43. 44. g. 53. 54.

da, totosq; nos perfecte atq; absolute beatos efficiendos: hoc est, tam corporibus, quam animis nostris, eternitate, immortalitate, utiq; longe beatissima, quæ perpetuis sæculorum ætatibus non immutabitur, fruturos esse, nihil profecto dubitamus. Hæc spes nos in miserijs * consolatur, hac spe præditi, non solum incommoda & difficultates, quibus in hac vita afficimur, sed vitæ commutationem, ac mortis dolores toleranter patimur & sustinemus. Mortem enim, nō interitum, omnia tollentem, atq; delentem, sed ducem nobis in cœlum esse, quæ nos in viam placatæ, tranquillæ, beatæ, sempiternæ vitæ deducat, persuasissimum habemus. Et proinde ex corporum vinculis tanquam ex carcere, ad cœlum quasi communem urbem & civitatem Dei atq; hominum, alacres letiq; excurrimus, atq; ouglamus.

Phil. 3. d. 21.
1. Thef. 4. c. 13. 14.
d. 15. 16. 17.
1. Thef. 4. c. 13.
14. 18.
Apoc. 14. d. 13.

1. Cor. 15. g. 58.
1. Thef. 4. c. 13.
14. 18.
Apoc. 14. d. 13.

2. Cor. 5. 2. 1. 2.
Eph. 2. d. 19.

M. Quod presere a corpore ista credidisse
A. Admonemur ne rebus incertis, fluxis, & caducis nos impediamus, aut implicemus: ne ad terrenam gloriā aut felicitatem spectemus: sed mundum huc, ut inquit, & de migratione perpetuo cogitantes, incolamus: ad cœlum & cœlestia aspiremus, ubi beati ætēo sempiterno fruemur.

Heb. 12. c. 13. 14.
1. Pet. 2. d. 11.

M. Cum impios conditione a pijs longissimè † diuersa, ad miseriam aternam videlicet, sempiternamq; mortem resuscitandos esse antea docueris, cur Symbolum vñ a duntaxat aternæ inferorum, verò mentionem nullam facit?

Mat. 25. c. 34.
d. 41. 46.

A. Fidei hæc est Christiana confessio, quæ non

O. j. nifi

Mar. 16. d. 16.
Luk. 24. c. 47.
Ioan. 3. c. 15, 16.
Rom. 4. c. 16.

nisi ad pios pertinet : & proinde ea tantum recen-
fer, quæ sunt ad consolandum * accommodata, am-
plissima nimirum præmia, quibus suos Deus dona-
bit. Impios ergo a regnō Dei alienos quæ maneāt
supplicia, non commemorātur.

2. Tim. 1. c. 10.
2. Tim. 2. c. 11.
2. Tim. 3. c. 11.
2. Tim. 4. c. 11.

M. *Explicato iam Symbolo, id est, summa fidei
Christiana, dic mihi quid commodi ex hac fide compa-
ramus?*

Rom. 3. c. 21, 22.
Gal. 2. c. 16.

A. Iustitiam † coram Deo, per quam hæredes vi-
tæ æternæ instituimur.

2. Tim. 2. c. 10.
2. Tim. 3. c. 10.
2. Tim. 4. c. 10.

M. *An non ergo pietas erga Deum nostra, ac vis a in-
ter homines honeste sanctæq; acta, iustos coram Deo
nos efficit?*

Pag. 40.

Rom. 8. a. 3. &
10. a. 5.
Gal. 3. b. 12.

A. De hoc quædam † superius post explicatam le-
gem, & alibi etiam, in hanc ferè sententiam dixi-
mus. Si quisquam ad præscriptam normam * iuris
diuini integrè viuere posset, is merito iustus ex o-
peribus bonis censeretur : verum cum ab ea vitæ
perfectione longissime absumus † omnes, adeoq;
peccatorum nostrorum conscientia opprimamur:
* alia nobis incunda ratio, & via reperienda est,
qua nos Deus in gratiam recipiat, quam nostro
merito.

Gen. 6. b. 5. & 8.
d. 11.
Luk. 18. c. 13, 14.
14. a. 10.
Rom. 7. c. 14, 15.
& 8. a. 3.
Gal. 2. c. 16.
* Rom. 11. a. 6.

M. *Qua tandem quasot*

Luk. 18. c. 11, 12.
& c.
Rom. 3. c. 24. &
24. d. 16.
Eph. 2. a. 4. 5.
2. Tim. 1. b. 9.
Tit. 3. b. 4. 5.
1. Pet. 1. a. 3. &
b. 10.

A. Ad Dei * misericordiam confugiendum est,
qua gratis nos in Christo, nullo nostro merito nec
operum respectu, amore, & benenolentia com-
plectitur : tum peccata nobis nostra condonans,
tum iustitia Christi per fidem in ipsum ita nos do-
nans,

nans, ut ob eam perinde ac si nostra esset, ipsi accepti simus. Diuinæ ergo per Christum clementiæ iustitiam nostram omnem acceptam terre debemus.

M. Unde ista ita esse intelligimus?

A. Ex Euangelio, quod Dei per Christum promissiones continet, * quibus dum fidem, id est, certam animi persuasionem, & stabilem beneuolentiæ Diuinæ fiduciam, qualis iam per totum Symbolum est descripta, adiungimus, in huius, quam dico iustitiæ possessionem, pedem quodammodo ponimus.

Rom. 4. b. 9. 11. 12.
14. 16. d. 20. 24.
Gal. 2. c. 16. d. 20
& 3. b. 11. c. 14.
Heb. 10. g. 38.

M. Non ergo inter huius iustitiæ causas fidem principem locum tenere dicis, ut eius merito nos ex nobis iust coram Deo habeamus?

A. Nequaquam: id enim esset fidem in Christi locum substituere. Verum huius iustitiæ fons * est Dei misericordia, quæ in nos per Christum deriuatur, per Euangelium verò nobis offertur, & nobis fide, quasi manuprehenditur.

Eph. 1. 2. 4. 5. 6.
& c. 2. 2. 4.
Tit. 3. b. 4. 5. 6.
Mar. 1. b. 14.
Rom. 1. c. 16. 2.
19. 10. 21. 24.

M. Fidem igitur non causam, sed instrumentum esse iustitiæ dicis, quod scilicet Christum, * qui est iustitia nostra, amplectitur, tam ætæ nos coniunctione cum illo copulans, ut omnium eius bonorum participes faciat.

Ioan. 1. a. 12.
Rom. 3. d. 21.
1. Cor. 1. d. 30.
Heb. 9. d. 14.

A. Sic est.

M. Verum an à bonis operibus ita separari hæc iustitia potest, ut qui hanc habet, illis careat?

A. Nequaquam: fide enim Christum, quem se

nobis offert, accipim⁹ in ipse verò non modò à peccatis & morte nos liberat, & cum Deo in gratiam reducit, sed & Spiritus sancti diuino afflatu & virtute, ad studium innocentie atque sanctitatis, quæ vitæ nouitatem appellamus, regenerat, atque reformat.

Rom. 8. 2. 1. & c.
b. 9. 10. 12. 13.

† Rom. 6. 2. 4.

Rom. 8. 2. 1. 2.
1. Cor. 3. 1. 1. 2.
Eph. 3. 17.
Iacob. 2. d. 20.
1. Pet. 1. d. 19.
20. 1. 2. 2.

M. Iustitiam ergò, fidem, ac bona opera, natura coherencia esse dicis, quæ proinde non magis distrahi debent, quam Christus illorum in nobis vultus, a seipso diuelli possit?
A. Omnino.

M. Hac igitur fidei doctrina, hominum voluntates ab operibus officiisq. pijs nequaquam alienat.

Psal. 1. 2. 3.
Mat. 7. c. 17. 18.
& 12. d. 33. 35.
Rom. 11. b. 16.
Eph. 3. c. 17.
Col. 2. d. 6. 7.
Tit. 3. b. 8.
† Rom. 6. 2. 1. 2. 3.
Gal. 2. 1. 2. 3.

*A. Nihil minus. Nam opera bona fidei, * vt radice sua nituntur, tantum ergò abest, vt à vita integre agenda animos nostros fides retardet, vt contra ad eius studium maxime incitet: adeoq. vere fidelis non sit, qui non & vitia pro virili declinet & virtutes studiose amplectetur: ita semper viuens, vt rationem sibi reddendam arbitretur.*

M. Ergò explicare mihi, quomodo opera nostra Deo accepta sint, & quibus donentur premijs differre?

Deut. 4. 2. 1. 2. &
5. d. 31. 32. & 12.
c. 32.
† Mar. 7. b. 6. 7. 8.
9. & 10. c. 17. 19.
Ioh. 14. b. 15. c.
21. 23. & 15. b. 10.
† Rom. 9. f. 31. 32.
& 14. d. 23.
Heb. 11. b. 6.

*A. In operibus bonis duo precipuè requiruntur. Primum, vt ea opera, * quæ lege Diuina præscripta sunt, deinde vt ea mente atque † fide quam Deus exigit, à nobis suscipiantur. Nulle enim vel actiones vel cogitationes sine fide susceptæ, Deo place-
re possunt.*

.ii. O

M. Perge

M. Perge.

A. Constat ergò omnia opera, quæcunq; facimus antequam renati * sumus, Deiq; spiritu renouati, quæ propriè nostra dici possunt, vitiosa esse. Qualemq; enim speciem splendoris & dignitatis præ se ferant, præbeantq; oculis hominum; quum è prauo corruptoq; † corde, quod Deus maximè spectat manent, & proficiscatur, non nisi inquinata contaminataq; esse, & Deum proindè grauiter offendere possunt. Huiusmodi igitur opera vt malos fructus, * ex arbore mala editos, aspèratur Deus, atq; à se reijcit.

Ioh. 3. a. 3. 4. 5. 6.
Rom. 9. f. 31. 32.
Eph. 2. a. 3.
1. Pet. 1. d. 22. 23
† Rom. 8. a. 5. 6. 7.
1. Cor. 1. c. 19. 20
& 3. d. 19.
2. Cor. 1. c. 12.

Mat. 7. c. 18. 19. &
12. d. 33. 35.

M. Nullis ergò operibus, aut meritis Deum anteuertere possumus, quibus illum ad benenolentiam, beneficentiamq; priores pronocemus?

A. Nullis planè, Nam nos Deus non solum quum inimici eius essemus, id est, peccatores, sed & ante mundi iacta fundamenta in Christo dilexit, atq; elegit. Et hic est ille, quem dixi, iustitiæ nostræ fons, atque origo.

Rom. 5. b. 8. 10. 1
& 11. c. 35.
1. Ioan. 4. b. 9. 10
d. 19.
Eph. 1. a. 4. 10. 11

M. De illis verò operibus, quæ iam in gratiam apud Deum positi, spiritusq; sacri instinctu facimus, quid censet?

A. Debita pietatis officia, quæ ex fide, per charitatem operante profiscuntur, Deo quidem gratiant, non tamen ipsorum merito, * sed quòd ille suo fauore ea liberaliter dignetur. Nam tametsi à Diuino afflatu, vè à fonte riuuli deducantur, ex * carnis tamen nostræ, quæ se in agendo, admisceet, quasi contagione vitium concipiunt, haud se

Rom. 12. a. 1. 2.
Gal. 5. a. 6.
* Luk. 17. c. 10. 8.
18. c. 11. d. 14. 15.
* Eay. 64. b. 6.
Rom. 7. c. 14. 15.
17.
Gal. 5. c. 17.

cūs, ac ruius alioqui purus & limpidus, coeno, limoq; per quod fluit, turbatur atq; inficitur.

M. *Quomodo ergo ea Deo placere affirmas?*

Rom. 2. 6. 31. 32.
Gal. 3. 12. 64.
Heb. 11. 3. 6.
1. Psal. 130. 3.
& 143. 2. 1.

A. Fides * est quæ Dei gratiam operibus nostris conciliat, dum pro certo habet, eum summo nobiscum t iure acturum non esse, neque facta nostra quasi ad calculos vocaturum, aut exacturū ad perpendiculum: id est, in illis æstimandis expendendisq; nō adhibiturum seneritatem, sed omni eorū vitiositate Christo eiusq; meritis remissa atq; condonata, prō perfectē absolutis esse habiturum.

M. *Persistis ergo in eo, non posse nos operum merito consequi, ut iusti coram Deo habeamur, quoniam actiones humanas vel perfectissimas uenia indigere existimes.*

Luk. 18. 4. 11. 12. 14.
Rom. 4. 2. 3.
Gal. 2. 16.
† Rom. 3. 20.

A. Deus ipse in verbo suo ita statuit: eiusq; sacer spiritus nos instituit, ut precemur, ne in iudiciū nos adducat. Nam quū iustitia Deo iudici probanda, perfectē † absoluta atque expleta omnibus suis partibus & numeris esse debeat, ut quæ ad acerrimam Diuinæ legis iudiciq; normam, & quasi ad perpendiculum, dirigenda simul atq; exigenda sit: opera verò nostra vel * optima, quū a Diuini iuris iustitiæq; regula, atque prescripto longissimè aberrent, atque absint, multisq; modis & culpanda sint & damnanda, operibus iustificari coram Deo nulla omnino ratione possumus.

* Psal. 143. 2. 1.
† Iob. 4. d. 18. &
15. b. 14. 15. 16.
& 25. b. 4. 5.
Psal. 130. 3. 3.
* Iob. 15. b. 14. 1.
16. & 25. b. 6.
Ezay. 64. b. 6.
2. Cor. 4. a. 4.

M. *Annon hac doctrina hominum animos ab officio pietatis abducit, & ad bona opera segniores atq; tardiores efficit, aut minùs certè alacres promouit?*

propterea ad pia studia reddis?

A. Nequaquam: neque enim proinde inutilia esse, & frustra, aut sine causa fieri bona opera dicemus, quod iustitiam per illa non consequamur. Nam & in proximi commodum, * & in Dei gloriam cedunt: & de Diuina erga nos beneuolentia, nostraque vicissim in Deum charitate & fide, atque ita de salute nos nostra, quasi testimonijs quibusdam certiores faciunt. Et equum omnino est, ut Christi filij Dei sanguine redempti, & innumeris praterea atque immensis Diuinis beneficijs affecti, ad redemptoris * arbitrium atque nutum viuentes, & nos totos accommodantes, memores nos, gratosque erga salutis nostrae authorem praebeamus, aliosque illi exemplo nostro acquiramus atque lucrificamus. Ista recogitans aliquis, pijs suis studijs operibusque satis laetari potest.

Mat. 5. b. 16.
1. Pet. 2. c. 12.

Mat. 12. d. 33.
Phil. 1. b. 12.
1. Pet. 1. c. 10.

* Rom. 14. b. 7. 8.
1. Cor. 6. c. 19.
2. Cor. 5. c. 15.
1. Thes. 5. b. 10.
† Math. 5. b. 16.
1. Pet. 2. b. 12.

M. At praemij tamen tum in hac vita, tum in futura nos ad bene agendum inuitat Deus, & quasi mercede quadam nobiscum paciscitur.

A. * Merces illa non pro dignitate, ut dixi operibus tribuitur, & illis quasi gratia pro meritis refertur, sed Dei benignitate gratis praeter meritum, in nos confertur. Iustitiam vero Deus nobis pro sua in nos charitate, & liberalitate per Christum donat. Dei donum liberalitatemque quum dico * gratuitam, & sine mercede, aut merito nostro benignam intelligo: ut sit mera synceraque Dei liberalitas, quum ad nostram modò, quos diligit quisque illi fidimus, salutem referat, non conducta, aut mercenaria, quasi quaedam commodorum vtilitatumque

Mat. 5. b. 12. &
10. d. 41. 42. &
25. c. 34. 35.
Eph. 3. d. 10.
1. Tim. 1. b. 9.

† Rom. 3. c. 24.
1. Cor. 1.
Rom. 3. c. 24.
& 11. b. 6.
Gal. 5. a. 4.
2. Tim. 1. c. 9.
Tit. 3. b. 4. 5.
Apoc. 11. b. 6.

suarum mercatura, quàm ad fructum aliquem suū
exerceat, aliquod vicissim præmiū, aut pretiū à no-
bis repetēs: quæ solā vel cogitatione Dei benigni-
tas, simul & maiestas minueretur.

M. Quum ergo Deus, & iustitiam nobis per fidem
tribuat, & opera nostra per eandem grata acceptaq; ha-
beat: dic mihi, fidem hanc, naturæ dorem, an Dei do-
num esse patas?

A. Donum † diuinum, & quidem singulare, atq;
eximium, fides est. Nam & hæbetiora, * tardioraq;
sunt ingenia nostra, quàm vt Dei sapientiam, cuius
fontes fide aperiuntur, concipere, & animo com-
prehendere possint: & corda nostra, vel ad † dif-
fidentiam, vel ad prauam peruersamq; in nobis,
vel alijs creaturis confidentiam, quàm ad veram
in Deo fiduciam, sunt propensiora. Verum Deus
verbo suo nos instruens, simulq; * mentes no-
stras Spiritu suo sancto illustrans, ad ea quæ
alioqui obtusam ingeniorum nostrorum
aciem longè fugerent, dociles nos red-
dit, & salutis promissionis in animis
nostris consignans, nos ita format,
vt de illarum fide nobis sit persua-
sissimum. Hæc intelligentes.

Apostoli, Dominum orant,
vt † fide ipsorum augeat.

Tertia

Mat. 9. c. 23. 24.

Ioh. 9. g. 38. 39.

1. Pet. 1. d. 10. 21

* Mat. 16. b. 7. 8.

9. 11.

Luk. 18. f. 34.

Rom. 8. b. 6. 7.

2. Cor. 1. d. 14.

† Math. 6. d. 30.

& 8. c. 26. & 16.

b. 8. & 14. d. 31.

* Mat. 16. c. 17.

Luk. 24. c. 27. g.

45. 46.

Ro. 10. d. 16. 17.

Col. 1. b. 9.

1. Tim. 2. a. 7.

2. d. 1. 11.

2. a. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

2. d. 1. 1. 1.

† Luk. 17. a. 5.

Tertia pars de Oratone, & gratiarum actione.

M. Oportune de oratione mentionem fecisti. Absoluta enim iuris Divini, & Symboli, id est, confessionis Christianae explicatione, proximum est ut de precatone, & qua illi finitima est, gratiarum actione iam dicamus: est enim horum cum superioribus implicita, & aptè coharens ratio.

A. Aptissime profectò: ut quæ ad priorem legis Divinæ tabulæ referuntur, officiaq; pietatis in Deum præcipua complectuntur.

M. In explicanda oratione, quem ordinem sequeremur?

A. Hunc, si ita tibi videbitur præceptor, ut primo loco, quis sit orandus; secundo, qua fiducia; tertio, qua animi affectione; quarto, quid orandum sit explicemus.

M. Primam igitur dic mihi quem invocandum esse?

A. Nullum profectò, nisi Deum solum.

M. Quid ita?

A. Quia in Dei vnus manu, & vita salutis nostræ posita est, in cuius potestate sita sunt omnia: quum ergo omne quod bonum est, quibq; hominem Christianum optare & expetere oporteat, Deus nobis largiatur: quumq; is solus in quouis discrimine opem atque auxilium ferre, periculaq; omnia depellere possit, ab eo rem omnem petere,

P.i,

atque

Transitio.

Psal. 50. c. 15. d. 23.

Act. 9. d. 21.

Rom. 10. c. 12.

15. b. 6.

2. Cor. 1. a. 2. 4.

2. Tim. 2. d. 22.

1. Pet. 1. c. 17.

Rerum docendum ordo.

Psal. 17. b. 7. 8.

& 26. a. 1. & 28. b.

8. & 78. c. 104.

toto.

Pf. 18. a. 1. & c. d.

26. a. 7. 28. & c. &

91. a. 1. 2. & c.

Psal. 50. c. 15. d.
23. & 81. b. 7. &
29. d. 26. 27.

atque ad ipsum solum in quavis difficultate confu-
gere, & ipsius opem implorare nos conuenit. Hoc
enim ipse in † verbo suo tanquam peculiarem,
propriūmq; numinis sui cultum exigit, atque de-
pōcit.

*M. Annon ergò rectè sanctos homines, qui ex hac vi-
ta abierunt, aut angelos etiam inuocabimus?*

Psal. 1. c. 18. &
25. a. 1. 2. & 118.
b. 8. 9.

Psal. 50. c. 15.
& 89. b. 26. 27.
Ioh. 16. c. 23. 24.

Psal. 102. d. 21.
23. 24.
† Psal. 50. c. 15.
* Ephe. 3. d. 20.
† Mat. 11. d. 28.

* Ioh. 16. c. 23. 24

† Rom. 10. c. 18. d.
14. 17. & 14. d. 23
Heb. 11. b. 6.

*A. Minimè: id enim esset, vel infinitam illis, vt
vbique præsentes sint, vel absentibus additarū vo-
luntatum nostrarum intelligentiam, hoc est, Diui-
nitatem quandā tribuere: simulq; fiduciam atque
spem nostram, * quæ tota in solo Deo collocanda
esset, partim in ipsos transferre, atque ita in idolo-
latriam prolabi. Sed & quum Deus ad se vnū nos
vocet, † se nos & adiuturum & auditurum inter-
posito etiam iureiurando promittat, ad aliorum
opem confugere dissidentia esset, atque infidelita-
tis certum argumentum. Et quod ad sanctos ho-
mines, qui ex hac vita exceſſerunt, attinet: quale
quæſo hoc esset, relicto Deo * viuente, audiente
† preces nostras, potentissimo, * propensissimo ad
iuuandum, qui nos ad se † vocet, suo numine atque
auxilio nos defensurum in verbo veritatis promit-
tat, * atque iurer illo inquam relicto, ad homines
mortuos, surdos, imbecilles confugere: qui neq; o-
pem promiserint, neq; auxilium ferre possint, qui-
bus iuuandi nostri partes Deus nusquam tribuerit,
ad quos nullis scripturis, quibus † fides certò nita-
tur, dirigamur, sed capitis tantum nostri somnijs,
aut delitijs potius fidentes, temerè agamur.*

M. At

M. At Angelorum, qui nos circumstant, & nos proinde audiunt, opera Deus ad salutem nostram vtitur.

A. Verum id quidem est: nusquam tamen in verbo Dei apparet, Deum velle nos vel Angelis, vel hominibus pijs iam mortuis, preces adhibere. Quum verò fides verbo Dei nitatur, & quod non est ex fide peccatum sit, rectè dixi, certum esse infidelitatis signum, relicto Deo, * ad quem solum nos scripturæ remittunt, Angelos, aut pios homines hac vita carentes, de quibus inuocandis nulum in sacris literis verbū extet, precari atque implorare.*

Psal. 91. b. 11. 12

Heb. 1. d. 14.

Rom. 10. d. 17.

Rom. 14. d. 23.

Mat. 6. b. 6. 9.

M. Quum tamen charitas piorum animis nunquam texcidat, etiam in cælo versantes, solliciti sunt de nobis, & salutem nostram expetunt.

1. Cor. 13. c. 8.

A. Id verò negari non potest: non tamen sequitur à nobis proinde esse inuocandos: nisi putem^{us} amicorum, quamuis longè absentium, tantum quòd nobis benè velint, opem atque auxiliū esse implorandum.

M. Ab hominibus tamen uiuis, presentibusq, quibuscum versamur, opem sape petimus.

A. Fateor: homines enim, vt mutua inter se opis indigent, ita facultatem sese mutuo iuuandi Deus illis concessit: diserteq, etiam præcepit, vt quisq, proximum suum, quo possit adiumento, subleuet. Homines ergò, vt beneficentiæ Diuinæ ministros ex voluntate Dei imploramus, opem

1. Cor. 12. b. 11. e

21. d. 25.

1. Pet. 4. b. 10.

Mat. 7. b. 12.

1. Cor. 10. f. 24

Gal. 6. a. 2.

P. ij.

atque

M. Non ergo ut ad principem aliquem mundanum, ita et ad Deum accessuris opus est homine aliquo inter-numio, aut interprete, qui nos illi commendet, causamq; nostram exponat.

A. Nihil minus : nisi & Deum hominum * instar vni loco inclusum, multa nisi per seruos suos intelligere non posse, vel dormitare interdum, vel non satis otii ad auscultandum habere statuamus: nam quod ad indignitatem nostram attinet, preces nostra, nulla re nobis insita, sed vnica Christi, cuius nomine precamur, dignitate niti iam diximus.

3. Re. 18. f. 27.
Psal. 33. b. 13. 14.
894. b. 7. 9. 10. 11

M. Ergo solius omnino Christi nomine, atq; fiducia patrem Deum inuocandum esse censes?

A. Certe præceptor : solus enim ille supra alios homines singulari nos amore complectitur, vt omnia nostra causa velit : solus est apud Deum Patrem, cui ad dexteram assidet, & gratiosissimus, vt quiduis ab eo impetrare possit : solus ergo mediator Dei & hominum, & homo Iesus Christus: solus inquam, vt redemptionis, sic & inuocationis (vt ita loquar) mediator, cuius solius * nomine Deum Patrem adire nos disertè sacræ literæ iubent, ad-
ditis etiam promissionibus, eum sua intercessione effecturum, vt, quæ oramus, exoremus. Alioquin sine Christo, Dei auris atque animus ab hominibus abhorret.

Ioan. 15. b. b. 33.
Rom. 8. d. 27. 18.
Eph. 3. a. 12. 13.
Mat. 3. d. 17. &
12. b. 28. 13.
Rom. 8. c. 34.

* Ioan. 14. b. 13. &
16. c. 23. 26.

Ioan. 15. a. 5.
Eph. 3. c. 12. 13.

1. The. 1. a. 3.
Col. 4. a. 2. 7.
Eph. 6. c. 18. 19

M. At mutuis precibus alij alios adiuuamus tamen, quædam in hoc mundo beremus.

A. Verum id quidem est, non tamen ideo alios

1. Tim. 2. b. 5.
Heb. 9. d. 15.

mediatores Christo substituiimus, sed coniunctis animis & votis, ad charitatis atque verbi Dei præscriptum, vno* mediatore, communem Patrem inuocamus.

M. *Alios ergo mediatores ad Deum, aut causa nostræ patronos, præter unum Christum constituere, & à Scripturis sanctis, ac proinde à fide alienum, & cum Christi ipsius summa iniuria coniunctum esse dicis?*

A. Dico Præceptor.

M, Perge.

Rom. 1. a. 2. 5. &
4. d. 11. 24.
2. Cor. 1. d. 30. &
3. b. 4. 5.
Gal. 3. d. 12.
Tit. 1. a. 2.
Heb. 4. b. 14. & c.
† Mat. 3. b. 10.
Iob. 14. b. 15. d. 16
& 15. c. 16. 21. &
16. c. 23. 24. 26.
* Psal. 19. a. 1. 2.
Act. 3. c. 12. 16.

A. Summa rei illuc pertinet, vt promissionum * nobis per Christum factarum fiducia nixi, eiusq; freti patrocinio, omissa omni dignitatis nostræ ratione, precibus quasi ex ore† Christi conceptis, ad Deum patrem inuocandum accedamus: quod vt veritati scripturarum maximè cōsentaneum est, ita ab * arrogantia, temeritatishq; culpa longissimè vtique abest.

M. *Sic verò vt dicis, Deum precantes, quod petunt impetrandi spem bonam concipere debere existimatis?*

Mat. 21. c. 21.
Mar. 11. d. 22. 33
24.
Ioh. 16. c. 23.
Iac. 1. 26. & 5. d.
15. 16.
† Mat. 7. b. 10.
Heb. 4. d. 16. &
10. d. 22.
1. Ioh. 5. c. 14.

A. Et Dominus ipse certa nos * fide petere iubet addita promissione, & iureiurando etiam interposito, nobis datum iri, quicquid credentes petierimus: & eius item Apostoli rectam precationem ex fide manare docent, Proinde firmissimum, hoc orationis ponere fundamentum perpetuò oportet, vt in certa paternæ bonitatis† fiducia acquiescentes

seentes, Deum preces vota^q; nostra exauditurum,
& quod petierimus, quatenus quidē id nobis ex-
pediet, impetraturos nos esse statuamus. Proinde,
qui temerē^a at^q; inconsultē ad precandum acce-
dunt, qui^q; haesitantes, & de successu incerti orant,
vana irrita^q; verba in cassum fundunt.

^aMat. 20. c. 22. &
21. c. 21.
Ioh. 16. c. 24.
Iacob. 1. 2. 6. & 4
2. 3.

*M. Intelligo qua fiducia Deum inuocandum esse
dicas: nunc qua animi affectione accedendum sit, ex-
plica.*

*A. Indigentia, egestatis^q; nostrae, & ærumnarum,
quæ nos præmunt, sensu animos nostros grauitè
affici oportet: adeo quidem, vt liberationes ex ea
molestia, atque opis Diuinæ, quam expetimus de-
syderio ingenti flagremus. Sic verò animis affe-
cti, fieri non potest, quin attentissimè, & ardentissi-
mò^q; studio, quod cupimus, precibus omnibus vo-
tis^q; exposcamus.*

Psal. 6. & 38. to-
tis. & 50. c. 15. 94.
c. 7. & 124. 2. 1. 1.
& 127. 2. 1. 20.
Rom. 7. d. 18. &
8. d. 22. 13.
1. Cor. 3. b. 4. 5.
† Luc. 18. a. 5. 7.
Rom. 12. c. 12.
Eph. 6. c. 18.
Col. 4. 2. 2.
1. Tim. 2. 2. 1.

*M. Video ergo non satis esse lingua tantum, & voce
precari.*

*A. Mente^a atque attentione, sine qua preces nun-
quam efficaces esse possunt, non adhibita, precari,
non solum est laborem inutilem frustra suscipere,
(quomodo enim nos Deus exaudiat, quum non
attendimus † nec exaudimus nosmetipsos?) nec
inanes solum sine fructu, sed & noxias^a etiam, læ-
sa maiestate Diuina, voces fundere: tantum abest,
vt diuinum numē scelere violatum eiusmodi pre-
ces placere queant.*

1. Cor. 14. c. 14.
15.

1. Cor. 14. c. 11.
Psal. 109. b. 7.
Math. 15. 2. 7. 8.

M. Vnde ista ita esse intelligimus?

P. iij.

A. Quum

Ioan. 4. c. 23. 24.

2. Cor. 3. d. 17.

Ps. 145. c. 18. 19

Esa. 29, c. 12, 13.

Mat 15.2.8.&20
C.22.

*Icr.48.b.12.

Pfalz. d. 18.

& 51.C.14.15. &

71.d.21.21.23

Rom. 14. c. 1
Phil. 4. 6

¶ **Quid** Deus sit Spiritus, (vt ita loquar) atque animus purissimus, animum menteq; cum aliis semper, tum verò in oratione, per quam homines cum Deo quasi colloquuntur, & communicant, vel maxime requirit. Sed & ijs tantum, qui ipsum verè, id est, ex animo inuocant, propinquum fore se eorumq; preces sibi cordi esse, testatur. Contrà verò, qui simulate, temerèue in lingua promptum habent, quod animo & cogitatione non comprehendunt, nec consequuntur, & cum immortali Deo negligentius, quàm cum mortali homine solent, agunt, horum preces Deus merito auerlat, atq; detestatur. Mente ergo semper opus est, at lingua in precatione perpetuò non est necessaria.

M. Est tamen aliquis in precibus lingua usus.

A. Maximè , Æquum enim est, ut & lingua etiam omnem vim atq; facultatem suam ad amplificandam Dei gloriam, sedulo studioq; cōferat: quum præ alijs corporis partibus in hunc usum propriè à Deo condita sit, Præterea ut animo cogitatione curaq; vehementer intento , vox imprudentibus interdum nobis erumpit: ica nonnunquam ipse pronuntiandi sonus , auditioq; nostrorum verborum mentem excitat, atq; acuit, eiusq; intentionem iuvat, & remissionē, qua assidue animus vrgetur, arceat atque depellit.

M. Quum hac ita se habeant, quid de illis censes,
qui in precando peregrina atque ipsis insignita lingua
utuntur?

A. Eos

A. Eos non operam modò (quod aiunt) sed Deū etiam ipsum pariter ludere: Si enim **LOQVI** est suo loco verbum quodq; scienter ponere, qui non intellecta verba pronūntiant, perstrepunt uerius quàm loquuntur: tantum abest, ut precentur. Psittacos enim potius quàm homines, nedū Christianos agunt. Itaq; faceſſat procul a pijs hominibus talis hypocrisis, atque ineptia. Nam si D. Paulus absurdum putet, ut quis apud alios sermonem habeat, quem non intelligunt, quòd verba neminem moueant nisi eum, qui eiusdem linguæ societate sit coniunctus, loquentemq; atque audientes mutuò sibi barbaros fore, affirmet: quanto est absurdus nosmet nobis ipsis esse barbaros, dum eo sermone, qui nobis non est notus, utimur, illaq; lingua, in qua ipsi surdi sumus, sensus nostros atque vota explicare conamur? Huiusmodi certè homines ut maxime ineptos optimo iure rideri, homines olim sapientissimi existimauerunt.

*Interpretatio
nominis.*

1. Cor. 14. b. 7-9.
c. 11.

Cor. 14. c. 11.

Cicer. offic.
Tusc. 5. & de
Oratore.

M. Video quàm attentus animus, Studiumq; ardens in oratione requiratur. Verum dic mihi, ardorem istum naturalēne. Graminus nostris insitum, an Diuinam hanc mentium nostrarum incitationem esse

A. Sacra litera testantur Dei spiritum gemitus inenarrabiles, quibus preces nostræ efficaces redemptur. Etenim si ergo sine dubio mentes nostras affluens concitat, & ad orandum acquit atque eductat.

M. Quid ergo, cum hic animi ardor, qui semper adesse:

Q. j.

Rom. 8. d. 26. 27.
Ephes. 2. d. 18.

adesse non potest, si confederit, aut extinctus om-
nino fuerit, an pigritia torpentes, & quasi dormi-
tantes; pugitationem, motumq; spiritus ascit ante expe-
ctabimus.

Psal. 51. d. 17.
Mar. 26. d. 40. 41.

A. Nihil minus: quin potius languentibus nobis
atq; animo remissis, Diuinum * potius auxilium
expetendum est, vt is alacritatem nobis addat, ani-
mosq; nostros ad precandum excitet: hanc enim
incentem voluntatemq; Deo duce suscipimus.

M. Superest iam, vt quid precibus à Deo debeamus ex-
poscere, ex se intelligam. Licet ne, quicquid in mentem
hauriamus nobis venerit, à Deo petere.

Cicero pro
domo sua.

A. Quum homines à vera pietate alieni, tam ho-
nestam opinionem de deorum suorum numine
ac mente habuerint, vt expeti nihil ab ijs, quod sit
iniustum, ac inhonestum debere arbitrentur: ab-
sit vt homines Christiani quicquam, à quo diuina
mens atque voluntas * abhorreat, precibus à Deo
petamus vnquam. Hoc enim esset diuinam ma-
iestatem iniuria, atque ignominia etiam summa af-
ficere: tantum abest, vt talis illi precatio placere,
aut quicquam ab eo impetrare queat. Quum verò
& hæbetiora sint mortalium † ingenia, quam vt
quid ipsis expediat intelligere possint, & argu-
um cupiditatem, coeque atque indomita, vt nō
solum duce, quem sequantur, sed frenis etiam, qui-
bus coercantur, opus habeant: nimis abunde
esset, affectibus nos nostris temere precipitesq; in
precando ferri. Ad certam ergo normam atque pre-
scriptionem preces nostræ omnino sunt dis-
rigendæ

Mat. 10. c. 22.
Rom. 8. c. 26. 27.
Iacob. 4. c. 3.

21. d. 2. 3. 4.

rigenda: *non debemus in ea cum ceteris precariis*

M. *Quam tandem quaeso?*

A. Eandem profecto illam, † quam coelestis magister discipulis suis, ac per eos nobis omnibus precandi formulam constituit: qua, quæ a Deo petere fas est, ac nostra impetrare interest, vniuersa in pauca admodum contulit, quæ etiam ab ipso autore Precatio Dominica est appellata. Si ergo doctorem coelestem diuina voce nobis præeunte sequemur, nunquam profecto a recta precandi regula aberrabimus.

† Mat. 6. 9. 10.
Luk. 11. 2. 4. &c.

M. *Dominican ergo precationem mihi recita.*

A. Quom volueritis orare (inquit Dominus) sic dicite. **P A T E R N O S T E R Q U I E S I N C O E L I S , S A N C T I F I C E T U R N O M E N T V M . V E L I N I A T R E G N V M T V V M . F I A T V O L V N T A S T V A , S I C V T I N C O E L O , S I C B E A M I N T E R R A . P A N E M N O S T R V M Q V O T I D I A N V M D A N O B I S H O D I E . E T R E M I T T E N O B I S D E B I T A N O S T R A , S I C V T E T N O S R E M I T T I M V S D E B I T O R I B V S N O S T R I S . E T N E N O S I N D V C A S I N T E N T A T I O N E M , S E D L I B E R A N O S A M A L O , Q V I A T V V M E S T R E G N V M , E T P O T E N T I A , E T G L O R I A I N S E C V L A . A M E N .**

Mat. 6. 9. &c.
Luk. 11. 2. 4. &c.

M. *Arbitrarisne ista a nobis quasi dilata perpetuo reddenda esse, ita ut uno verbo ab ipsis discedere sis nefas.*

† De hoc constat ex psalm. libro, & alijs S. Scriptura locis penè infinitis.

A. Non est dubium, quin alijs in precando verbis ut liceat, modo ab huius precationis sententia

Q.ii.

non

*Psal. 107. d. 1. &
b. 12. c. 18. d. 18.
&c.

non aberremus. In ea enim certa quædam, & precipua rerum capita Dominus proposuit, ad quæ, nisi precatioes nostræ omnes referantur, Deo placere non possunt: petat tamen quisq; à Deo, vt præiens * tempus atque necessitas flagitabunt: & cui volet parti huius precatiois, & quamdiu volet, immoretur, eamq; prout visum fuerit, varijs modis amplificet: nihil enim impediet, modò ea fiducia atque affectu, quo est antè dictum in eam item sententiam, quæ hac oratione ostenditur, Deum precetur.

M. Precatio Dominica: quot partes habet?

Partitio.

A. Postulationes quidè sex continet, partes tamen in summa duæ sunt: quarum prior ad solam Dei gloriam attinet, & tres priores petitiones complectitur: posterior, quæ reliqua tria postulata continet, ad nostrum commodum propriè pertinet.

M. Itane utilitatem nostram à Divina gloria disvellis, atque distrahis vt equaliter etiam inter ea partiaris?

A. Cohærentia non distraho, sed quò tota tractatio perspicua fiat, discernenda distinguo: vt quorsum quiddq; pertineat intelligatur. Aloqui, quæ propriè ad Dei gloriam spectant, ea nobis quoque summam utilitatem præbent, quæ rursum utilitati nostræ seruiunt, omnia ad diuinam gloriam reuocantur. * Is enim finis, ad quem referenda sunt vniuersa, hic esse nobis scopus debet, vt Dei gloria quam maxime amplificetur. Partitionem tamen hanc in tractando interim inter nos modum fore,

Finis vniuersorum Dei gloria.
1. Cor. 10. 30. 31.
Col. 3. c. 17.

non

ii. 9

nec

neq. temere, sed ex rerum ipsarum proprietate fieri
arbitror: quia dum illa, quæ ad Dei gloriam am-
plificandum propriè pertinent, petimus, utilitates
interim nostras omittere oportet, quum tamen in
posterioribus illis petitionibus comodis nostris,
rectè seruiamus.

*M. Jam verborum omnium pondera paulo diligentius
examinemus. Cur Deum Patrem nominas?*

*A. Per magna in vniuersi huius nominis vsu vis inest.
Duo enim, quæ supra in præcâdo cum primis ne-
cessaria esse demonstrauiamus, complectimur.*

M. Quæ sunt illa?

*A. Primum, non quasi absenti, † aut surdo lo-
quor, sed vt presentem audientem † appello atq;
inuoco, certò persuasum habens, eum precantem
me exaudire: alioqui enim eius auxiliũ frustra im-
plorarem. Hoc ita de Angelorum aut hominum
etiam mortuorum* quoquam statuere, sine omni
dubitatione profectò non possum. Deinde fiduci-
am impetrandi, antè diximus, esse rectæ præcati-
onis fundamentum: charum verò ipsum verbum est
Patris, ac paterni amoris, & spei bonæ atq; fiduciæ
plenissimum. † Nomine ergo, quo nullum in terra
dulcius appellari Deus voluit, ita nos ad se inui-
tans, vt eum, omni sublata de patre eius animo
atque benevolentia dubitatione, instepide ad ea-
mus. Cũ enim Patrem eum nobis esse decernimus
* eius spiritu animati, vt suum liberi parentem so-
lent, accedimus PATER, ergò charitatis † atq; a-
moris nomine, potius quàm dignitatis, aut mai-*

Psal. 33. b. 13. 14
& 34. c. 15. 17. &
94. b. 9. 10. 11. &
139. a. 1. 2. & c. &
145. c. 18. 19.

*Ezay. 63. c. 16.

†Psal. 103. c. 13.
Luk. 15. c. 18.

*Rom. 8. c. 15. 16

Gala. 4. c. 6.

†Mal. 1. b. 6.

suos vocabulis, REX aut DOMINVS nuncupa-
ri hoc loco Deus voluit, & paterni nominis amplifi-
candi patrimonium nobis interim quasi † liberis
suis relinquere.

M. Eāne igitur impetrandi fiducia, qua suos filij pa-
rentes adire solent, ad Deum accedemus?

A. Firmiorem multo stabilioremq; esse Diuinæ
benevolentia, quā humanæ fiduciam, Christus
naturalis Dei filius, ingenij patris optimè gnarus,
nobis confirmat dicens: * Si vos (inquit) cum mali
sitis, filios vestros inanes voces funderè non fini-
tis, sed eorum postulationibus conceditis, quanto
erit cœlestis Pater, qui ipsa est bonitas atque be-
nignitas, in vos beneficentior? Verūm omnem
hanc fiduciam † Christus, ut est ante dictum, nobis
affert: neque enim nos, qui natura iræ filij sumus
Deus sibi nisi per Christum adoptat, aut filios esse
agnoscit.

M. Ecquid præterea nos docet Patris nomen?

A. Ut cum eo amore, reuerentia, atque obedi-
entia, quæ Patri cœlesti à suis liberis debetur, ad pre-
candum accedamus, utq; eam mentem, quæ filios
Dei decet habeamus.

M. Deum cur nostrum potius communiter Patrem
appellat, quā in unum separatim?

A. Bas quidem est pio cuiq; Deum † suum nomi-
nare; verum eam oportet esse hominū Christiano-
rum inter ipsos communitatem, atque societate,
eāq; charitate atque beneuolētia singuli vniuersos
complecti debent, ne alijs neglectis, quisquam v-

num

† Ioh. 1. b. 12.
Rom. 8. c. 15. 17.
Gal. 4. a. 6. 7.

† Mat. 11. d. 27.
Ioh. 1. c. 18. & 10
c. 15.
* Mat. 7. b. 11.
Luk. 11. c. 13.]

Rom. 5. a. 1.
Gal. 4. a. 4. 6.
Eph. 1. a. 4. 5.
1. Ioh. 3. 1.

* Mat. 1. b. 6.
Mat. 26. d. 39. 42

Psal. 22. 3. 12.
Rom. 1. a. 8.
1. Cor. 1. a. 4.
Rom. 12. b. 4. 5.
c. 10. 1. 16.
1. Cor. 10. f. 14.
& 12. b. 12. &c.
c. 21. & c. d. 25. 26
& 13. b. 5

num se curet, sed publicam omnium utilitatem respiciat: unde priuatim nihil in tota hac precatione, sed communi omnium nomine cuncta postulatur. Sed & cum illi, quorum infima est fortuna; ac vitæ conditio, communem * patrem coelestem, æque ac foelices, & amplissimæ dignitatis gradus adepti, appellant, eos ne fratres dedigne-
mur, qui filiorum honore apud Deum dignatur; admonemur. * Despicatissimi verò & qui in hoc mundo sunt contemptissimi, hac interim consolatione lenire se, atque sustentare possunt, quod in coelo potētissimum eundemq; benignissimum patrem habeant. Præterea qui Deo † fidimus, cum rectè patrem esse nostrum profitemur. Impij enim atque increduli, ut Dei potentiam iusticiamq; extimescant, paternæ tamen eius erga se bonitati confidere non possunt.

M. Cur Deum in Cælo esse dicis?

A. Quemadmodum coelum rotundo atq; immenso ambitu omnia complectitur, circumdat terram, circumdat maria: nec res, aut locus est aliquis, qui cœli capacitatem non cingitur atque concluditur, estq; ex omni parte patres atque apertum, & rebus omnibus perpetuo sic adest, ut in eius quasi cōspiciat locentur universa: ita Deum † arcem cœli re-
gentem, ætatum patiter omnium gubernacula tenen-
te, ubiq; præsentem esse, videre, audire, moderari, universa intelligimus.

M. Perge.

A. In coelo etiam, ubi id Deus esse dicitur, quod

Q.iiij.

suprema

* Mal. 1. b. 10.

Ioh. 8. c. 41.

1. Cor. 8. a. 6.

Eph. 4. a. 5. 6.

Iac. 2. a. 1. 23. 5.

Deut. 10. c. 17.

18.

Psal. 10. d. 18. &

68. a. 56. & 146.

b. 67. & c.

Psal. 11. b. 1. 6. 7

& 25. a. 1. 2. & c.

73. c. 25. 26. & c.

Rom. 1. c. 18. &

2. b. 6. 7. 8.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

Iac. 2. a. 5.

psal. 8. a. 3. & 19
a. 1.

* psal. 8. a. 1. 2. 3.
4. & 11. b. 4. 5.

† psal. 9. a. 2. 3. 4. 5.
& 17. a. 3. b. 10.
11. & 68. d. 31. 32.
& 113. a. 4. 5.

† psal. 50. a. 4. 6.
89. b. 5. 6. 7.
Mat. 13. b. 9.

† psal. 30. b. 6. &
102. c. 15. 17. &
113. a. 4. 5.

* Colof. 3. a. 1.
† Rom. 8. c. 17.
Eph. 1. c. 14. d. 18.
Heb. 9. c. 15.
1. Pet. 1. a. 3. 4.

suprema, atque celestis illa regio, Diuinis eius atque preclaris operibus, magnificentius collucet atque illustratur. Deum præterea in coelo regnantem, in æterna & summa sollicitate esse demonstratur, cum nos adhuc in terris patria pulsi, ut patrum honorum exheredes filij miseri & calamitose exulemus. Idem ergo valet, & Deum in coelo esse, ac si celestem & modis omnibus Diuinum eum appellem, id est, incomprehensibile, excellentissimum, potentissimum, beatissimum, optimū, maximum,

Quem ex istis fructum percipis?

N. Buellunt ista ex animis nostris vulgares atque corruptas de Deo opiniones, instituntq; mentes nostras, ut de celesti Patre cogitationem longe aliam, quam de terrenis parentibus solemus, suscipiamus: ut reuerentiam summam aduersus sanctam eius maiestatem adhibeamus, eamq; venerandi suspiciamus, & admiremur: eum attendere, precesq; ac vota monstrat exaudire certo statuamus: in quo qui coeli & terre præses sit & custos, sperni omnem colloceamus: singula autem ne quid Deo indigunt petamus, sed ut celestem patrem appellantes, animos humo excitatos, celsos & erectos, terrena dispicientes, supera atque celestia cogitantes, habeamus; & ad beatissimam illam patri nostri sollicitatem, atque altissimam quasi paternam, perpetuo aspirantes, his verbis admonemur.

Monup. Hoc ergo non solum adiuu, mirumq; præca-
tionis

tionis nobis iam patefacto; agē, primum mihi postulatum
recitasibus illis: ut illis propter nos illis ad nos

**A. Precamur primum, ut DEI NOMEN SAN-
CTIFICETUR.**

M. Hoc quid sibi vult?

**A. Non aliud; quam ut eius gloria ubique am-
plificetur.**

M. Cur istud primo loco postulamus?

**A. Quia equissimum est, ut filij Patris, & servi domi-
ni, conditi conditoris gloriam augeri, maxime ex-
petant, atque exoptent.**

**M. Ad quicquam Dei gloria accrescere aut decede-
re potest?**

**A. Dei quidem gloria cum perpetuo sit, & amplifi-
sima, in seipsa neq; accensione maior, neq; decel-
sione minor fieri potest; neq; enim accretione, aut
diminutione aliqua, ut hæc nostra solent, mutatur.**

**Verum ut Dei nomen illustre notumq; mortali-
bus fiat, eiusq; laus & gloria in terris; ita uti par-
et ostendatur, precamur. Et sicut inmensa Dei
potestas, sapientia, iusticia, bonitas, diuinaq; eius
opercum omnia gloriam Dei atque amplitudinē re-
uera illustrent, ita optamus ut nobis etiam illu-
stra & gloriosa appareant: quo auctoris magni-
ficentia, ut in se est amplissima, sic & inter nos
modis omnibus splendida, atque præclara reluceat,
& laudibus atque honoribus prout publicèque
celebretur.**

M. Perge audiam.

Qui

R. i.

A. Preca-

Psalm. 113. 1. & 2.
Rom. 11. 4. 36. &
16. d. 27.
1. Cor. 10. 8. 31. 1.
Eph. 3. 1. 10. 31. 1.
1. Tim. 1. d. 17.
† Mal. 1. b. 6.

Psalm. 56. b. 4. c. 11
& 104. c. 31.

Psalm. 113. 1. 3. &

Psalm. 113. 1. 3. &
8. & 114. 1. 3. &
145. 1. 10. 3. &
Rom. 11. 4. 36.

Esai. 52. b. 5. 6.
Ezec. 36. d. 20.
Rom. 2. d. 34.
Mat. 6. c. 16.
2. Thess. 1. d. 12

Ios. 24. c. 14. d. 23
Psal. 9. 6. 2. 4. &
97. b. 7. 9. & 115.
a. 3. 4. & c. 8. & 35.
c. 15.
Rom. 1. c. 23.
1. Ioh. 5. d. 21.

Ioh. 4. c. 23. 24.
11. 2. d. 27. 28. 29.
11. 2. d. 27. 28. 29.

A. Precamur preterea ne sanctissimum Dei nomen ab alijs propter nostra vitia * male audiat, & quasi ignominia afficiatur: sed vt potius eius gloria per nostram erga Deum hominesq; pietatē vbiq; gentium amplificetur. Optamus deniq; vt aliorum omnium, qui cœlo, terra, mariue, vel alijs vspiam locis † Deorum appellationes & honores adepti sunt, & in templis varijs figuris, atque cœremonijs coluntur: quibusue pectora sua, quasi delubra quēdam, homines errore, & vanis opinionibus imbuti consecrarunt: huiusmodi inquam comētitiorum, fictorumq; Deorum nominibus funditis extinctis, & obliuione sempiterna obrutis, atq; deletis, solum Dei cœlestis Patris diuinum nomen atque numen, magnum clarumq; sit, illudq; mortales omnes vbiq; terrarum agnoscāt, augustē, sancteq; colant atque venerentur, & puris votis atque animis precentur, inuocent, implorent.

M. Rectē quidem dixisti: perge quæso.

Mat. 5. 4. 23. & 9.
d. 35. & 9. d. 39. &
24. b. 14. & 28. d.
19. 20.
Mat. 1. b. 14.
Ioh. 8. d. 31. 32.
† Mat. 13. c. 25. c.
38. 39. & 15. a. 1.
36.
Luc. 16. b. 8.
Ioh. 3. c. 19. 20.
* Luc. 10. a. 3. &
20. c. 13. & c. d.
17. 18.
Ioh. 16. a. 2. 3. &
17. b. 14. 15.

A. Secundo loco petimus, vt **A** **D** **V** **E** **N** **I** **A** **T** **U** **R** **E** **Q** **N** **V** **M** **D** **E** **I**, id est, ne verbi sui diuinam * veritatem, quam & Euangelium regni, Christus nuncupat, obscuram in tenebris sinat iacere, sed eam quotidie magis ac magis in lucem proferat, contra Satanæ † atque impiorum hominum ingenia, caliditatem, solertiam, contraq; fictas omnium insidias, qui veritati tenebras offundere, eamq; infirmare, aut mendatio contaminare nituntur: contraq; tyrannorum violentiam, * & crudelitatem, qui modis omnibus veritatē extinguere atque opprimere, adeoq; funditus delere conantur, p̄sidio suo

suo tueatur, & defendat: ut nihil esse, quod Diuinae veritatis iniuriæ virtuti resistere queat, manifestum atque testatum omnibus fiat,

M. Perge porro de regno Dei dicere.

A. Precamur ut quam plurimos † sacrosancti huius verbi doctrina institutos, & veritate adductos, & tenebris in lucem vocet, eosque in numerum sanctumque coetum suum, id est, Ecclesiam suam, in qua precipue regnat, agregatos, † spiritu suo assidue gubernet, atque ut milites suos, † cum hostili vitiorum agmine, quasi exercitu Satanae summa contentione perpetuo decertantes, auxilio suo iuuet, ut in Diuina eius virtute firmitate & robur tenentes, coercitis affectionibus prauis † atque distortis, fractis domitiisque cupiditatibus, victis, fuis, fugatis, atque profligatis vitijs omnibus, coelestem Rempublicam & regnum augeant atque amplificent, Deo † per spiritum interim suum in ipsorum animis regnante, atque imperante.

Mat. 1. b. 14. 15.
Luc. 4. c. 18. 19.
Ioh. 17. c. 17. 19.
27. 21.
Eph. 3. d. 21.
1. Pet. 2. b. 9. 10.
Ioh. 16. b. 13.
† Luc. 22. d. 31.
Eph. 6. b. 10.
d. 17. 18.
1. Pet. 5. c. 8. 9.

† Rom. 6. b. 17.
12. & 8. a. 1. 5. & c.
b. 10. 12. & c.

* Rom. 8. b. 9. 10.
11.
1. Ioh. 3. d. 14. &
4. c. 13.

M. Ista quotidie fieri videmus.

A. Fiunt quidem hæc quotidie, ita ut Deum piorum atque impiorum rationem habere satis intelligamus, utque regnum Dei in hoc mundo præclare inchoatum, videri possit; optamus tamen, ut assidue incrementis eo usque augescat, ut reprobis omnibus, * qui Satanae instinctu contra Diuinam veritatem contumaciter, atque obstinate resistunt, & repugnant, & vitijs atque flagitijs omnibus sese contaminantes, Dei regno atque imperio subijcere recusant, sub iugum missis, atque perditis: * Sata-

† Psal. 34. c. 15.
16. & 37. b. 9. 10.
& c. & 58. 2. 5. 6. b.
9. 10. & 64. b. 9.
10. & 75. b. 6. 7.

* Mat. 13. c. 38. 41.
& 22. 2. 6. 7. b. 13.
18. c. 19. d. 14. c. 27.
& 12. f. 45. 46. &
20. c. 16.

† Mat. 23. d. 41.
Rom. 16. c. 20.
1. Cor. 15. d. 24.
25. 26. & c. g. 53.
55. 56. 57.

R. ij.

naq;

namq; ipsius tyranni de funditis deleta, hostibusq;
omnibus confectis, oppressis, atque obtritis, ita vt
nihil contra Deum nutum atque ditionem respirare
queat, ipse solus vbique gloriose regnet, imperet,
triumphet. Et sicuti Deo * per spiritum suum in
nobis regnante, communitas quidam hominibus
cum Deo est in hoc mundo: ita felicissimi etiam,
regni sui gaudium, atque gloria sempiternis secu-
lorum etatibus non immutandum in celo nobis-
cum per Christum vt communicet, quod celestis
Patris nostri non filij modò * sed & hæc edes sim⁹
precamur atque optamus, cuius voti Patre cele-
stem nostrum aliquando tandem nos compotes fa-
cturum esse, nihil profecto quicquam ambigimus
aut dubitamus.

Quid deinde sequitur?

A. Vnde voluntas patris et filiorum e-
num est, vt ex patrum voluntate vitam suam institu-
ant, Non contrà vt parentes ad filiorum voluntatē
se se conforment.

*An ergo homines quicquam iniusto Deo facere
posse existimas?*

A. Multa certē scelera atque flagitia illius volun-
tate pergrauiter * offensa, quotidie a mortalibus
fieri, atque admitti perspicuum est, planeq; inter
omnes constat ita tamen vt nulla vi, aut neces-
sitate cogi possit Deus, quin quod facere † destina-
uit, id facillimè efficiat. Non tantum igitur pre-
camur vt quod illi decretum fuerit, eueniat: quod
quum diuina voluntas afficiendi necessitate secum
semper

Rom. 8. b. 9. 10.

11.

1. Ioh. 3. d. 24. &

4. c. 13.

† Mat. 13. f. 43.

1. Cor. 2. b. 9.

Appc. 21. d. 10.

11. &c.

Mat. 25. d. 34.

Rom. 8. c. 15.

16. 17.

Tit. 3. c. 7.

Phil. 4. b. 3.

Ioh. 4. d. 34. & 4.

2. 36. & 6. d. 38.

Eph. 6. a. 1.

1. Ioh. c. 14.

Psalm. 5. a. 4. 5. &

45. b. 7. 8.

Psalm. 119. d. 104.

128.

† Psalm. 115. a. 3. &

135. b. 6. 7.

Rom. 9. d. 19.

semper adferat, euenire necesse est: sed quoniam mē-
tes nostrae cupiditatibus flagranter, plerumque se-
rantur ad eas res appetendas, atque peragendas,
quae Deo maxime displicent, petimus, vt omnes
omnium voluntates, & sacri spiritus sui impulsu ad
sensum & voluntatem nostram sui ita cōmūter atque
conformet, vt nihil velimus aut optem, nedum fa-
ciamus vnquam, a quo diuina eius voluntas abhor-
reat: & quicquid ex eius voluntate euenire intelli-
gimus, id non aequis solum sed & libentibus ani-
mis accipiamus & patiamur.

Rom. 8. b. 7. &c.
Gal. 5. c. 16. 17.

† Rom. 8. a. 14. 5.
&c. c. 14. 15.
1. Cor. 1. c. 12. &
3. d. 16.

* Act. 2. c. 14.
1. Pet. 3. d. 17.
4. c. 13.

**M. Quorsum addis, vt IN TERRA FIAT ITI-
DEM, AC IN COELO, Dei voluntas?**

A. Nimirum vt ad exemplar † coelestium illorum
spirituum, quos Angelos vocamus, diuinæ Maie-
statī dicto audientes atque obediētes per omnia
simus: & quemadmodum in coelo nulla est rebe-
lio, ita neque in terra quisquam, qui contra sanctā
Dei voluntatem resistere, & repugnare aut vellet,
aut audeat, vsquam inueniatur. Sed & quoniam so-
lem ac lunam, reliquasque stellas in coelo nobis con-
spicias, assiduo motu & perenni agitatione ferri, &
terram radijs suis ex diuina voluntate perpetuo
illustrare videmus, obediētiæ exemplū nobis ad
imitandum propositum intuemur. Præterea vero
quoniam in Sacris scripturis voluntatem suam Deus
disertè explicuerit, id quod Testamenti † nomine
illis indito aperto significatur, qui in scripturā suā
recedunt.

Psal. 91. c. 11. &
103. d. 10. 21. &
104. a. 5.
He. 1. b. 6. 7. d. 14.
Apo. 7. c. 11. &
19. b. 10. & 13. c. 9.
et. 8. 10. 8. 7. 16. 17.
2. 2. c. 1. b. c. 2.
* Psal. 19. a. 1. c. 1.
103. d. 10. 21. & 11.
& 115. b. 7. 8. 11.
136. b. 7. 8. 11. 1. r.
2. 2. c. 1. d. 10. 11.

Deut. 5. d. 32.
Mat. 7. d. 11. &
12. 13. 14. 15. 16. 17.
1. Cor. 1. c. 12. &
d. 13. d. 10. 2. 1.
Gal. 5. c. 16. 17.
4. c. 13. 14. 15.

W. Y. M.

R. iij.

M. Satjs

Quomodo qua aliā de causa sumi panem docet?

A. Hoc verbo admonemur victum * labore nostro, aut aliā legitima ratione parandum esse, vt eo contenti, de rebus alienis quicquid per auaritiam aut fraudem ne appetamus vñquam.

M. Quomodo nos Deus labore nostro victum iubeat querere, cur ad eo panem postulas?

A. Vnus est Deus, qui terris † foecunditatem dat, qui vberēs, fructumq; fertiles agros efficit: frustra ergo omnem nos vitæ cursum in labore corporis, atque animi conceptione confecturos esse, atque consumpturos certum est; † hūc Deus emanatus nostros velit prosperare. Par est ergo, vt à Deo Opt. Max qui iuxta Dauidis oraculum, omnia vt condidit, † ita pascit etiam atque tueretur, ad victum vitamq; necessaria, precibus quotidie exposcāmus: eaq; quasi dante porrigenteq; Deo, & de filius manu in manus nostras tradita, gratis animis accipiamus.

M. An paucis etiam, qui rebus omnibus circumfluent atque abundant, panem à Deo in aem petendum esse existimas?

A. Frustrā * congeremus, recondemusq; copias, quæ vel ambitioni nostræ, vel quodidianis sumptibus, vel necessario vsui, in multos etiam annos superent, nisi illarum vsus salutaris nobis Deus ad vitam sua gratia effecerit. Imò frustra † in stomachum cibum ingeremus, nisi diuina virtus, qua potius quam ciborum numero sumimur, & sustentamur,

Gen. 3. d. 12.
Eph. 4. d. 18.
1. Thef. 3. b. 8. c.
10, 12.

Psal. 124. a. 1. &
65. c. 9. & 68. b. 9.
8. 104. c. 13. & 85
114. & 147. b. 8.
& c.
* Psal. 137. a. 1. a.
1. Cor. 3. b. 7.

† Psal. 104. & c.
136. d. 25. & 145
c. 15. & 147. & c.

Psal. 34. b. 9.
Luc. 1. g. 53. & 12
b. 15.
1. Tim. 6. c. 17.
Apoc. 4. d. 12.
† Deut. 8. a. 3.
Psal. 78. d. 29. 30
Mat. 4. a. 4.
or. 3. b. 1. d. 1.
a. 1. c. 4. d. 1.
a. 1. d. 1. d. 1.

mur, & alendi vim cibis, & stomacho concoquenti, disfacilitatem tribuerit. Ob quam causam coenati etiam diurni cibum, quem iam accepimus, a Deo tamen nobis praeberi, id est, vitalem atque salutarem fieri postulamus.

Mat. 6. c. 26. d. 34.
Luc. 10. g. 41.
Phil. 4. b. 6.
1. Pet. 5. b. 7.

M. Quotidianum, & Hodie, quorsum adduntur?

A. Ut sollicitudinum, crastinarum aculeos, ne dies noctesq; illis frustra ex cruciemur, ex animis nostris extellat: utq; nimiarum opum in explebili cupiditate, & quasi rapida fame, a mentibus nostris depulsa, officium nostrum sedulo facientes, a benignissimo patre quos diè petamus, quod ille paratus est quotidiè impartiri.

M. Perge ad cetera.

A. Sequitur quinta petitio, qua Patrem precamur, **Vt delictis nostris ignoscat.** & **Deum, tantum ista venia fructum consequemur?**

Psal. 72. 1. 1. 2.
Rom. 5. b. 8. 10.
1. Cor. 5. d. 19.
Col. 1. c. 20. 21.
22.

A. Amplissimum: nam quum Deus suppliciter intersecetur eodem apud eum loco, atque in ea cum ipso gratia erimus, ac si innocentes sancti, & in omnibus vitae partibus integri essemus.

M. An hac venia petitio omnibus est necessaria?

Luc. 1. g. 12. 13.
1. d. 14.
1. d. 15.
Psal. 139. a. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

A. Maxime, quum nemo vivat mortalium, qui in officio frequenter non labetur, & a quo non sit in Deum sepe ac graviter peccatum: adeoq; testimonium in nos dicente scriptura, Qui in vno aliquo offenderit, omnium manifestus rector: & qui de vno peccato se Deo v. purget, contendit,

... mille

milli factorum reus arguetur. Ut ergo effratorū
veniam impetremus, si vna spes est reliqua. Vni-
cum omnibus perfugium, Dei per Christum bo-
nitas & misericordia. Qui verò se peccasse, non
favendum, neq; delictorum veniam petunt sed tū
Phariseo illo, innocētia atque iustitia sua apud
Deum, vel contra Deum potius gloriantur, si à
societate fidelium, quibus hæc precandi formula,
quam sequantur, est constituta, & à potu atque
perfugio salutis sese excludunt. Hoc est enim
quod Christus dicit, se non veniſtos, sed pecca-
tores ad poenitentiam vocaret, in hunc mundum
venisse. 1. Cor. 1. d. 18.
2. 9. 10. &c.
1. Ioh. 1. d. 7. 9. &
2. 2. 1. 2. b. 12.
1. Ioh. 1. d. 8. 10.
Luk. 13. b. 9. &c.

*M. Gratiosa Deum peccatis nostris ignoscere ita-
tuit?*

A. † Omninò. Alioqui non remissio, sed com-
pensatio quædam videri posset: ad compensandum
verò vnum vel minimum vitium, facultate vlla
nostra sufficere nullo modo possumus. Non ergo
præteritam culpam pariter, atque Dei pacem o-
peribus nostris, quasi pretio quodam redimere,
& paria paribus, quod aiunt, referre possumus:
sed errati pariter atque supplicij * veniam à Deo
per solum Christum impetrabilem precibus omni-
bus petere, atque ut ignoscat suppliciter postulare
debemus. 2. Tim. 1. b. 9. 10.
Tit. 3. b. 5.
1. Tim. 1. d. 3. 12.
Phil. 3. b. 7. 8.
1. Ioh. 1. c. 9. &
2. 2. 1.

M. Verùm ista, atque ea quæ mox nobis frastinnat con-
ditio, ut ex ipse suis inter se colere videntur. Peti-
mus enim, ut Deus ita nobis ignoscat, ut nos debitors
sui nostris condonamus.

Sj.

A. Equiv.

Mat. 18. d. 32. 33.

Luk. 1. d. 36. 37.

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

48.

49.

50.

51.

52.

53.

54.

55.

56.

57.

58.

59.

60.

61.

62.

63.

64.

65.

66.

67.

68.

69.

70.

71.

72.

73.

74.

75.

76.

77.

78.

79.

80.

81.

82.

83.

84.

85.

86.

87.

88.

89.

90.

91.

92.

93.

94.

95.

96.

97.

98.

99.

100.

Equissima quidem conditione veniam nobis Deus offert: quæ tamen, in eam partem accipienda nobis est, quasi hominibus ignoscendo, veniam ita promercamur, ut ea quasi gratia quædam nobis à Deo referatur. Gratuita enim tum Divina remissio non foret, neque solus Christus, sicuti scripturæ docent, et nos ante explicuimus, peccati penas nobis debitas, in cruce persolvisset. Verum nisi alij nos ad sibi condonandum, faciles habeant, atque ita clementiam & lenitatem Dei patris imitando, eius nos filios esse ostendamus, clare donum nuntiatum nihil à se aliud, quam summam auctoritatis severitatem expectemus. Nostram ergo placabilitatem, non ut causam promerendæ à Deo veniæ proposuit, sed ut pignori foret, ad animos nostros certa Divinæ clementiæ fiducia confirmandos.

*Nullusne ergo venia locus apud Deum iis re-
linquitur, qui ad veniendum, & ad offensiones
deponendas implacabiles sese, inextinguibilesq. alijs
præbent?*

Mat. 6. b. 14. 15.

& 18. c. 24. d. 34.

35. 36. 37.

38. 39. 40.

41. 42. 43.

44. 45. 46.

47. 48. 49.

50. 51. 52.

53. 54. 55.

56. 57. 58.

59. 60. 61.

62. 63. 64.

65. 66. 67.

68. 69. 70.

71. 72. 73.

74. 75. 76.

77. 78. 79.

80. 81. 82.

83. 84. 85.

86. 87. 88.

89. 90. 91.

92. 93. 94.

95. 96. 97.

98. 99. 100.

A. Nullus omnino: id quod cum alijs multis sacre scripturæ locis restatum est atque manifestum, tum parabola illa Evangelica de servo, qui cum Domino suo decies mille talenta deberet, ipse interim conseruo debitori, centum quos illi crediderat denarios, condonare recusavit, præclare nos admonet: ad eandem enim severitatis regulam, atque idem exemplum, iudicium sine misericordia in illum constitueretur, qui ad lenitatem atque

supra.

i. 2.

miseri-

misericordiam erga alios mentem suam reuocare nescit.

M. q. Litesne in foro, de iure & iniuria; hic damnavi existimas?

A. Animum * iudicem atque ultorem iniuriarū verbum Dei certe condemnat: videant ergo litigatores, qua mente litem cuiquam intendant. *Lib.* ges tam ē & instituta iuris publici: & illorum usus legitimus, id est, ad iustitiæ & charitatis normam directus. Euangelio Christi minimè aut colluntur, aut damnantur. In hac verò precationis Dominicæ parte, ad Christianæ lenitatis, & dilectionis regulam mentes nostræ exiguntur, * nescilicet à malo vinci, id est, aliorum culpa se non adduci sinamus, vt malum malo rependero velimus, sed vt bono malum vincamus potius: hoc est, maleficia benefactis pensemus, benevolentiamq; erga inimicos atque hostes etiam immanes, & capitales habeamus atque consecutis.

M. q. Forga perib' ad seculum petitionem.

A. Ea precamur, Nē NOS INDUCAT INTENTATIONEM, SED A MALO LIBERET. Nam vt antè præteritorum veniam petimus, ita nunc ne tamplius peccemus, oramus. Mille formidines opponuntur, * mille intenduntur pericula, mille nobis insidiæ comparantur, atque collocantur. Nos verò natura imbecilles, ad præcauendum incauti, ad resistendum ita infirmi sumus, vt minimis momentis, atque occasionib' leuissimis in fraudem impellamur, seramurq; præcipites.

S.ij.

M.

Rom. 13. d. 19. 20

Heb. 10. f. 30.

† Rom. 13. a. 1. b.

4. & c.

Tit. 3. a. 1.

1. Pet. c. 13.

Mat. f. 39. g. 44

Luk. 6. d. 27. 28.

Rom. 11. d. 14.

17. 18. 19. 20.

Rom. 12. d. 17.

1. Pet. c. 13.

Mat. 11. d. 43.

44. 45.

† Joh. 5. b. 14. & 8.

b. 11.

1. Pet. 2. d. 10.

21. 22.

* Mat. 10. b. 16.

17. & c.

Eph. 6. c. 12. & c.

1. Pet. 5. c. 8. 9.

† Mat. 26. d. 41.

1. Cor. 1. d. 27.

Max. Pergr. mentis patrem colla agro malitiosissimum

Mat. 10. b. 16.
Luk. 16. b. 8. &
23. d. 31. 32.
† Iac. 1. b. 14. &
4. d. 1.
1. Ioh. 2. c. 16.
* Gen. 2. 1. &
2. Cor. 11. 2. 3.
Apoc. 12. a. 4. &
20. 2. 2.
† 1. Pet. 5. c. 8.
* Eph. 6. b. 11.

Ioh. 16. g. 33.
1. Ioh. 4. 2. 4. &
5. b. 4.
* Rom. 16. d. 20.
Eph. 6. b. 10.
1. Tim. 4. 7. 17. 18.

Rom. 8. 2. 1. 4. 6.
&c.
1. Pet. 4. 2. 1.

* Psal. 91. 2. 1. &
toto & 121.
toto.

A. Quum ergo & ab hominibus * astutis atq; violentis, & a concupiscentia atque appetitione propria, a carnis, mundi huius, atq; corruptelarum omnium illecebris: super omnia verò, a fallaci illo, vafro, & veteratore * serpente, id est, diabolo, qui, rapidi & leonis instar, querens quem deuoret, cum alijs infinitis malitiosis * spiritibus mille nocendi artibus ad perniciem instructis, perpetuo capitibus nostris imminet, vehemensissime assidueq; oppugnemur, adeoq; qua sumus ipsi infirmitate, statim concideremus, planeq; de nobis actum foret: confugientes ad fidem† Opt. Max. patris, eum oramus, ne nos in his difficultatibus & periculis deserat atque destituat, sed ut sua nos virtute * ita armet, ut contra carnis nostrę cupiditates huius mundi illecebras, & Satanę vim atque impetum non resistere modo & repugnare, sed illos vincere etiam atq; superare valeamus: itaq; animas nostras a vitijs atq; flagitijs auocet, ne in illa dilabamur, aut in officio labamur vnquam, sed in optimi pariter atque potentissimi patris * tutela, & presidio tuto, & sine metu perpetuo lateamus?

M. Satanę igitur astutiam atque impetum, mundi huius infidelię & pręstigijs, ac carnis nostrę corruptelas atque illecebras, quibus animi nostri ad peccatum sollicitantur, atq; irreti tenentur, temptationis nomine significas?

A. Sane præceptor.

M. Quum tamen temptationum quasi daemones

mines: captare atque implicare sol Satana. propo-
nimus: cur, ne Deus te impellat alienum inducas, pre-
caris?

A. Deus ut suos ne Satanae fraudibus illaqueati,
in vitia atque flagitia dilabantur, tutatur & conser-
uat: ita impijs opem atque auxilium suum subdu-
cit atque subtrahit, quo destituti, cupiditate cœci,
ac precipites omnibus insidijs circumveniuntur, &
in omne feruntur nefas: tandemq; consuetudine
scelerum, quasi obducto callo animi illis obdu-
rescunt, atque ita Satanae tyranno mancipant, & in
seruitutem addicti, in perniciem atque interitum se-
piternum ruunt.

M. Superest adhuc Dominica prelationis appen-
dix quædam.

A. QVONIAM TVVM EST REGNVM, ET PO-
TENTIA, ET GLORIA IN SECVLA. AMEN.

M. Cur Christus hanc conclusionem addi voluit?

A. Primum, ut certam nobis fiduciam impetran-
di, quæ antea postulauimus omnia, in eius boni-
tate, & potentia non in vllis nostris, aut aliorum
meritis sitam esse intelligeremus. Nihil enim esse,
quod is qui orbem terrarum regit & gubernat,
in cuius ditione atque potestate sunt vniuersa, qui
amplissima atque immortalis gloria clarissimus su-
per alios omnes infinitè excellit, petentibus no-
bis dare vel non possit, vel nolit, modò rectè, &
certa fide rogetur, his verbis declaratur: ut nulla
iam in animis nostris dubitatio relinquatur, am-
plius: id quod etiam addita ad prelationis finem

Ad. 5. 23.
1. Cor. 7. 25.
Luk. 22. d. 31. 32.
1. Cor. 15. b. 10.
2. Cor. 12. b. 9.
Eph. 6. b. 10. 11.
2. Tim. 4. d. 18.
* 1. Reg. 16. c. 14.
Gal. 5. 2. 4.
1. Pet. 5. 2. 5.
Iud. 1. 1. 2. 1.
† Esay. 6. b. 10.
2. Cor. 4. 2. 3. 4.
Eph. 4. d. 18. 19.

Psal. 1. 2. 3. b. 1.
Ose. 13. b. 9.
Ioh. 10. c. 1. 2.
† Psal. 13. d. 27.
& 24. 2. 1. & c. b.
7. & c. & 29. 2. 1. 2.
& c. & 47. toto &
95. 2. 3. 4. & c.
1. Tim. 6. c. 15.
16.
* Mat. 7. b. 10. &
31. c. 2. 2.
Ioh. 16. c. 25.
Iacob. 2. c. 6.

Luc. 17. c. 17.

Ioh. 5. d. 44.

Rom. 1. c. 21. d. 25.

1. Pet. 4. c. 11.

non tantisq; beneficijs, vt ingrati, sed & æternis
satisficijs vt in Deum impij, dignissimi profecto
erimus.

*M. Quam ad homines etiam beneficia accipimus,
an non & illi gratias agere fas erit?*

*A. Quæcunque nobis beneficia homines defe-
runt, ea Deo accepta referre debemus: quod ve-
nus ille reuera hominum ea ministerio largiatur,
Ob quam etiam causam, tametsi homines benefi-
ci & liberales esse non debent, vt gratiam exigant,*

*sed in Dei gloriam illustrent, illis tamen, qui
benignitate adducti, per beneficium & gratiam*

*aliquid nobis concedunt, gratias agere quid ni li-
cebit, quam & ipsi id postulent æquitas, & ira*

*humanitatis lege astingamur. Sed & Deus ipse
hæc nos illis ratione denunciens, non id ipsum vlti-
agnoscere.*

*M. Gratias ergo animam etiam in homines pro-
ferimus.*

*A. Maxime: quum gratitudo, vt ita loquar, erga
homines nostra, ad Deum ipsum, redeat, quod a
liberalitatis Diuinæ fonte, quali quadam riuulo-*

*rum deductione, bona sua per manus hominum
Deus in nos deriuat. Itaq; ni hominibus nos gra-
tos præbeamus, in ipsum etiam Deum ingrati e-*

*rimus. Tantum hoc ouremus, vt ad Deum ipsum,
tanquam ad bonorum omnium authorem atque
fontem vnicum, solida sua gloria redeat, atque*

redundet.

M. Erga eos norma, utque præscriptio diligam

1. Cor. 13. c. 13.

b. 11.

1. Cor. 9. c. 11.

12.

1. Pet. 4. c. 12.

Mat. 5. c. 16.

1. Pet. 2. c. 12.

* Psal. 16. a. 3.

Mat. 5. c. 47.

Luk. 6. d. 31. 33.

14.

Ad. 24. a. 2. 3.

1. Cor. 12. a. 6.

b. 11.

1. Pet. 3. c. 10. 11

Psal. 115. a. 1.

Mat. 5. c. 16.

1. Cor. 4. d. 15. &

9. c. 9. d. 11. 12. 13

1. Pet. 2. c. 12.

dum Deum gloria & honore afficiamus, aut illi grates agimus, certo sequi possumus?

A. Innumera Dei laudes passim in eius * verbo descriptę extant, á quarum regula si non aberrabimus, habebimus quod in sua Deo gloria & honore deferendo, atque in gratiarum actione perpetuo sequamur. In summa verò, quum Deum † non Dominum solum, sed patrem etiam ac servatorem nostrum esse, nosq; vicissim eius esse filios, atque servos scripturę sacrę doceat, æquissimum est, * vitam nos omnem amplificandę illius glorię addicere, debitum ipsi honorem reddere, eum colere, precari, venerari, gratias illi perpetuo & habere & agere: quum in hunc † finem ab eo conditi simus, & in hoc mundo collocati, ut immortalis ipsius glorię splendorem inter mortales maximum obtinere, & ad summam amplitudinem pervenire possit.

Maximè in I. Psal.

Deut. 10. d. 17. 20 & 28. f. 58. Mal. 1. a. 6. 7. & 2. b. 10.

* Psal. 29. a. 1. 2. & 34. a. 1. 2. & 93 a. 1. & 103. toto. Rom. 15. b. 6. † Prou. 16. a. 4. Esa 43. b. 7. Rom. 11. c. 36. Colof. 1. c. 16.

Quarta pars, de Sacramentis.

M. Absoluta iam legis Divinę, Symboliq; id est, Transissio. confessionis Christianę, precationis item, & gratiarum actionis tractatione, superest iam, ut de Sacramentis, mysterijsq; Divinis, quę precationem & gratiarum actionem semper coniunctam habent, ultimo loco dicatur. Dicigitur mihi, quid est Sacramentum?

A. * Est externa Divinę erga nos per Christum benevolentię beneficentięq; testificatio, signo aspe- etabili arcanam, spiritualemq; gratiam reprę-

Mat. 3. c. 11. & 12. c. 26. & 28. d. 19. 1. d. c. 1. Ioh. 3. a. 5.

T. i.

sentans

Act. 1. f. 38.
Rom. 6. 2. 3. 4.
1. Cor. 10. d. 16.
& 11. e. 24. & c.
Gal. 3. d. 17.
1. Pet. 2. d. 11.

138 *Sacramentum quod partibus constat. Fides nostra imperfecta.*
sentans, quæ Dei promissiones de remissione peccatorum, & æterna salute per Christum data, quasi consignantur, & earum veritas in cordibus nostris certius confirmatur.

M. Sacramentum quod partibus constat?

Math. 26. e. 26.
Ioh. 3. a. 5.
Act. 1. f. 38.
Gal. 3. d. 26. 27.

A. Duabus: externo | elemento, seu signo aspectabili, & interiore gratia, quæ oculis non cernitur.

M. Cur Deus ita externis signis nos uti voluit?

A. Nos quidem mente, atque intelligentia ad eam celestem Diuinamque præditi non sumus, ut nobis angelorum instar Diuinæ gratiæ puræ per se appareant: hac ergo ratione infirmitati nostræ consuluit Deus, ut qui terreni sumus atque cæci, in externis elementis & figuris, quasi speculis quibusdam coelestes gratias, quas alioqui non cerneremus, intueremur: & id nostra maximè refert, ut sensibus etiam nostris Dei promissiones ingerantur, quod mentibus nostris sine ulla dubitatione confirmantur.

M. At promissionibus Diuinis certam fidem non adiungere, nisi eiusmodi subsidij fulciamur, an non infidelitatis in nobis manifestum est argumentum?

Mat. 6. d. 30. & 8.
c. 28. & 16. 28.

*A. * Exigua quidem atque imperfecta fide, quoad in hoc mundo versamur, præditi sumus, neque tamen fideles esse desinimus: reliquæ enim diffidentiae, quæ semper in carne nostra hærent, imbecillitatem fidei indicant, † sed eam tamen non prorsus extingunt. Has quidem omnino excutere non possi-*

Luc. 17. a. 5.
Act. 16. a. 5.
Rom. 1. b. 17. &
14. 21.

mus

mus, est tamen continuo profectu, usq; ad vitæ finem, ad fidei † perfectionem contendendum, in quo nos conatu Sacramentorum vsus plurimum subleuat.

1. Cor. 9. d. 24.
2. Cor. 5. b. 7. 8.
Heb. 6. a. 1.

M. Ecqua alia causa subest, quare Dominus externorum etiam signorum vsum adhiberi voluerit?

A. Dominus mysteria sua in hunc præterea vsum instituit, vt* professionis nostræ notæ, atque indicia quædam essent, quibus de fide nostra quasi testimonium coram hominibus diceremus, patefaceremq; nos cum alijs pijs Diuinorum beneficiorum participes esse, & vnum cum illis religionis quasi concentum, atque consensum habere, Christianiq; † nominis, atque appellationis discipulorum Christi nos minimè pudere palàm testificaremur.

Math. 26. c. 26. &
27. d. 17.
Act. 2. f. 38. 41.
1. Cor. 11. d. 20.
Ephes. 4. a. 5.

Ioh. 9. c. 21. & 12.
f. 42. & 19. g. 38.
Act. 11. d. 26.
1. Pet. 4. d. 16.

M. Quid ergo de illis indicis, qui mysterijs Diuinis tantum minus necessarijs, carere se posse censent?

A. Primum, huic in Deum patrem, ac seruatorem nostrum Iesum Christum, atq; eius etiam Ecclesiæ officio tā pio atque debito deesse sine* summo scelere non possunt. Nam quid hoc aliud esset, quàm Christum oblique abnegare? Et qui se Christianū † profiteri non dignatur, indignus est, qui in Christianorū numero habeatur. Deindè, si qui sacramentorum vsum ac si opus ijs* non haberent, aspernarentur, nō modò arrogantiae summæ, sed & impietatis etiam in Deum meritò damnari debere existimo: quid non suæ tantum infirmitatis subsidia, sed & Deum ipsorum authorem contemnāt, ipsius

Ioh. 3. a. 5.
Luc. 14. d. 18.
c. 24.
1. Cor. 11. d. 20.
† Mar. 10. d. 13.
Mar. 8. d. 38.

* Ioh. 3. a. 5.
Luc. 14. c. 24.

1. Cor. 6. 2. 1.
1. Thes. 5. c. 19.

† gratiam respuant, & spiritum, quantum in ipsis est, extinguant.

M. De visibilibus quidem signis, & extremo Sacramentorum usu rationem intelligis: sed quod secundo loco vim atque efficaciam consignandi confirmandiq; in cordibus nostris promissiones diuinas Sacramentis tribuis, videri: officia spiritus sancti propria, illis assignare.

Luc. 12. b. 12.

Ioh. 1. d. 33. & 6.

g. 63. & 14. b. 17.

d. 26.

1. Cor. 12. 2. 4. 6

& c.

A. * Mentis quidem atque animos humanos illustrare, atque illuminare, conscientias item tranquillas atque securas reddere, vt reuera sunt, ita & censeferi debent solius spiritus Dei proprium opus, illiq; accepta referri, ne laus hæc aliò transferatur. Verum hoc nihil obstat, quin mysterijs suis secundas partes in animis atque conscientijs nostris tranquillandis atque stabiliendis Deus tribuat: sed ita tamen, vt spiritus sui virtuti nihil detrahatur. Quare statuamus oportet, externum elementum neque † ex seipso, neque in seipso vim atque efficacitatem Sacramenti inclusam habere, sed totam à spiritu Dei, vt è fonte manare, & per Diuina mysteria, quæ in hunc usum à Domino sunt instituta, ad nos deriuari.

Ioh. 1. d. 33.

Act. 1. 2. 5. & 10.

g. 47.

M. Quot in Ecclesia sua Sacramenta instituit Dominus.

A. Duo.

Mat. 26. c. 26. &

28. d. 19.

Ioh. 3. 2. 5. & 6. f.

15.

Tit. 3. b. 5.

M. Quæ?

A. * Baptismum, & sacram Cœnam: quorum communis est inter omnes fideles usus. Altero enim renascimur

nascimur, altero sustentamur ad vitam eternam.

M. De Baptismo ergo primum dic quid censeas?

A. Quum natura filij iræ, id est, alieni ab Ecclesia, quæ Dei familia est; simus, Baptismus veluti *aditus quidam nobis est, per quem in eam admittimur: unde et testimonium etiam amplissimū accipimus† in numero domesticorum, adeoq; filiorum Dei nos iam esse: imò in Christi † corpus quasi cooptari, atque inferi, eiusq; membra fieri, & in vnum cum ipso corpus coalescere.

Baptismi descriptio.

Ephes. 2. a. 3.

*Mat. 28. d. 19.

Mar. 16. d. 16.

Ioh. 3. a. 5.

Tit. 3. b. 5.

†Rom. 8. b. 15.

c. 6. 17.

Ephe. 1. d. 18.

†1. Cor. 6. c. 15. &

12. d. 17.

Gal. 3. d. 27.

Ephes. 4. c. 15. 16

& 5. g. 30.

M. Sacramentum antea dicebas duobus constare partibus, signo externo, & arcana gratia. Quod est in baptismo signum externum?

A. * Aqua in quam baptizatus intingitur, vel ea aspergitur, IN NOMINE PATRIS ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI.

*Mar. 3. d. 16. &

28. d. 19.

Ioh. 3. a. 5. c. 13.

Act. 8. 36. 38.

M. Quæ est arcana & spiritalis gratia?

A. Ea duplex est remissio † videlicet peccatorum, & regeneratio, quæ utraq; in externo illo signo, solidam & expressam effigiem suam tenent.

Mar. 1. a. 4.

Ioh. 3. a. 5.

Act. 2. f. 38.

Tit. 3. b. 5.

M. Quomodo?

A. Primum, quemadmodum sordes corporis aqua, ita animæ * maculæ per remissionem peccatorum eluuntur: † deinde regenerationis initium, id est naturæ nostræ mortificatio, vel immersione in aquam, vel eius asperzione exprimitur. Postremò verò, quum ab aqua, quam ad momentū subimus, statim emergimus, noua vita, quæ est rege-

Act. 22. c. 16.

Ephe. 5. d. 26.

Tit. 3. b. 5. 6.

†Iob. 3. a. 5.

Rom. 6. a. 3. 5. b.

6. 7. &c.

Tit. 3. b. 5.

T. iij.

nera

nerationis nostræ pars altera, atque finis representatur.

M. Videtis aquam effigiem tantum quandam rerum Dininarum efficere.

Ioh. 3. 2. 5.
Act. 11. c. 16.
Ephc. 7. d. 26.
Tit. 3. 2. 5.

*A. † Effigies quidem est, sed minimè inanis, aut fallax: vt cui rerum ipsarum veritas adiuncta sit atque annexa. Nam sicuti Deus peccatorum condonationem, & vitæ nouitatem nobis verè in baptismo offert, ita à nobis certò recipiuntur. * Abstinemus enim vt Deum vanis nos imaginibus ludere atque frustrari putemus.*

Ioh. 1. 4. 2. 6. b. 17
Rom. 3. 2. 4.
Heb. 10. d. 23.

M. Non ergò remissionem peccatorum externa aqua lauatione aut aspersione consequimur?

Mat. 26. c. 28.
Ephc. 1. b. 7.
3. d. 15.
Col. 1. c. 14. 30.
Tit. 3. b. 5. 6.
Apoc. 1. b. 5. 1.
* Ioh. 3. 2. 5.
Rom. 8. b. 15. 16.
Heb. 9. d. 14. &
10. d. 22.

*A. Minimè. Nam solus Christus † sanguine suo animarum nostrarum maculas luit atq; eluit. Hunc ergò honorem externo elemento tribuere nefas est. Verum Spiritus sanctus * conscientias nostras sacro illo sanguine quasi aspergens, abstergis omnibus peccatis sordibus, puros nos coram Deo reddit. Huius vero peccatorum nostrorum expiationis obligationem atque pignus in Sacramento habemus.*

M. Regenerationem verò unde habemus?

Rom. 6. 2. 3. &c.
10. 2.

A. Non aliundè quàm à morte & resurrectione Christi: † nam per mortis suæ vim vetus homo noster quodammodo crucifigitur & mortificatur, & naturæ nostræ vitiositas quasi sepelitur, ne amplius in nobis viuat & vigeat. Resurrectionis verò suæ beneficio nobis largitur, vt in nouam vitam ad obediendum Dei iustitiæ reformemur.

M.

Increduli fructū Baptismi nō percipiūt. Infantes baptiz. add. 143

M. *Angratiam hanc omnes communiter & promiscue consequuntur.*

A. *Soli fideles hunc fructum percipiunt: increduli verò oblatas illic à Deo promissiones respuendo, aditum sibi præcludentes, inanes abeunt, non tamen ideò efficiunt, ut suam Sacramētā vim & naturam amittant.

Mat. 16. d. 16.
Ioh. 1. b. 12. & 3.
b. 16. c. 18.

M. *Rectus ergò Baptismi vsus quibus in rebus sit situs, breuiter ediffere.*

A. In fide & poenitentia. † Primū enim Christi nos sanguine à cūctis purgatos sordibus Deo gratos esse, spiritumq; eius in nobis habitare certa fiducia cum animis nostris statutū habere oportet. Deindē in carne nostra * mortificanda, obediendq; iustitię Diuine, assiduē omni ope & opera est enitendum, & pia vita apud omnes declarandum nos in Baptismo Christum ipsum quasi † induisse, & eius spiritu donatos esse.

Mat. 26. c. 28.
Mar. 16. b. 16.
Rom. 8. b. 9. 11. c.
1. 16. 17.
Ephes. 1. b. 7. & 7.
5. d. 25. 26. 11. 10.
Col. 1. c. 14. 20.
*Rom. 6. a. 3. & c.
b. 6. 11. & c. 13.
d. 19. & 8. b. 13.
Ephes. 4. f. 24.
Colos. 3. a. 3.
†Rom. 13. d. 14.
Gal. 3. d. 26. 27.

M. *Quum infantes hæc, quæ commemoras hactenus per ætatem præstare non possint, quī sit ut illi baptizentur?*

A. Ut fides & poenitentia baptismum præcedant, tantū in adultis, † qui per ætatem sunt vtriusq; capaces, exigitur: infantibus verò promissio * Ecclesiæ facta per Christum, in cuius fide † baptizantur, in præsens satis erit, deinde postquam adoleuerint, baptismi veritatem ipsos agnoscere, eiusq; vim in animis eorum vigere, atque ipsorum vita, & moribus representari omnino oportet.

Mat. 16. d. 16.
Ioh. 3. b. 16. c. 18.
*Rom. 3. a. 3. &
4. d. 21. 22. 24.
Heb. 10. d. 23.
†Mat. 28. d. 19.

M. Vnde nobis constabit, infantes à baptismo arcendos non esse?

Rom. 3. 2. c. 4. &
4. d. 21.

Heb. 10. d. 23.

† Gen. 17. b. 10.

11. 12. &c.

Luc. 1. f. 59. & 2.

c. 21.

Act. 7. a. 8.

Phil. 3. a. 5.

A. Quum Deus, * qui nūquam à veritate desleat, neq; à recta via vsquam declinat, infantes † in Ecclesia Iudaica à Circumcisione non excluderet, neque nostri infantes à baptismo repellendi sunt.

M. Itane similia ista, eandemq; vtriusq; causam atq; rationem subesse putas?

Deu. 30. d. 16. &

30. b. 4.

Ierem. 4. a. 4.

† Rom. 2. d. 28.

29. & 4. b. 11.

Gen. 17. a. 7. b.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

10. 11. 12. &c.

A. Omnino. Nam Circumcisionem penitentiae signum fuisse, vt Moses * & Prophetæ omnes testantur, ita diuus Paulus † eam fidei Sacramentum esse docet. Nihilò minùs tamen pueri * Iudaici fidei adhuc, & poenitentiae per aetate minimè capaces circumcidebantur: quo aspectabili signo Deus patrem se paruulorum, & feminis populi sui esse, in veteri testamento ostendebat. Quum verò constet Dei gratiam & abundantius in nos effusam, & luculentius declaratam in Euangelio per Christum esse, quàm olim in veteri testamento per Moysen fuerat, indignum foret, si ea vel obscurior, vel aliqua ex parte imminuta videretur.

M. Perge adhuc.

Mat. 13. a. 3. 4. b.

10. & 19. b. 14.

Luc. 18. b. 15. 16.

17.

Rom. 4. c. 16. d.

23. 24.

1. Pet. 2. a. 1.

A. Cum infantes nostros vim, & quasi substantiam baptismi communem nobiscum habere certum sit, illis iniuria fieret, si signum, quod veritate est inferius, ipsis negaretur: eoq; quod ad testandam Dei misericordiam, confirmandasq; eius promissiones plurimum, valet, sublato, eximia consolatione, qua veteres fruebantur, Christiani fraudarentur:

darentur: dumque cum nostris parvulis in nouo Testamento sub Christo ageretur, quam in veteri cum Iudæorum infantibus sub Mose actum fuerat. Itaque equissimum est, ut parvulis nostris Diuine gratiæ atque salutis fidelium semini promissæ heredes se esse, baptismo, impresso quasi sigillo testamentum fiat.

Rom. 4. c. 16. d. 23. 24.

M. Equid est amplius, quod de hac re velis dicere?

A. Quia Christus Dominus infantes ad se vocat, edicit etiam ne quis eos accessu prohibeat; ad se venientes amplectatur; ad eos regni celestis pertinere testetur: quos celestis palatio Deus dignatur, eos ab hominibus primo aditus vestibuloque prohiberi, & à Christiana Republica quodam modo excludi summa videtur esse iniquitas.

Mat. 18. 2. 3. 4. b. 10. & 19. b. 14. Mar. 10. b. 13. 14. 15.

M. Ita est: verum quum antea parvulos postquam adoleuerint, baptismini sui veritatem agnoscere debere dixeris, de eo re velim paulo explicatius nunc dicere.

A. Parentes & pædagogi pueros olim cum primum per ætatem sapere, & intelligere cœpissent, primis Christianæ religionis rudimentis diligenter instituebant; ut pietatem vna penè cum lacte nutriticis imbiberent. Sed à primis statim cunis virtutis inuocabulis ad vitam illam beatam aloritur. Quem etiam ad usum breues libri, quos Catechismos nostri appellant, conscribebantur in quibus exornata ista; de quibus nunc inter nos agitur, in præstis et præsimilia docebantur. Postquam vero

primis nostræ pietatis elementis pueris iam initiari videbantur, eos Episcopo suscebat atque offerrebant.

M. Quorsum nam istuc?

A. Ut idem hoc ipsum pueri post Baptismum præstarent, quod adulti olim, qui & Catechumeni appellabantur, ante baptismum, vel in ipso potius baptismo præstare sunt soliti. Episcopus enim rationem religionis à pueris exquirebat: pueri fidei suæ rationem Episcopo reddebant: quos vero in religionis scientia progressus iam satis magnos fecisse Episcopus putabat, eos approbat: & imposita illis manu, benè precatus demittebat. Hanc Episcopi approbationem benedictionemq; nostri Confirmationem appellant.

M. At alia nuper visitata erat confirmationis ratio.

A. In locum huius utilissimæ & antiquissimæ confirmationis suum commentum supposuerant, ut Episcopi videlicet, non de pueris, an religionis præceptis imbuti essent, cognoscerent, sed ut infantes, adhuc fari nescios, nedum ad rationem fidei reddendum idoneos, oleo ungerent: additis alijs etiam caeremonijs sacræ scripturæ & veteri Ecclesiæ incognitis. Hoc suum inueptum Sacramentum esse voluerunt, & dignitate cum Baptismo tantum non æquabant, prætulit etiam illi eorum aliqui. Quinidò voluerūt confirmationem hanc suam baptismi quasi supplementum quoddam esse, ut ea absolueretur, atq; ad exitū perduceretur quasi aliqui imperfectus esset baptismus, pueriq; qui

Christum cum suis donis in baptismo iam intuis-
sent, sine ea semichristiani essent: qua iniuria Di-
uino sacramento Deoq; adeo ipsi ac Christo serua-
tori sacri baptismi auctori, nulla maior fieri vnquā
potuit.

*M. Opusculum ergo, ut Verus ille inquirendi in pueris
mos asque ratiōe enecaretur.*

A. Maxime: sic enim parentes cogerentur ad sa-
tisfaciendum suo in liberis pie instituendis officio,
quod hodie pleriq; plane pratermittunt atque repu-
diant: quas officij sui partes si vel parentes, vel
præceptores hodie susciperēt, præstaret atque ex-
soluerent, mirus esset religionis fideiq; Christianæ
consensus atque concentus, qui nunc miserandum
in modum diuulsus est: certo non sic aut ignoran-
tiae tenebris offuso, obductaq; iaceret atq; variarū
dissidentiumq; opinionum dissentionib; disturba-
rentur, dissoluerentur, atque dissiparetur vniuersa,
ita vt hodie fieri videmus: de quo miserabili casu
omnibus bonis maxime dolendum est.

M. Verissimum quidem est; quod docis: Iam, quæ Ca-

na Dominica se rursus, cussere. *Cana Domini-
ca.*

A. Eadem nimirum, † quam Christus Dominus
instituit: qui ea, qua traditus est, nocte, **ACCIPIT
PANEM, ET POSTQVAM GRATIAS EGIS-
SET, FREGIT, ET DEDIT DISCIPVLIS SVIS,
Dicens: ACCIPITE, EDITE: HOC EST
CORPVS MEVM, QVOD PRO VOBIS FRAN-
GITVR: HOC FACITE IN MEI COMMEMO-
RATIONEM, AD EYNDEN MODVM ET RO-**

1. Cor. 11. c. 23.
24. &c.
Mat. 26. c. 26.
Mar. 14. c. 22. &c.
Luc. 22. c. 19. &c.

POCULUM PER AGNITIONEM ACCIPIT ET
 QUOD VVM GRATIAS EGISSET, DEDIT EIS DI-
 CENS: BIBITE EX HOC OMNES: HIC EST
 ENIM SANGUIS MEVS NOVI TESTAMEN-
 TI, QUI PRO VOBIS, ET PRO MULTIS EF-
 FUSUS EST, IN REMISSIONEM PECCATO-
 RVM, HOC FACITE, QUOTIES CVMQUE BI-
 BERETIS, IN MEAM COMMEMORATIONEM,
 QUOTIES CVMQUE ENIM COMMEDERITIS
 HUNC PANEM, ET DE POCULO BIBERITIS,
 MORTEM DOMINI ANNUNCIABITIS, DO-
 NE VENIAT. Hec est Cena Domini, for-
 ma atque ratio, quam quoad ipse venerit, tenet
 et servare oportet.

M. In quem usum?

Luc. 22. c. 19.
 1. Cor. 11. c. 24.
 f. 36.

A. Ut mortis Domini, summus, beneficium illius,
 quo per eam affecti sumus, gratia perpetuo memo-
 riam celebremus & retineamus: & sicut in Baptis-
 mo semel renati sumus, ita Cena Domini ad vi-
 tam spiritualem atque sempiternam continenter
 alimur, atque sustentemur.

M. Baptismo ergo semel tantum initiari, ut & se-
 mel nesci, satis esse dicit: & Cena Domini per de-
 de atque alimenti usum, identidem esse repetendum
 affirmas?

A. Eadem nimirum, quod Christus Dominus
 instituit, cui ea, quae habuit, communicavit.

A. Sane praecipitur.

M. Quisne nunc in hoc sacramento, ut in Baptis-
 mo, pariter esse dicit?

A. Illi, Panem nempe, & vinum, externa signa,
 quae

Mat. 26. c. 26.
 27. 30.

CLAM

CLAM

CLAM

que oculis cernuntur, attinguntur manibus gustu
percipiuntur: & Christum ipsum, quo anima no-
stra ut proprio suo alimento interius nutriuntur.

Luc. 22. c. 19.
1. Cor. 11. c. 23.
24. 25 f. 26 27. 28
Ioh. 6. d. 35. c.
48. 50. 51. 53. &c

M. *Et omnes peraeque utraq; sacramenti parte uti
debere docuit.*

A. Certè preceptor: nam cum Dominus ita disertè
preceperit, de eius mandato vlla ex parte deroga-
re summum esset nefas.

Mat. 26. c. 27.
Mar. 14. c. 23.

M. *Cur duo signa adhibere hic Dominus voluit?*

A. Primum, quo mortis suae, quam lacero corpo-
re, & perfosso latere, ac toto sanguine effuso
perpeffus est, expressior esset imago: & ut eius
memoria animis nostris infixæ, ætius haereret, v-
triusq; corporis pariter atque sanguinis signum se-
paratim exhibuit, Deinde, ut immunitati nostræ co-
sisteret Dominus, atque mederetur, manifesteq; de-
clararet, sicut panis ad corpora nutrienda, ita &
corpus suum ad animas nostras spiritualiter alendas,
vim atque efficacitatem summam habere: & sicut
vino hominum corda exhilarantur, & roborantur
vires: ita sanguine suo animas nostras replet atq; re-
creat, ut non cibum modo se, sed & potum etiam
nostrum esse, certo statuetes, nunquam, nisi in ipso
solo nutrimenti spiritualis, atque sempiternæ vitæ
parem ullam queramus.

Ioh. 19. f. 31.

Ioh. 6. c. 50. f.
51. 56.

Ioh. 6. d. 35. f. 43.
54. 55. &c.

M. *Beneficiorum ergo, qua commemorasti, non
imago tantum, sed & ipsa veritas in Casa exhi-
bitur.*

Quid nō Quis volens, Christus ipse sumptus
nobis

Ioh. 1. b. 17. &
14. a. 6.

Ioh. 5. f. 54. g.
36. 64.

tas, non dubium est, quin quod verbis testatur, & signis repræsentat, id reuera etiam præstet, & nobis exhibeat: quodq; sibi fidentes tam certo faciat corporis atque sanguinis sui participes, quam certo se panem atque vinum ore & ventriculo recipisse sciunt.

Ioh. 6. g. 62. 64.

Col. 3. 2. 1.

Heb. 4. d. 14. 19.

M. Quum nos in terris versemur, Christi vero corpus in celo sit, quomodo fieri potest, quod dicis?

*A. Mentis atque animos humo excitare, * in celum, ubi Christus est, per fidem erigere debemus.*

Ioh. 6. d. 35.

Act. 4. b. 10. 13.

Rom. 4. d. 24. 26.

& 5. b. 8. & 14.

b. 9.

M. Recipiendi ergo corporis & sanguinis Domini rationem, fide constare dicis?

A. Sane. Nam quum mortuum Christum credimus, quo nos a morte liberaret: & excitatum, quo nobis vitam acquireret: redemptionis per mortem suam partem, ac vitæ, omniumq; adeo suorum bonorum participes nos habet. nam coniunctione, qua caput, & sua membra inter se coheret arcana, sanctificatq; spiritus sui virtute sibi copulata ut nos corporis sui membra, & ex eius carne atque ossibus simus, & in vnum cum ipso corpus coalescamus.

2. Cor. 6. c. 15. &

12. d. 17.

Ephes. 4. c. 15. 16

& 5. d. 30.

M. An ergo ut ista coniunctio efficiatur, panem & vinum in substantiam carnis & sanguinis Christi mutari imaginariis?

A. Nihil opus est huiusmodi mutationem comminisci. Nam & sacre literæ, & optimi atque antiquissimi etiam interpretes docent per baptismum

28. 31. d. 1. 107

28. 31. d. 1

*itidem

Itidem membra nos corporis Christi, & ex eius carne atque ossibus esse, & in vnum cum ipso corpus coalescere: cum nulla interim mutatio eiusmodi in aqua ipsa efficiatur.

Rom.9.23.
1. Cor.12.13.
12.13.
Ephes.4.c.15.16
& 5.d.30.
Gal.3.d.27.

M. Perge.

A. In utroq; sacramento, rerum externarum naturis non mutatis, sed accedente † Diuino verbo, gratiaq; coelesti, ea est efficientia, vt sicuti per baptismum semel * regeneramur in Christo, & in eius corpus primum quasi coopramur & inserimur ita Cenam Dominicam † rite percipientes, corporis & sanguinis sui nutrimento plane Diuino, & salutis atque immortalitatis plenissimo, spiritus sancti opera nobis communicato, a nobis vero fidei, quasi animæ nostræ ore, excepto, ad æternam vitam iugiter alimur atque sustentamur: utrobq; in vnum cum Christo corpus coalescentes.

Ephes.5.d.26.
Gal.3.d.27.
Tit.3.b.5.
* Ioh.6.d.35.6.
51.54.55.
1. Cor.11.g.28.
29.

M. Aliter ergo etiam quam per solam carnem sese nobis Christus exhibet, ætissimamq; nos coniunctionem sibi copulat.

Ioh.6.f.51.54.
&c.

A. Christus tum se nobis authorem salutis in primis exhibuit, quum morti † sese pro nobis obiecit, ne nos merita morte periremus. Per * Euangelium item sese fidelibus exhibet, & clarè docet se panem esse illum vinum, qui de celo ad nutriendas sibi fidentium animas descendit. Sed & † in baptismo, vt antè est explicatum, Christus se nobis efficietè exhibuit, quòd nos tunc Christianos effecerit.

Rom.4.d.2.&5.
5.b.8.
1. Cor.15 a.3.
2. Cor.5.c.14.15
d.21.
* Mar.16.c.15.
16.
Ioh.6.d.35.c.27.
48.f.58.
Rom.1.b.16.
1. Cor.15.b.10.
2. Cor.12.2.
Mar.16.c.16.
Rom.6.a.3. &c.
1. Cor.12.b.13.
Gal.3.d.26.27.

V.iiij.

M. Neque

Mo. Neque minus aucta coniunctionis vinculo in Coena esse dicuntur.

Mat. 26. c. 26.

1. Cor. 10. d. 16.

2. Cor. 11. c. 14.

A. In Coena verò Dominica & illa, quam dixi, communicatio nobis confirmatur * & augetur etiam, dum quisq; eam ad se pertinere, & peculiari quadam ratione sibi Christū exhiberi, vt eo quàm plenissime, coniunctissimeq; perfruatur, tum verbis, tum mysterijs diuinis certior sit: vt non animæ solum nostræ, † eius sacro corpore atque sanguine tanquam proprio tuo alimento nutriantur: sed & corporibus etiam nostris, quod vitæ æternæ symbolis communicent, quasi dato pignore resurrectionis atque immortalitatis, certa spes confirmetur: quo eadem Christo * habitante in nobis, & nobis vicissim in Christo manentibus, non modò vitam æternam, sed & gloriam, quam ipsi dedit Pater, nos etiam per Christum in nobis manentē consequamur. Summa illa sit: sicuti non crassam aliquam coniunctionē imaginor, ita arcana & mirificam illam corporis Christi in Coena communicationem arctissimam, certissimam, verissimam & planè summam esse statuo.

Ioh. 6. f. 51. 53.

34. d. c.

Ioh. 6. f. 54. 56.

57. & 17. d. 22.

M. Ex ijs quæ iam de Coena Dominica commemorasti, videor mihi colligere. eam non in hunc finem institutam esse, vt Christi corpus Deo Patri pro peccatis in sacrificium offeratur.

Mat. 26. d. 26.

1. Cor. 11. c. 24.

8. c.

Heb. 9. d. 28.

7. d. 28. c. 29.

1. Tim. 2. d. 6.

8. c. 29. c. 30.

10. c. 31.

H. Minime verò ita offertur: nam ipse vt corpore suo vescamur, non vt illud offeramus, cum Coenam suam institueret, precepit. * Offerendi verò pro peccatis prærogatiua ad solum Christum, vt

qui æternus ille sit sacerdos, pertinet, qui & vnicū illud perpetuumq; sacrificiū, moriens in cruce pro salute nostra semel fecit, illiq; abunde in omne tempus satisfecit. Nobis verò nihil restat, nisi vt æterni illius sacrificij vsum fructūq; nobis ab ipso Domino legatū, gratis animis capiam⁹: quod quidem in cœna Dominica maximè facimus.

Heb. 13. c. 15. 16

M. Sacra igitur cœna, ut video, ad mortem Christi, eiusque in cruce perpetratum semel sacrificium, quo solo placatus nobis Deus efficitur, nos remittit.

*A. Planissime nam panis, & vini Symbolis nobis confirmatur Christi corpus, * vt semel pro nobis, ad nos cum Deo in gratiam reconciliandos, hostia immolata fuit, sanguis eius semel ad eluendas peccatorum nostrorū maculas effusus: ita nūc quoq; fidelibus in sacra eius cœna † vtumq; exhiberi: vt reconciliationem gratiæ ad nos pertinere certo sciamus, fructumq; redēptionis per mortem eius partē capiamus atque percipiamus.*

Rom. 5. b. 8. & 6. b. 10.

1. Cor. 15. a. 3.

2. Cor. 5. c. 14. 15

1. Pet. 3. d. 18.

† Mat. 26. c. 16.

17. 18.

Luc. 22. c. 19.

1. Cor. 11. c. 24.

25. 26.

M. An ergo soli fideles corpore & sanguine Christi pascuntur?

A. Soli omnino: cum quibus enim corpus suum, cum iisdem & vitam æternam, vt dixi, communicat.

Ioh. 6. c. 53. 54.

55. 56. 57. 58.

Luc. 24. f. 39.

M. Quamobrem corpus & sanguinem Christi in pane & calice includi, aut panem, & vinum in substantiam corporis & sanguinis eius mutari non fatearis?

A. Quia illud esset veritatem corporis Christi

Luc. 24. f. 39

Ioh. 10. g. 15. 27

Mat. 28. 2. 6.

Ioh. 12. b. 18. &
16. d. 28.*Ioh. 6. f. 52. g.
60. 61.

in dubium vocare: Christum ipsum contumelia affigere: eos etiam qui sacramentum recipiunt, horrore perfundere, si vel corpus eius tam angusto loco includi, aut in multis simul locis esse, vel carnem eius in ore dentibus mandi, & perinde atque alium cibum, extenuari, atque māducari imaginemur.

*M. Cur ergo dicitur: **h**is est corpus meum? si huiusmodi mutatio non fiat:*

1. Cor. 11. f. 27.
28. f. 29. & c.

A. Quia ad sancta & Diuina misteria & per hypocrisin & simulationē accedūt, eaq; impiē cum Domini ipsius, qui ea instituit, summa iniuria cōtemliāq; profanant.

M. Nostrum igitur quid sit officium; ut rectē ad cenam Dominicam accedamus, edessere.

1. Cor. 11. f. 26.
27. 28. & c.
† Ierem. 14. 36.
& c. 29. c. 13.

A. Illud ipsum quod Sacris scripturis docemur, ut videlicet nos ipsos *exploremus, num vera sint Christi membra.

Ioc. 1. c. 12. 13.
16. 17.
† Efa. 53. toto.
Rom. 4. d. 25.
1. Pet. 2. d. 24.
* Luc. 15. b. 7. &
18. c. 13.

M. Quibus id notis atque indicijs manifestē deprehendemus?

Rom. 5. 2. 5. 8. 9.
1. Tim. 4. c. 14.
15. 16.
† Luc. 22. c. 19.
1. Cor. 11. c. 24.
25. 26.
* 1. Pet. 1. d. 21.
22. & 4. a. 1. 2. 3.
2. Pet. 2. d. 20.
21. & c.
Tit. 2. d. 11. 12.
13. 14.
† 1. Cor. 10. b. 17

A. Primum, si ex animo nos poeniteat peccatorum nostrorum, quæ Christum ad mortem, cuius nunc mysteria nobis traduntur, adegerunt. Deinde si certa spe de Dei per Christum misericordia, nos sustineamus, atq; nitamur, cum grata redemptionis per mortem eius acquisitæ † memoria. Præterea, si de vita *in futurum piē degenda seriam cogitationem & destinatum propositum suscipiamus. Postremo, cū coniunctionis etiam, charitatisq; inter homines mutua † symbolum in coena

coena Dominica contineatur, si † proximos, id est, mortales omnes fraterno amore, sine vlla malevolentia odiduc, prosequamur.

Mat. 22. b. 39.
Luc. 10. c. 27.
Ioh. 13. d. 34. 35.
Rom. 13. toto.

M. An quisquam ista quæ canimemoras, omnia plenè perfectèq; prestare potest?

A. Absolutio omnibus numeris perfecta, in qua nihil desideretur, * in homine, quoad hunc mundum incolit, inueniri non potest: neq; tamen imperfectio, qua laboramus, nos ab accessu ad coenam Dominicam, quam imperfectionis nostræ atque imbecilitatis subsidium esse Dominus voluit, arcere debet: imò si perfecti essemus, nullū inter nos ampliùs vsum coenæ iam haberet. Huc tamen quæ dixi spectant, vt * poenitentiam quisque, fidemq; atq; charitatem, quoad eius fieri potest, synceram, & sine fuco, ad coenam accedens cum adferat.

* Mat. 19. c. 21.
Rom. 7. d. 18.
1. Cor. 13. c. 9.
10. 12.
Phil. 3. c. 12. 13.

M. Verum quum antea dicebas, ad fidei confirmationem valere Sacramenta, quomodo iam fidem ad eam adferendum esse dicis?

A. Minimè ista pugnant: † fidem enim in nobis inchoatam esse oportet: ad quam alendam & roborandam Dominus Sacramenta instituit, quæ ad * confirmandas & quasi obsignandas in cordibus nostris Dei promissiones, permagna momenta adferunt.

Ierem. 24. b. 7. &
29. c. 13.
Ioel. 2. c. 12. 13.
† Galat. 5. c. 6.
Col. 1. a. 4. d. 23.
& 2. 2. 5.
1. Tim. 1. a. 5.
2. Tim. 1. b. 5.
† Mat. 22. 4. 39.
Rom. 13. toto.
2. Cor. 6. b. 6.
† Rom. 1. b. 17.
1. Thef. 3. c. 10.
2. Thef. 1. 2. 3.
Heb. 6. a. 1.
* Act. 2. f. 42.
Rom. 4. b. 11. &
15. b. 8. & 6. a. 4.
Gal. 3. d. 27.
Eph. 2. c. 11. 12 &
4. 2. 5.
Col. 3. b. 2. r. 12.
1. Pet. 7. d. 21.

M. Superest adhuc vt dicas, ad quos propriè Sacramentorum pertineat administratio.

A. Quum pascendi verbo Dei gregis Dominici, † Sacramentâq; administrandi officia atq; munera

† Mat. 28. d. 19.
Mar. 16. d. 15.

X. ij. sint

Act. 1. f. 38. 41. &
8. b. 12. f. 35. 36.
37.
Mat. 16.
Mar. 14.
Luc. 12.
1. Cor. 11.

sine inter se iunctissima, non est dubium, quin eorum administratio ad eos pertineat proprie, quibus publicè docendi munus est mandatum. Nam ut in coena Dominus ipse publici ministri officio fungens, exemplum suum ad imitandum proposuit: ita baptizandi pariter atque docendi munus Apostolis suis peculiariter delegavit.

M. Sùntne promiscuè omnes nullo discrimine ad sacramenta a pastoribus admittendi?

Mar. 16. d. 15. 16.
Act. 1. f. 41. & 8.
c. 12. g. 37. & 18.
c. 8.

A. Olim cum adulti, et nati grandiores ad religionem nostram accederet, ne ad baptismum quidem admittebantur, nisi prius de eorum fide in præcipuis Christianæ religionis articulis constaret. Nunc quia infantes soli baptizantur, nullus potest adhiberi delectus. Diuersa est de Coena ratio: ad quam cum non nisi adulti iam ætate, accedant, si quem indignum esse palam constiterit, is ad coenam a pastore minimè est admittendus, quia sine Sacramenti id profanatione fieri non potest.

Mat. 26. b. 27.
22. & c.
Mar. 14. c. 18.
19. & c.
Ioh. 13. d. 26.
27. & c.

M. Cur Dominus igitur Iudam præditorem à cœna sua communionem non arcebat?

A. Quia eius impietas, ut ut erat Domino cognita, nondum erat palam nota.

M. Hypocritas ergò ministri arceri non possunt?

1. Cor. 5. a.

A. Non, quoad occulta eorum nequitia fuerit.

M. Quum ergò Sacramentis boni pariter ac mali promiscuè & communiter utantur, quæ potest in illis certa esse atque stabilis conscientiarum fiducia, quod tu paulo antea affirmabas?

A.

A. Quamuis \dagger impij, quantum ad ipsos spectat, Dei dona in Sacramentis oblata non recipiant, sed respuant, & seipsos frustrentur, \dagger pij tamen qui per fidē Christum in illis, eīsq; gratiam quæ runt, optima mentis conscientia, & cōsolatione gratissima, ex salutis, atq; solidæ felicitatis certa spe nūquam destituuntur, aut fraudantur.

Ioh. 13. d. 26. 27.
Rom. 3. 23. 4.
1. Co. 10. f. 21. 22
 \dagger 1. Cor. 10. d. 16
& 11. g. 28. 31.

M. At si quos pastor indignos esse vel ipse cognouerit, vel clam admonitus fuerit, eos certe à communione licebit excludere?

A. Tales & concionibus publicis, modò ne nominatim eos proferat, aut infamiam illis matulamue inurat, sed sua tantum conscientia suspitione, & coniectura eos perstringat, atque coarquat, & admonere debet, & priuatim grauitè etia deterrere potest: arcere uerò à communione, nisi legitima ecclesiæ cognitio, iudiciūq; intercesserit, non licebit.

M. Quod ergo remedium huic malo inueniendum est, atq; adhibendum?

A. In Ecclesijs bene instantis atque moratis, certa, ut antea dixi, ratio atque ordo gubernationis instituebatur atq; obseruabatur. Dehebantur seniores, id est magistratus ecclesiastici, qui disciplinam ecclesiasticam tenerent, atque colerent. Ad hos autoritas, animaduersio, atque castigatio censoria pertinebant: \dagger hij adhibito etiam pastore, si quos esse cognouerant, qui vel opinionibus falsis, vel turbulentis erroribus, vel anilibus superstitionibus, vel vita vitiosa flagitiosaq; magnam

Pag. 91.
Mat. 18. c. 15.
18. 17.
Act. 14. d. 23. &
15. 24. 6. d. 22. 24
& 20. d. 17. f. 28.
1. Cor. 6. 2. 1. 2 &
12. d. 23. & 14. c.
26. g. 40.
1. Tim. 5. c. 17.
Tit. 1. b. 5.
 \dagger 1. Cor. 5. 2. 3. 4.
5. & 11. c. 16. d.
18. & c.

publice offensionem Ecclesiae Dei adferret, quique sine coeua Dominicae profanatione accedere non possent, eos à communione repellebant, atque reiciebant, neque rursus admittebant, donec poenitentia publica Ecclesiae satisfecisset.

M. *Quis debet esse poenitentiae publicae modus?*

A. Qui falsarum opinionum commentis, pietatem veram lacerare, & religionem labefactare conatur: aut vitiosa atque flagitiosa vita graves & publicas offensiones concitant, eos equum est, Ecclesiae, cui ita facta est offensus, publice satisfacere, id est, suum coram tota congregatione peccatum ingenue agnoscere & confiteri, palamque testari, sibi ex animo dolere, quod Deum Opt. Max. tam graviter offenderint: religionem Christianam, quam sunt professi, Ecclesiam, in qua censebantur, quantum in ipsis quidem fuerat, ignominia affecerint: quodque non peccato solum, sed pernicioso etiam exemplo alijs nocuerint: à Deo primum, deinde ab eius Ecclesia veniam se petere atque precari.

M. *Quid deinde fiet?*

A. Postremo, ut in ecclesiam, è qua suo merito eiec-
ti sunt, & ad sancta eius misteria rursus admittantur suppliciter postulare, atque orare debent: in summa, eam adhiberi in poenitentia publica moderatione oportet, ut neque severitate nimia, qui peccavit, animum despiciat: neque rursus facilitate nimia, ecclesiae disciplina labatur, atque eius imminuatur auctoritas, caeterique ad similia audeda animentur atque incitentur. Sed ubi seniorum, pastorisque iudicio, & eius qui peccavit, castigationi, & exemplo aliorum satisfactum fuerit, rursus ad communionem ecclesiae

1. Cor. 10. g. 31.

Tit. 3. c. 10. 11.

1. The. 5. c. 14.

2. The. 3. d. 34. 15

* 1. Cor. 1. b. 6. &

7. c. 10.

2. Cor. 1. b. 6. 7.

1. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

2. Cor. 1. b. 6. 8.

siz, qui erat excommunicatus, admittebatur;

M. Videorē, filimi, primā Christianā pietatis iustitiatione benē formatum esse, cuiusq; summam memoria tenere. Superest ut ad hanc cogitationis pia regulam visam tuā ita dirigas, ne frustra ista didicisse videaris. Non enim qui audiunt * tantum, intelliguntq; verbum Dei, sed qui dei voluntati obsequuntur, atq; imperio eius obtemperant, beati erūt. Immo seruus ille, qui Domini voluntatem nouerit, neq; obsecundarit, † grauius ualulabit: adeo nihil potest pietatis, religionisq; vera intelligentia, nisi uita etiam integritas, innocentia, atque sanctitas accedant. Agē igitur mi fili, omni cura & cogitatione in hoc incumbē, ut ne in officio labaris, aut ab hac pia uita norma, atque præscriptione unquam aberres.

Conclusio cum
exhortatione.

Mat. 7. d. 21. &
12. d. 50.
Luc. 11. d. 28.
Rom. 2. c. 13.
Iacob. 1. d. 22. 23
24. &c.
† Luc. 12. f. 47.
Iacob. 4. d. 17.

A. Dabo operā uenerāde præceptor, & nihil prætermittam, quantum quidem facere, & omni opē atq; opera eniti possim, quo professioni nominiq; Christiano respondeā. Sed & a Deo optimo maximo supplex precibus & votis omnibus semper exposcam, ne cœlestis doctrinæ suæ semen, in animo meo quasi arido * steriliq; solo exceptum perire sinat: sed gratiæ suæ † Diuino rore cordis mei succiatē, sterilitatēmq; ita irrigar atq; fecundet, ut uberes pietatis fructus feram, in regni cœlestis * horreū & cellam condendos, atq; reponendos.

Mat. 13. d. 4. 5. 6.
7. c. 19. 20. 21. 22.
† Psal. 1. d. 3. &c.
104. c. 13.
Mat. 13. d. 8. c. 23
1. Cor. 3. b. 6. 7.
* Mat. 3. c. 12.
Luc. 3. c. 17.

M. Ita facito mi fili, neq; dubita, quā uis hanc mentem uoluntatemq; † Deo duce suscepisti, ita studiū huius tui, conatusq; p̄p̄i euentum & exitum, quem optas atque expectas, id est, optimum, felicissimumq; reperiturus sis, atque habiturus.

2. Cor. 3. b. 5.
Phil. 2. b. 12. 13.

FINIS.

VOCABVLA NOSTRATIA,

& loquendi forme Christianorum proprie, in quibus a communi more verborum Latinorum discessum est, ex literarum ordine sequuntur. j

Angelus, Græca vox. Latine nuntius, internuntius, legatus, index.

Angeli, id est spiritus, vel mentes caelestes, nostrum: veteres Græci Demonas, Latini genios vel lares appellantur.

Animalis homo: vide caro.

Apostolos, Græci, Latine legatus.

B.

Baptismus: vide Sacramentum.

Benedicere: vide maledicere.

Blasphemia Græc. Latine, execratio, maledictum max, in Deum.

C.

Corham, in singulari numero, potius quam in plurali doctos usurpare solet Cicero.

Caput, pro præcipua parte, membra, pro alijs partibus rei aglicuius, ut & corpus, pro uniuersitate aut societate populi vult, pante Cicero & Linus: ut totum corpus Reipub. curare, unum corpus Reipub. esse. Ciuitatis corpus, vnu corpus, conciliumq. totius Peloponosi, Cice. Cur non ecclesie corpus, id est piorum uniuersitas, vel Reipub. Christiana, vnius corporis esse, id est societas: Linus. Christus ecclesie caput, nos ecclesie membra Latine ac talis est ferenda. At corpus Christi, pro ecclesia, & piorum uniuersitate: & nos membra Christi, aut membra corporis Christi locutiones nostra propria sunt.

Caro, pro genere humano: ut omnis caro scenum: nostrum.

Caro ite pro vitiosa & corrupta natura: & carnalis vel animalis, vel vicius homo, pro tali natura prædito: sic filij iræ, id est, in grauissima apud Deū offensa. Carnē, membra terrestria mortificare, carnem crucifigere, viciū hominē deponere, exuere, crucifigere, expugnare viciū feruētū: nostra sunt propria. Et cōtrā spiritum spiritualis, vel spiritus, nonis spiritus no

Vocabula Religionis Christianæ propria.

aut homo, non a creatura, renouari spiritu, ambulare secundum spiritum, non a cōspersio, nouum hominem induere, regenerari, regeneratio, regeneratus, renasces, renatus, apud nostras vsurpatur, quod natura vitiose reparationem, vel renouationem, aut hominem diuina virtute, mente, vel diuino consilio predictum, diuino spiritu vel numine afflatum, aut instinctum cœlesti vel diuino afflatu, inflatu, vel instinctu motum, vel actum, & vera pietate diuinitus imbutum, significamus. Gracia Dei pro diuino afflatu, instinctu, vel virtute nostrum.

Catechismus, vel potius Catechesis, Græc. Dicitur, Prima institutio: vt & Catechumem, Catechizatio: nostratia.

Catholica, vide Ecclesia.

Certitudo, & incertitudo, vide Credo.

Clauēs, claudere, recludere cœlum, ligare, soluere peccata, vel peccatores, metaphora nostra: vt sunt etiam retinere, vel detinere peccata, pro, non condonare: nostratia.

Cōcupiscentia, i. rerū malorū appetitus, vel appetitio: nostrū.

Conitio, vide penitencia.

Corpus Christi, pro Ecclesia, & piorum vniuersitate: nostrum, vide Caput.

Credo, cum accusatio, & propositione, nostrū: vt credere in Deū. i. Deū vere agnoscere, illi fidē habere, illi cōfidere, spēs & fiducia omne in illo collocare: nā hac omnia simul cōplectitur. Credo itē, cum solo accusatio: vt credo resurrectionē mortuorum, & vitā aternā, id est, certo expecto, vel spero: nostra sunt. Fides itē cum nō solum Dei cognitionē, & credulitatē, sed & fiduciam quoq; in Deo significat, & fidelis pro tali fide predicto: & cōtraria, infidelitas, infidelis, nostra sunt propria. Propius accedūt ad latinitatē hoc sensu, diffidēs, diffidētia, incredulus, incredulitas: sic suspēsus, incertus, dubius, obscura spe pēdēs, pro infideli, latina sunt. Certitudo & incertitudo, parū vsitata Latina. Fides est firma opinio, Fiducia, Fidei, firma animi cōfessio, Ciceroniana sunt: verum ea fide nostra plene non explicant, sed eius duntaxat parte significant. Credo, fido & spero, sæpe in nostra religione finitima sunt significationis, quā hic serā formā latini exprimunt. Est mihi fiducia, est firma animi cōfessio in Deo, Est mihi stabilis Diuina per Christum

Vocabula Religionis Christianæ propria. 7

benivolentia fiducia. Spes omnis refidet, spem omnem colloca
in Deo, in Christo. Spem certam concipio, sustineo me. &
nitor spe venia, immortalitatis, vita sempiterna. &c.

Creo, creatio, creator, conditor, effector, fabricator, arti
fex, opifex, adificator mundi Deus: sic effectio, fabricatio,
artificium: Ciceroiana sunt, Opificium Varro, non Cic.
Creatura verò Latinus inauditum. Ex argilla, lutog, fictus
homo, Homine humo excitatus, celsum & erectum constituit,
Homine generavit, & exornavit Deum. Animum ex sua mente
& divinitate genuit Deus. Deus parens huius universitatis.
Lucē qua fruimur, spiritū quem ducimus, cōmoda quibus vi
mur, a Deo nobis dari videmus: modi loquendi sunt apud Cic.

Crucifigo, crucifixus. Quintil. Plin. Suetonius sunt, non Ci
ceronis. Passio Christi, pro eius supplicio, cruciatus, & morte:
sic passus absolute sine alia voce adiuncta, nostratus sunt. Mul
ta gravia, horrenda passus: Latin. De Christo crucifixo, aut
passo, sic Latine dici potest. Christus in crucem sublatu, vel
actus, crucifixus, cruce affectus, innocēs pro nocentibus penas
luit: alieni peccati penas sustinuit, pertulit, persolvit, suppli
cium pro nobis pertulit: (supplicio, cruciatus, cruce, morte affe
ctus est, pro peccatis nostris penas pendit, dependit, tulit.

D.

De Amones Gracē, lares Cicer. Ethnici in bonam partem ac
cipiunt.

Damones; id est, mentes, vel spiritus impij & malitiosi
nostrum.

Deitas, nostrum. Divinitas, Numen divinum. Cicer.

Diabolus Grac. Adversarius, Budae: Calumniator, Eras
mo: deceptor, delator.

Dilectio pro amore, vix audita Latinis.

Dilectus. Virg. & Ouid. dilectissimus. Staty.

E.

Ecclēsia, Gracum: Latin. congregatio. Ecclesia Catholica:
Latin. universa cōgregatio, universa de piorum hominum:
universitas legitur lib. ad Herenniu. Respō. Christiana vel
Christianorum.

Electi Dei substantiē, pro electi a Deo: nostrum. Sic pra-

destinatus

Vocabula Religionis Christianæ propria.

destinari prædestinatio prædestinatus, præscientia, præscitus, verba sunt nobis peculiaria; Cicero: Deus nōd ignarus ea, quæ ab ipso constituta & designata sunt; id est, Deus præscit prædestinata, ut nos loquimur. Præscisse oportuit, Terent.

Effectus, substantiæ, Plin. Property, non Cic.

Effectio, euentus, euentum, & euentus in plu. Cic.

Essentia, & substantia, Plauti, Quintiliani, Plinij, non Ciceronis.

Ethnici. Græc. Gentiles, Gētes, pro alienigenis, impijs, idololatrijs, alijs quàm Christianis, aut Iudeis: nostra voces sunt.

Euangelium, Græc. Latine bonum nuntium; apud nos sacra Novi Testamenti historias, & scripturas significat.

Euangelista, scriptor Euangelij, quales fuerunt illi quatuor: Mathæus, Marcus, Lucas, Iohannes, vel qui de Euangelia concionatur apud populum nostrum.

Excommunicare, pro Ecclesia eicere, expellere, vel arcere: nostrum idic, Excommunicatio, pro expulsionē vel eiectione.

F.

Fides, vide Credo.

G.

Gentiles, vide Ethnici.

Glorificare, vide sanctificare.

Gratiudo, Latinis hominibus inaudita: Ingratiudo inusitata.

Gratus, & ingratus, Latina sunt.

Gratia Dei, vide Caro in fine.

H.

Hypocrisis, Græc. Latine Simulatio, aliena persona simulatio: hypocrita, simulator aliena persona.

I.

Iesus, Hebraicè: Latine seruator.

Idolum, Idololatra, Idololatria, Græc. Lat. simulacrum, simulacrorum cultor, & cultus. Idololatria latius apud nos patet, omnē Diuinum cultū cuiquam, præterquam soli Deo, habitum significans.

Imperfectio, & increatus, Latinis inusitata sunt.

T. y.

Incom-

Vocabula Religionis Christiane propria

Incomprehensus, a Cic. *Incomprehensibilis*, ab alijs usurpatur. *Incorporeus*, *incorporalis*. *Quintil. Senec. Gell. non Cic.* *Inferna*, absolute sine substantia addita, nostrum: ut *Descendit ad inferna*: ad inferos. *Latini*. *Infidelis*, *infidelitas*: vide *Credo*. *Inobediencia*, *inobediens*, nostrum: *inobsequens*, *Senec. in hip. pol. minus obsequens*, *minus obediens*, *Lat.* *Interior*, *intimus*, a *Latinis*, usurpantur, sed non *internus*: quia tamen *externus*, *extrarius*, *extraneus* usitata sunt. *Inuisibilis*: vide *Visibilis*. *Inuoco*, ora, precor, *Latina*, *invocatio*, *oratio*, pro *precatione*, *precibus*, aut *votis*, *intercedere* item & *intercessio*, nostra. *Divinum numen scelere violatum*, *precibus placare*, *Cic.* *Iustificare*, vide *Sanctificare*. *Injuradum* *Latina* vox est, *injuramentum* *Latinis* *injuratum*. *Latinarum* apud *Claud.* & *Gell.* *Latinitas* apud *Ciceronem* legitur.

M.

M *Alitia*, *xaxia*, quam *vitiositatem* *Cicero* *manule* appellare, quam *Malitiam*. *Malitiam* enim certi cuiusdam viti, *vitiositatem* omnium nomen esse. Sic *xaxia*, *vitia* *manule* quam *malitias* nominare.

Maledicere, una vox, nostrum: pro *execrari*, *dehonere*, *diris* *dehonere*, *diras* *obnuntiare*: *Cicero*. *Maledictus* is pro *dicendo*, *execrabilis* & *derestabilis*, & *maledictio* pro *execratione*, nostra sunt. Sic *benedicere*, i. *fausta* *precari*, vel *bene* *ominari*. *Benedictus* item, & *benedictio*, nostra sunt.

Maledicens, *maledictio*, *maledictum*, pro *probro* aut *comitio*, usitata: *maledicentia* vox inuenitur, quam *malescentia* *latinum* sit.

Mandere & *Mandi*, *Cic.* *Manducare* *rarum*. *Manducari* vox inuenitur.

Mediator, pro *advocato* aut *patrono*, nostrum. *Intercessor* apud *Senecam* pro *mediatore*: sed aliud *Ciceroni* significat *Intercessor*, & *intercedere*. *Deprecator*, *pacificator*, *pacis* *interpres*. *Cic.*

Membra Christi, aut *Membra corporis Christi*, locutiones nostra

